

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1908

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων Βαναρῶν Ἀξιωματικοῦ (μετάφρασις) 1832—1835.	Σελ. 449
Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὑπὸ Δημ. Ι. Δ. Δρόσου (τέλος)	» 459
Ἡ πρώτη ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὴ τυπογραφία 1499—1899 ὑπὸ Κ. Σάβα	» 470
Ἡ ὁργάνωσις τῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Κ. Δημάτου	» 486
Ἡ διῶρυξ τοῦ Παναγῆ (μετάφρασις)	» 492
Δί λευκαὶ τρίχες, διήγημα Μάξ Νορδάου (μετάφρ. Χ.)	» 499
Χρονικὴ	» 506
Ἀναγνωστήριον : Ἐνὶ περιοδικά.—Ἑλληνικὰ περιοδικά	» 509

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΟΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42—ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ—42

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ 1 ΔΡΑΧΜΗ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ Α. Β. Υ. ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΗΣ ΣΟΦΙΑΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ
ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΤΩ 1899 ΥΠΟ Δ. ΒΙΚΕΛΑ

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Πρόεδρος Ι. ΑΘΑΝΑΣΑΚΗΣ, Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ, Αντιπρόεδρος Μ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ
Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ, ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ, Π. Ε. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Α. ΜΑΤΣΙΑΣ
Ε. ΡΩΜΑΝΟΣ, Γ. Σ. ΣΤΡΕΪΤ, Γραμματεὺς Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΟΤΕΑ

Διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δραχ. 10

Διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φράγκα χρυσᾶ 12

Ἐκαστον τεύχος χωριστὰ πωλεῖται δρ. 1 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 1,20 εἰς τὰς λοιπὰς χώρας.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ", ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἐκ σελίδων 64, κατὰ δὲ τοὺς περικοπόμενους μῆνας, Ἰούνιον—Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον—Σεπτέμβριον, ἐκδίδεται ἀνὰ ἓν τεύχος, ὥστε ἕκαστος ἐτήσιος τόμος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τευχῶν, ἥτοι 640 σελίδων.

Αἱ συνδρομαὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ", καταβάλλονται εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου ἢ ἀποστέλλονται ἀπ' ὀνόματι αὐτοῦ διὰ συστημένων ἐπιστολῶν, ταχυδρομικῶν ἢ τραπεζικῶν ἐπιταγῶν καὶ χαρτονομισμάτων Γαλλίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ρωσίας, Ἀμερικής.

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ", λαμβάνουσι δωρεὰν καὶ τὰ Ὠφέλιμα Βιβλία.

ΠΡΟΣΕΧΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ "ΜΕΛΕΤΗΣ"

Ὁ Τάφος τοῦ Γεωργίου Φραγκοῦ ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου — Οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους: Κωνσταντῖνος Κούμας ὑπὸ Περ. Κοντογιάννη.

ΤΑ ΩΦΕΛΙΜΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἀπὸ τοῦ 1907 ἐκδίδονται 6 βιβλία ετήσιως. Συνδρομὴ αὐτῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δρ. 2 — διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φρ. χρ. 8.

Τοῦ 1908 ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς βιβλία: δρ. 91-92 (διπλοῦν), Ὁ Καποδίστριας ὡς βασιλεὺς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Δ. Βελή. — δρ. 93, Τὸ Ἐμπόριον ὑπὸ Στ. Θεοχάρη. — Ἑθνικαὶ Ἐφευγῆται ὑπὸ Π. Κοντογιάννη.

Η "ΜΕΛΕΤΗ", ΤΟΥ 1907

ἀποτελοῦσα τόμον 36, 640 σελίδων πολυτελῶς δεδεμένον: δραχ. 10 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην—φρ. χρ. 12 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Μόνον τὸ πολυτελὲς παρικόλυμμα δρ. 2 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην—φρ. χρ. 2 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Ἀπηλλαγμένα ταχυδρομικῶν.

Ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τούτων, δυναμένων νὰ ἀποτελέσουν τόμον 300-400 σελίδων, ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς γερμανικὴν ἐφημερίδα. Τὸ ὅλον τοῦ πρωτοτύπου μένει ἀνέκδοτον, κατατεθὲν εἰς τὸ Γερμανικὸν Προξενεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ γράφαντος, ἥτοι ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας περίπου. Ἑλληνιστὶ μετεφράσθη πρὸ ἐτῶν ὁπὸ λογίου τινὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει χωρὶς ἀκόμῃ νὰ ἴδῃ τὸ φῶς. Τὰ πρῶτα κεφάλαια τῶν Ἀπομνημονευμάτων δημοσιεύομεν ἐν μεταφράσει κατ' ἐθιμνὴ παραχώρησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ συγγραφέως. Ἐκ τούτων καταφαίνεται πόσον ἐνδιαφέρουσα θὰ ᾖτο καὶ ἡ δημοσίευσίς τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ συνόλου.
Σ. τ. Σ.

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΒΑΥΑΡΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ

1832-1836

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Διατρίψας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἔδρυσιν τοῦ μικροῦ αὐτῆς Βασιλείου ὡς ἀξιωματικὸς τῶν βαυαρικῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων γράφω σήμερον τὰ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπομνημονεύματά μου χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, παρ' ᾧ διάγω τὸν βίον ἀπὸ ἐτῶν δύο καὶ τεσσαράκοντα.

Προβεδηκῆς ἦδη τὴν ἡλικίαν, συνέβηκα τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα ἐκ σημειώσεων, ὡς συνήθως ἔγραφον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Ἐν τῇ μνήμῃ μου πάντα τὰ τότε γεγονότα ἔμειναν ἀποτεταμιευμένα. Ὅσον ζωντὰς βλέπω εἰσέτι τὰς εἰκόνας τῆς ἐν Ἑλλάδι διατριβῆς μου, ὥστε νομίζω ὅτι χθὲς μόλις ἐγένοντο. Τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα κυρίως μὲν περιέχουσιν ὅσα ἐγὼ εἶδον καὶ ἔπραξα, ὅπου δὲ ἀναφέρω τι ὑπ' ἄλλων τινῶν ἀνακοινωθέν μοι, ἐκεῖ προσαναφέρω καὶ τὴν πηγὴν καὶ οὐδεμίαν εὐθύνην ἀναλαμβάνω.

Πολλὰ γεγονότα καὶ παραστάσεις χαρακτήρων τῶν τότε ἀνδρῶν δὲν εἶναι ἴσως ἀσκόπων ν' ἀνασυρθῶσι τῆς λήθης παιδωνδὲ καὶ νὰ παράσχῃσι καὶ διάφορόν τι εἰς τοὺς μελετῶντας τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Και οὕτως ἀφίνω τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς τοὺς φίλους μου Ἕλληνας. Μετὰ τῶν Ἑλλήνων συνεδέσθην φιλία τε καὶ συγγενεία, ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἀδιαλείπτως αὐτοῖς κοινωνῶν, πολλῶν ἀγαθῶν παρ' αὐτῶν ἀπέλαυσα καὶ ἀπολαύω καὶ διὰ τοῦτο εἰ καὶ ἔμεινα καὶ μένω ἀδιάσειστος Γερμανός, ζῶ ὁμῶς παρ' Ἕλλησιν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ καὶ εἴ μοι τὰ πράγματα ἐπέτρεπον, εἰς Ἀθήνας θὰ μετέβαινον, ὡν τὴν Ἀκρόπολιν παρὰ τῶν Τούρκων ἔλαβον τῇ 1833 γενόμενος πρῶτος αὐτῆς Χριστιανὸς φρούραρχος, ὅπως αὐτόθι διαγάγω τὰς τελευταίας τοῦ βίου μου ἡμέρας, αὐτόθι ἀποθάνω καὶ αὐτόθι ταφῶ. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι πόθοι, ὥς τόσοι ἄλλοι τοσούτων ἀνθρώπων, καὶ θὰ μέλνωσι βεβαίως ἀπλούστατοι πόθοι.

Τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθους ἐκλιπαρῶ τὴν εὐμενῇ καὶ ἐπιεικῇ κρίσιν περὶ τῶν ἀπερίττως γεγραμμένων τούτων ἀπομνημονευμάτων μου. Εἰς τοιαύτας ἀναμνήσεις δὲν εἶναι ἀδύνατος ἡ χρονολογικῶν σφαλμάτων παρερρησεις, διὸ καὶ ἱκετεύω τὸν ἀναγνώστην ν' ἀναλογισθῇ ὅτι μετὰ ὀκτῶ καὶ τεσσαράκοντα σχεδὸν ἔτη ἔλαβον τὸν κάλαμον πρὸς σύνθεσιν τοῦ βιβλίου τούτου.

Τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα ἴσως ἔτι μᾶλλον ἐνισχύσωσι τὴν μνείαν τῶν χρόνων ἐκείνων ἄλλως τε καὶ διότι τῇ ἐπιόντι ἐνιαυτῇ πεντήκοντα συμπληροῦνται ἔτη, ἐξ οὗ ἡ Ἑλλάς μετὰ δουλείαν τριῶν καὶ ἐπέκεινα αἰώνων κατετάχθη ὡς ἐλεύθερον βασίλειον ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς κράτεσιν, ἀπροσδοκῆτως πάνυ καὶ ἐναντίον πάσης παραδόσεως. Διότι, ὥς βλέπομεν, ἐν τῇ χρόνῳ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ὁ πολιτισμὸς τέλεον ἐξέλιπεν, ἀδιαλείπτως ἐν τῇ Δύσει προαγόμενος καὶ διαλάμπων, οὐδὲν τῶν πάλαι περιβοήτων βασιλείων Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου αὐτοῦ πλὴν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος ἐν οὕτω βραχεὶ χρόνῳ συνηθείσης νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν νεώτερον πολιτισμόν.

(1) Θεωρῶν τὸν πρὸς τὴν πρόοδον ἀνεπίτχестον τῶν Ἑλλήνων πόθον πάντως ἀνομιολογεῖ ὅτι πολλὰ ἐγένοντο ἐν πεντήκοντα ἔτεσιν· ὅσοι δὲ πολλάκις βαρέως ψέγουσι τὰς μερικὰς ἀτοπίας καὶ καταχρήσεις, ἀδίκῃ ποιοῦσι καὶ οὐκ ὀρθῶς κρίνουσιν. Ἐὰν ἔβλεπον τὴν πρὸ πεντήκοντα ἔτην ὀλιθεράν κατάστασιν πόλεων, κωμῶν καὶ κατοίκων καὶ τὴν τότε νέκρωσιν

παρέβαλλον πρὸς τὴν σήμερον ζωὴν, βεβαίως θὰ ἔκρινον ὀρθότερον καὶ ἐπιεικέστερον.

Οὐδὲν οὐδαμοῦ νεαρὸν καὶ ἀρτισύστατον κράτος ἐστερήθη πολιτικῶν σπαραγμῶν καὶ διχοστασιῶν, ἀν δὲ τὰ ἀρχαῖα καὶ καλῶς συγκεκροτημένα ὑπόκεινται εἰς τὰ δεινὰ ταῦτα, τὰ ἀρτιπαγῇ ὑπόκεινται συχνότερον καὶ εἰς σφοδρότερα πολιτικὰ πάθη. Ἀλλ' οἱ ἐκ τούτων προκύπτοντες ἀγῶνες δὲν βυθίζουσι τὸ νεαρὸν κράτος, ἀλλ' ἀποκαθαίρουσιν αὐτό, τὸ δὲ βέλτιον καὶ τὸ τῇ χώρᾳ συμφέρον, ὅσον καὶ ἂν πολεμηθῇ, νικᾷ ἐπὶ τέλους. Ἐν τοῖς συνταγματικοῖς κράτεσιν οἱ ἀγῶνες οὗτοι εἶναι τὸ ἄλλας τοῦ πολιτικοῦ βίου.

Ἐγραψον ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 15 Μαΐου 1882.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΝΕΕΖΕΡ

Α'

Ὁ Λεοπόλδος πρίγκηψ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ πριγκηπάτου τῆς Σαξονικῆς Κοβούργης δὲν ἐδέχθη τὸ στέμμια τῆς Ἑλλάδος, διότι αἱ Δυνάμεις δὲν ἠθέλησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τὸ ἀρτιπαγὲς βασίλειον τὴν Ἱππειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ἐπειδὴ δὲ κανεὶς ἄλλος δὲν ἐπεθύμει τὸν ὀρόνον τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν εὐρέθη ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, μέγας ἀνὴρ καὶ διάπυρος φιλέλληγ, ὁ ὁποῖος ἐπρόσφερε τὸν δευτερότοκον υἱόν του Ὀθωνα, νεανίαν δεκαεξαετῇ, νὰ κυβερνήσῃ ὡς βασιλεὺς τοὺς Ἕλληνας. Αἱ Δυνάμεις ἐδέχθησαν τὴν προσφορὰν καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναθάλλωνται τὰ πράγματα, ὁ Λουδοβίκος ἀμέσως μὲν ὤρισεν ἐκ τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ τὰ δέοντα ἐπικουρικὰ στρατεύματα, δηλαδὴ 4000 πεζοὺς, 500 ἵππεῖς, 350 πυροβολητὰς καὶ ἓνα λόχον τεχνιτῶν ἐθελοντῶν ἐκ διακοσίων ἀνδρῶν περίπου, συγχρόνως δὲ προεκήρυξεν εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ εἰς ἄλλην τὴν Γερμανίαν, ὅτι ἐφεξῆς θὰ καταρτίζεται στρατιωτικὸν ἐθελοντικὸν σῶμα διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὸ ὅποῖον ἐκάστοτε θὰ στέλλεται ἐκεῖ διὰ νὰ διαδέχεται ἐν τάγμα

τῶν ἀπολυομένων βαυαρικῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων καὶ τοῦτο θὰ ἐπαναλαμβάνεται μέχρις οὐ ἐπιστρέψωσιν εἰς Βαυαρίαν ὅλα τὰ ἐπικουρικὰ αὐτῆς τακτικὰ στρατεύματα.

Τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα ἐλάμβανον ἐν Ἑλλάδι παρὰ τῆς κυβερνήσεως τὴν ἐν Βαυαρίᾳ συνήθη ἀμοιβήν, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὑπεχρεώθη νὰ δίδῃ προσέτι ἐπιμίσθιον εἰς τὰ ἐπικουρικὰ στρατεύματα ἴσον μὲ τὸν ἐν καιρῷ πολέμου μισθὸν τοῦ στρατοῦ. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βαυαρικοῦ στρατεύματος εἶχεν ὁ βαυαρὸς στρατηγὸς Χέρτλιγκ, ἡ δὲ Ἑλλάς παρεχώρησεν εἰς τοὺς βαυαροὺς ἀξιωματικοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἔχουν τὴν γενικὴν καὶ ἀνωτέραν διοίκησιν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶχον κατώτερον βαθμόν, δσάκις εὕρισκοντο βαυαρικὰ ἀποσπάσματα μεταξὺ ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη ἔγινεν εἰς τὸ ἐξῆς αἰτία μεγάλης δυσαρρεσκείας μεταξὺ τῶν ἐλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐναντίον τῶν βαυαρῶν ἀντιπαθείας τῶν.

Μεταξὺ τῶν ἐπικουρικῶν τούτων στρατευμάτων ὑπῆρχε καὶ τάγμα συντάγματος φέροντος τὸ ὄνομα Ὀθων Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ τάγμα αὐτὸ ἐμελλον καὶ ἐγὼ νὰ ὑπηρετήσω ὡς ἀξιωματικός.

Μολονότι ἀντέβαινεν εἰς τοὺς συνταγματικούς Θεσμοὺς ἡ ἄνευ ἀδείας τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως εἰς ξένον κράτος ἀποστολὴ βαυαρικοῦ στρατοῦ, καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις ἐκίνει πάντα λίθον πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἐν τούτοις εἰς οὐδὲν κατέληξαν ὅλαι αἱ ἀντενέργειαι τῆς, διότι ὁ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐθνουσιασμὸς τῶν βαυαρικῶν στρατευμάτων ἦτο τοιοῦτος, ὥστε ἕκαστος τῶν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ὀρισθέντων ἀνδρῶν ἐθεώρει ἑαυτὸν εὐτυχῇ, διότι ἐμελλε νὰ ἴδῃ τὴν γῆν τῆς κλεινῆς Ἑλλάδος. Πολλοὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ταγμάτων προσέφερον εἰς ἡμᾶς πολλὰ χρήματα διὰ ν' ἀνταλλάξωμεν τὰς θέσεις μας, ἀλλὰ δὲν εὗρέθη ἀξιωματικὸς οὔτε εἰς στρατιωτικῆς, ὁ ὅποιος νὰ δεχθῇ τὴν ἀνταλλαγήν.

Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος διήρχετο πολλάκις τὸ θέρος εἰς τὴν πόλιν Ἀσάφεμβουργ, παρὰ τὸν ποταμὸν Μοῖνον, ὅπου κατέλυε μὲ τοὺς αὐλικοὺς του εἰς τὸ ἄλλοτε ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον, λαμπρὸν καὶ ρωμαντικώτατον ἀνάκτορον, ὅπως συνήθως ὅλα τὰ

ἐκκλησιαστικὰ τῶν καθολικῶν ἱδρύματα. Ἴκεϊ λοιπὸν διέτρεβεν ὁ βασιλεὺς τὸ θέρος τοῦ 1832.

Εἰς τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου πρὶν ἀκόμη μᾶς δοθῇ ἡ διαταγὴ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ τοῦ ἡμετέρου τάγματος μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ, ἔφθασεν εἰς Ἀσάφεμβουργ ἐπιτροπὴ τῶν τότε ἐν Φραγκφούρτῃ συνηγμένων ἀντιπροσώπων τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας διὰ νὰ συγχαρῇ τὸν Λουδοβίκον καὶ τὸν νεαρὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὀθωνα. Ἐτυχε τότε νὰ εἶμαι ἐν ὑπηρεσίᾳ μὲ ἐν ἀπόσπασμα τοῦ τάγματός μας καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τῶν ἀντιπροσώπων νὰ ὑπηρετῶ ἀκριβῶς εἰς τὸ ἀνάκτορον.

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἀντιπροσώπων οἱ δύο ἀδελφοὶ πρίγκηπες, ὁ Βαυαρὸς διάδοχος Μαξιμιλιανὸς καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὀθων, ἐξήλθον ἀπὸ μίαν αἴθουσαν καὶ διγυθύνθησαν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐστεκόμην ἀναμένων τὸν βασιλέα Λουδοβίκον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του. Οἱ δύο πρίγκηπες συνομιλοῦντες ἐστάθησαν πλησίον μου ἐμπρὸς εἰς ἓν ἀνοικτὸν παράθυρον καὶ τότε ἠδυνήθην ν' ἀκούσω ὅλην σχεδὸν τὴν συνομιλίαν των.

Ὁ βασιλεὺς Ὀθων ἔλεγε:

— Εἰδες, Μαξιμιλιανέ; ἐγὼ ἔγινα βασιλεὺς πρὶν ἀπὸ σέ.

Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀπεκρίθη:

— Ὀθων, ἔγινες βασιλεὺς μικροῦ βασιλείου, ἀλλ' ἐν ᾧ τὸ βασίλειόν σου εἶναι μικρὸν, τὸ ἔργον σου εἶναι πολὺ δύσκολον καὶ ἡ εὐθύνη πολὺ μεγάλη. Ἴχρεις νὰ κυβερνήσῃς λαὸν μεσημβρινόν, ζωηροτάτου χαρακτήρος καὶ περμιοῦ αἵματος, καθὼς μοι τὸν περιγράφει ὁ καθηγητῆς Γεῖρσιος. Οἱ «καπετανέοι» καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ δὲν ὁμολογοῦν καὶ αἱ περιστάσεις ἔκαμαν τοὺς μὲν φίλους τῶν Ἀγγλίων, τοὺς δὲ φίλους τῶν Γάλλων καὶ τοὺς ἄλλους τῶν Γόσσων, ἀντιπράττει δὲ ὁ καθεὶς ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Ἴκεϊ εὗρήκαν αἱ ξέναι Δυνάμεις στάδιον ἐλεύθερον νὰ ὑπεβληθῶν ἀπὸ τὰς περιστάσεις.

— Μαξιμιλιανέ, ἀπήντησε ζωηρῶς ὁ νεαρὸς βασιλεὺς, ἐγὼ θὰ γίνω τὸ κέντρον ἐνὸς καὶ μόνου κόμματος, τοῦ ἐθνικοῦ ἐλληνικοῦ.

— Ὁ ἐλληνικὸς σου λαὸς, εἶπε πάλιν ὁ Μαξιμιλιανὸς, περιμένει καὶ ὀνειρεύεται ἀπὸ τὸν βασιλέα του μεγάλα ἔργα,

τὰ ὅποια ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀκατόρθωτα. Σὺ εἶσαι φρόνιμος, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἐπίμονος. Φοβοῦμαι, "Οἰων, μήπως δὲν ἀποθάνῃς ἐπὶ τοῦ ὁρόνου τῆς Ἑλλάδος.

Ἐγὼν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως "Οἰωνος εἰς τοὺς λόγους τούτους δὲν ἤκουσα, διότι οἱ πρίγκηπες περιπατοῦντες εἶχον ἀπομακρυνθῆ πλεον ἀπὸ τὴν θέσιν ὅπου ἱστάμην.

Πάντοτε μετὰ τὴν ἐκπλήρυσιν τῆς εἰκοσιτετραώρου ὑπηρεσίας μου εἰς τὸν βασιλικὸν προθάλαμον εἶχον ἄδειαν ἀναπαύσεως ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ ἀνιούτερός μου ἀξιωματικὸς συνέπιπτε τότε νὰ μοὶ ἀναθέτῃ κάποιαν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν. Μίαν ἡμέραν λοιπὸν εἰς τὰς ἑπτὰ τὸ πρωῒ, μοὶ ἔδωκε τὸν στρατιωτικὸν κανονισμόν τῶν γυμνασίων νὰ τὸν παραδῶσω εἰς τὸν λοχαγὸν μας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἤξευρα ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐκοιμάτο, ἔστρεψα τὰ βήμματά μου πρὸς τὴν ὑπὸ πυκνῶν δένδρων σκιαζομένην τάφρον, τὴν ὅποιαν ὀνομάζουν ὠραίαν κοιλάδα. Ὁ στρατὸν τοῦ Ἀσσάφεμβουργ κεῖται ἔξω τῆς πόλεως. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐκάθισα εἰς ἓν κάθισμα καὶ ἐπερίμενα νὰ περάσῃ ἡ ὥρα. Ἦτο ἔρημος ἀνθρώπων ἡ κοιλάς καὶ μόνον ἓν ζεῦγος ἔβαινε μὲ ἐλαφρὸν βῆμα διὰ τῶν συσκίων καὶ μακρῶν δρόμων καὶ διὰ τοῦτο παρ' ὅλην τὴν ῥωμαντικὴν ὠραιότητα τοῦ τοπίου, ἤρχισα μετ' ὀλίγον νὰ στενοχωροῦμαι καὶ ἤνοιξα τὸν κανονισμόν διὰ νὰ ἀναγνώσω. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀνάγνωσις ἤκιστα μ' ἔτερπε, διότι ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν ἤκουα ἢ ἐδίδασκα τακτικῶς καὶ ἔδδοιμάδα τὰς διαφόρους παραγράφους τοῦ εἰς τοὺς συστρατιώτας μου, ὁ νοῦς μου ἐστράφη ἄλλοῦ καὶ ἐρρέμβαζα μὲ τὸ βιβλίον ἀνοικτὸν ἐνώπιόν μου. Καθὼς ἤμην λοιπὸν βυθισμένος εἰς σκέψεις, δὲν παρετήρησα ὅτι κάποιος μ' ἐπλησίαζε. Τότε αἰφνης ἤρπάγη τὸ βιβλίον ἀπὸ τὰς χειρὰς μου καὶ ὅταν ἐκπληκτὸς ἐστράφην εἶδα τὸν βασιλέα Λουδοβίκον νὰ κρατῇ εἰς τὰς χεῖρας τὸν κανονισμόν μου. Ἠνωρθώθην ἀμέσως καὶ ἐχαιρέτισα τὸν βασιλέα μου στρατιωτικῶς.

— Εὐγε, στρατιώτα, εὐγε! εἶπεν. Ἡ ἐπιμέλεια ἀναδεικνύει. Μετ' ὀλίγον θὰ προαχθῇς εἰς ἀξιωματικόν.

Καὶ μοὶ ἀπέδωκε τὸ βιβλίον καὶ τὸν χαιρετισμόν μὲ εὐμενὲς μείδισμα.

Ἦτο δὲ ὡς συνήθως μόνος, φορῶν τὸ ἱστορικὸν καὶ κάπως

ἐφθαρμένον ἐκεῖνο ἐπανωφόριον, τὸ ὅποion ὅλοι ἐκάλουν ἐπανωφόριον Ῥαγκότσι, διὰ τὸ ἄδηλον χρῶμά του ὅμοιον μὲ τὸ μεταλλικὸν νερὸν Ῥαγκότσι τοῦ Κίτσιγγεν. Ἐπέστρεφε δὲ τότε ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὸν περίπατόν του, τὸν ὅποion εἰς τὰς πέντε τὸ πρωῒ καὶ ἡμερινῶς ἔκαμνε μέχρι τοῦ φασιανοτροφείου, ὅπου ἐσυνήθιζε νὰ ἐπισκέπτεται τὰς θυγατέρας τοῦ διευθυντοῦ καὶ νὰ συνδιαλέγεται μαζί τιν. Κατ' ἀρχὰς ἔγεινα ἐμβρόντητος, ἀναλογιζόμενος τὴν ἀγαθὴν σύμπτωσιν, ἡ ὅποια ἔγινε πρόξενος τῆς εὐτυχίας μου. Διότι νὰ μὲν ὑπηρέτουν ἤδη ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν εἰς τὸν στρατὸν καὶ πρὸ τριῶν εἶχον ὑποστῇ τὰς ἐξετάσεις ἀξιωματικοῦ, ἀναδειχθεὶς τέταρτος μεταξὺ 64 συναδέλφων, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν κατηγόμην ἀπὸ εὐγενεῖς, δὲν εἶχον καμμίαν ἰδιαιτέραν προστασίαν καὶ ἔφθασα μόνον ἕως εἰς τὸν βαθμὸν δεκανέως. Χωρὶς προστασίαν καὶ τότε δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ κανεὶς καμμίαν προαγωγὴν εἰς τὰ στρατιωτικά, πρὸς τὰ ὅποια μάλιστα ὁ Λουδοβίκος δὲν ἔτρεφε καὶ πολλὴν συμπάθειαν. Ὁ Λουδοβίκος ἦτο καλλιτέχνης καὶ ἠὺνδοι τὴν τέχνην, διὰ καθε δὲ ἄλλο ἔργον ἀπηγεῖτο καὶ ἰδιαιτέρα σύστασις. Εὐτυχὴς ἦτο ἐκεῖνος, τὸν ὅποion ἐπροστάτευεν ἡ σύστασις φίλης τινὸς τοῦ βασιλέως, διότι ἄνευ αὐτῆς μάταια θὰ ἦσαν ὅλα τὰ διαβήματα καὶ ἔλαι αἱ ὑπηρεσίαι.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου ἀνεμένετο νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὴν παραρρήνιον ἐπαρχίαν τὸ σύνταγμα τοῦ Ἀσσάφεμβουργ. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεώς του ἡ πόλις ἔδωκε χορὸν εἰς τοὺς ἀναχωροῦντας ἀξιωματικούς, προσεκλήθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ κατώτεροι, ἀλλὰ ἐστάθημεν εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης, διότι εἶχεν ἐμφανισθῇ καὶ ὁ βασιλεὺς. Εἰς τὴν πολωνέζαν ἡμεῖς, τέσσαρες ὑπαξιωματικοί, ἐστεκόμεθα μακρὰν εἰς μίαν γωνίαν τῆς αἰθούσης, ὅτε αἰφνης βλέπομεν ν' ἀναλγώνται οἱ στοίχοι τοῦ πλήθους καὶ τὸν βασιλέα Λουδοβίκον νὰ προβαλῇ κατ' εὐθείαν πρὸς ἡμᾶς.

— Ἦνός λόχου εἶσαι; μ' ἐρωτᾷ.

— Τοῦ ἑκτοῦ, Μεγαλειότατε.

— Ποῖος εἶναι ὁ λοχαγός;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἐνεφανίσθη ἑμπροσθεν τοῦ βασιλέως ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ λόχου μας.

— Εἶς τὰς διαταγὰς τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος· εἶμαι ὁ διοικῶν λοχαγὸς Στράσσερ.

— Ἔχεις καλὸν μαθητὴν εἰς τὸν λόχον σου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπιμελής. Νὰ γίνῃ ἀμέσως ἀξιωματικός. Σοὶ τὸν συνιστῶ, λοχαγὲ Στράσσερ.

Ὁ λοχαγὸς ἐξεπλάγη, διότι ἦτο ἐναντίας γνώμης. Τοῦ ἐφαινετο ὅτι εἶχε πολλὰς αἰτίας δυσαρρεσκείας ἐναντίον μου. Ἀλλὰ τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο ἐξήλειψεν ὅλας τὰς ἀφορμὰς καὶ ἐδελτίωσε τὴν θέσιν μου εἰς τὸν λόχον. Ὅλοι ἐπίστευσαν ὅτι κάποιος μ' ἐσύστησεν εἰς τὸν βασιλέα καὶ πανταχόθεν ἤρχισαν νὰ μοὶ δεικνύουν μεγάλην ὑπόληψιν. Ἐκτοτε ἀπηλλάγην ἀπὸ πᾶσαν βαρεῖαν ὑπηρεσίαν καὶ ἀργότερα, κατὰ τὴν κάθοδον ἡμῶν εἰς Τεργέστην, ἔλαβον καὶ ἄλλα δείγματα τῆς βασιλικῆς εὐνοίας.

Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς Ναύπλιον ἀφίξιν μας προεβιβάσθην εἰς σημαιοφόρον καὶ κατόπιν εἰς ὑπολοχαγὸν εἰς τὸ τάγμα ἐκεῖνο, τὸ ὅποion ἀνέφερα ἀνωτέρω.

Β'

Τὸ τάγμα μας ἀνεχώρησεν εἰς τὰς 2 Νοεμβρίου 1832 ἀπὸ τὴν βαυαρικὴν πόλιν Βυρτσβουργον, ἐφθάσεν εἰς Μόναχον καὶ διετάχθη νὰ μεταβῇ διὰ Τυρόλου, Καρινθίας καὶ Κρανιολλίας εἰς Τεργέστην, ὅπου ὥρμουν τὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀναμένοντα ἡμᾶς πλοῖα. Ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ δὲν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ μεταβῶμεν κατ' εὐθείαν εἰς Τεργέστην διὰ τῆς Στυρίας καὶ δι' αὐτὸ ἐφθάσαμεν μόνις περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου.

Πρὶν φθάσωμεν ἐκεῖ, διήλλομεν τὰ ἄγρια ἐκεῖνα ὄρη, τὰ καλούμενα Κάρστος (Carste), ὅμοια τῶν ὁποίων ἔμελλον νὰ ἴδω μόνον εἰς τὴν Μάνην. Εἶναι ἀπότομοι καὶ ξηροὶ βράχοι, χωρὶς δένδρα καὶ φυτὰ καὶ χωρὶς καμμίαν ζωντανὴν ὑπαρξιν. Οἱ βράχοι ἐκεῖνοι εἶναι ἐρριμμένοι ἐπ' ἀλλήλων ἐν ἀπεριγράπτῃ συγχύσει, ὅπως περιγράφει ἡ μυθολογία τὴν γιγαντομαχίαν, ὅτε πελώριοι βράχοι ἐξηκοντίσθησαν πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἀπὸ τὸν Κάρστον πνέει ὁ τρικυμιώδης καὶ σφοδρὸς ἀνεμος, τὸν ὅποion φοβόνται οἱ ναυτικοί, ἡ μισθήρι λεγομένη, ἡ ὁποία ὅμως δὲν μᾶς ἐβλάψε. Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἐξοικονομίας μας κατελύσαμεν εἰς τὴν Ὀψίναν (Opsina), ταχυ-

δρομικὸν σταθμὸν πρὸ τῆς Τεργέστης, ὅπουθεν φαίνεται ἡ θάλασσα. Ἡ ἡμέρα ἦτο λαμπρά, ὁ οὐρανὸς αἴθριος καὶ ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου γλυκυτάτη. Ὅτε ἐπεφάνη ἡ Ὀψίνα, οἱ στρατιῶται ἀνευ προστάγματος ἐτάχυναν τὸ βῆμα καὶ μόνις διήλθαν μίαν ἐτι ἄκραν τοῦ βράχου, εἶδαν ἔμπροσθέν των τὴν θάλασσαν, ὁλόκληρον τὸν Τεργεσταῖον κόλπον. Καὶ τότε μία βοή ἦν! ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ στόματα ὅλων. Ἡ λαμπρὰ ἐκείνη θέα μᾶς ἐφάνη τόσον θαυμαστή, ὥστε δὲν εἶχαμεν λόγους πῶς νὰ ἐκφράσωμεν τὸ συναίσθημα ἡμῶν. Μόνον εἰς στρατιώτης Βαυαρός, καταγόμενος ἀπὸ ἐν προάστειον τοῦ Μονάχου, ἐξέφρασε τὸ αἶσθημά του ἀναφωνήσας:

— Ἢ, βρὲ παιδιά, καὶ νὰ ἦτον ὅλη αὐτὴ ἡ θάλασσα μπύρα! Μετὰ μεσημβρίαν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Τεργέστην, ἀνεπαύθημεν δύο ἡμέρας καὶ τὴν τρίτην ἤρχισεν ἡ ἐπιδίδοσις τοῦ στρατοῦ εἰς τὰ πλοῖα. Ἀλλὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην συνέβη τι, τὸ ὅποion ἡμπόδισε πάλιν τὴν ἀναχώρησίν μας. Ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ ὕπνου, οἱ στρατιῶται δὲν εὗρον χῆρον ἱκανὸν κάτωθεν τῶν καταστρωμάτων καὶ εἰς ἕκαστον πλοῖον ἔμειναν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εἰκοσιν ἕως εἰκοσι πέντε στρατιῶται ἀνευ κλίνης. Ὁ ἐκ Βαυαρίας πρὸς εἴρεσιν τῶν ἀναγκαίων πλοίων ἀποσταλεὶς ἀξιωματικὸς δὲν εἶχεν ὑπολογίσῃ καλῶς καὶ ἐλειώρησε τοὺς στρατιώτας κισιῶτια καὶ σανίδας καὶ ὅχι ἀνθρώπους κινουμένους μὲ χεῖρας καὶ μὲ πόδας. Πρὸς ἐτάχθημεν λοιπὸν νὰ προσορμισθῶμεν εἰς τὸν ἐγγύτερον λιμένα Πιράνον καὶ ἐκεῖ παρεμείναμεν δέκα ἡμέρας πρὸς ναύλωσιν τεσσάρων ἀκόμῃ πλοίων.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου ὁ στόλος μας ἀνήχθη ἀπὸ τὸ Πιράνον καὶ μὲ οὐριὸν ἀνεμὸν ἐφθάσεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κερκύρας. Ἀλλὰ καίτοι εἶχαμεν εὐνοϊκὸν ἀνεμὸν, ὁ κατάπλους ἡμῶν ἐβράδυνε.

Ὁ στόλος μας συνέκειτο ἀπὸ 11 μεταγωγικὰ πλοῖα, συνωδεύετο δὲ καὶ ἀπὸ τρία πολεμικά, ἀπὸ τὴν ῥωσικὴν κορβέτταν Ἀλφίαν Ἀννα, ἐν αὐστριακὸν βρῆκιον καὶ μίαν μικρὰν γαλλικὴν γολέτταν. Τὴν νύκτα συχνὰ διεσκορπίζοντο τὰ πλοῖα καὶ τὴν πρωΐαν δὲν ἦσαν πλέον ὅμοι. Τότε ἡ Ἀλφί Ἀννα εἶδε τὸ σύνθημα μὲ τὴν σημαίαν νὰ μὴ προχωροῦν, ἡ μικρὰ γαλλικὴ γολέττα ἐλοξοδρόμει ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ὥρας καὶ διὰ πυροβολι-

σιμῶν ἀνήγγελλεν εἰς τὰ ἀποπλανηθέντα πλοῖα ποῦ εὕρισκετο ὁ στόλος. Δι' αὐτὸ ἀρκετὰς ἡμέρας ἐχρονοτριβήσαμεν εἰς τὴν θάλασσαν. Πλησίον τῆς μικρᾶς νησίδος Σασέννας μᾶς κατέλαβεν ἄκρα γαλήνη καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἶχομεν νηνεμίαν. Τὰ μεσάνυχτα τῆς τρίτης ἡμέρας ἐγένεν ἰσχυρὸς σεισμός. Πρὸς στιγμὴν ἐνομίσαμεν ὅτι τὰ πλοῖα προσήραξαν κατὰ σκοπέλων καὶ ἐφοβήθημεν πολὺ, ἀλλ' ἀμέσως ἠκούσαμεν τὸν ἰταλὸν πλοίαρχόν μας νὰ λέγῃ *terramoto* (σεισμός) καὶ ἐπήραμεν θάρρος. Ἡ θάλασσα ἦτο πολὺ ταραγμένη, ἀλλὰ δὲν ἔπνεεν ἄνεμος.

Εἰς τὴν Κέρκυραν ἐφθάσαμεν περὶ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου, ὅτε προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα καὶ ἡ ἀγγλικὴ φρεγάττα *Μαδαγασκάρη*, προερχομένη ἀπὸ τὸ Βρενδῆσιον τῆς Ἰταλίας, ὁπόθεν εἶχε παραλάβῃ τὸν βασιλέα Ὀθωνα κατελθόντα ἐκεῖ διὰ ξηρᾶς, ἀφ' οὗ πρῶτον διηγήθη διὰ Ῥώμης διὰ νὰ λάβῃ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πάπα. Τὸν Ὀθωνα συνώδευε καὶ ἡ ἀντιβασιλεῖα καὶ ἄλλοι ἄνδρες ἐπιφανεῖς, ἀρχαιολόγοι, ζωγράφοι, φιλόλογοι καὶ ἐπιστήμονες.

Ὅτε ἡ *Μαδαγασκάρη* ἔρριπτε τὴν ἄγκυραν, ὅλοι οἱ στρατιῶται ἀνέβησαν εἰς τὰ καταστρώματα τῶν πλοίων καὶ ἐζητωκράυγασαν ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως.

— Ζήτω ὁ Ὀθων, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος!

Τὴν ἐπαύριον τῆς εἰς Κέρκυραν ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως ἀπέπλευσεν ὁ στόλος μας καὶ κατηυθύνθη εἰς Ναύπλιον ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Λάβονς, κυβερνήτου τῆς *Μαδαγασκάρης*. Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἀντίξοος καὶ μᾶς ἐκράτησεν εἰς τὸ Ῥαΐναρον ἐπὶ ἑνδεκα ἡμέρας, μεθ' ὧς σφοδρὰ τρικυμία ὑπὸ βορείου ἀνέμου διεγερθεῖσα διεσκόρπισε τὰ ἰστιοφόρα. Ἀλλὰ παρὰ τὰ Κύθηρα συνηνώθημεν καὶ πάλιν ἔξωθεν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ μετ' ὀλίγον ἡ ἀγγλικὴ φρεγάτα προσωρμίσθη εἰς τὸν Ναυπλιακὸν λιμένα.

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ¹

....

Ἡ ἀπὸ 22 Μαρτίου /3 Ἀπριλίου αὐτοκρατορικὴ ἐπιστολὴ ἦτο συντεταγμένη μὲ ἐκφράσεις θερμιότητας. Ἦν ἀρχῇ ὁ Ῥάρος ἔκαμνε λόγον περὶ τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης, εἰς τὴν ὁποῖαν εὕρισκετο, νὰ προβῇ εἰς ἐχθροπραξίας κατὰ τῆς Πύλης. «Θὰ παρεγνώριζον, ἐξηκολούθει, τὴν εὐγενῆ εἰλικρίνειαν, τῆς ὁποίας ἡ Κυδέρνησις τῆς Α.Μ. μοὶ παρέσχε τόσα δείγματα κατὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀνατολῆς, ὃν ἐπέμενον ἐπὶ τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον κέκτηται ἡ Ῥωσία νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν σημαίαν της τὸν ὀφειλόμενον εἰς αὐτὴν σεβασμὸν... Ἦν τέλει, διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ Ὑψίστος θὰ ἐσημείου τὴν καταστροφὴν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἣτις ἐξαναγκάζει τὴν Ῥωσίαν νὰ τῇ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, τὴν μετριοπάθειαν, τῆς ὁποίας νομίζω, ὅτι παρέσχον ἀρκετὰ δείγματα, καὶ τὰ καλῶς ἐννοούμενα συμφέροντα τῶν λαῶν μου παρουσιάζω ὥς ἐγγύησιν διὰ τὰς βλέψεις μου καὶ τὴν προθυμίαν μου νὰ ἐπιδοκιμάσω συνδυασμούς, οἵτινες θ' ἀποδείξωσιν, ὅτι οὐδέποτε ἐνεφορούμην ἀπὸ σκέψεις φιλοδόξους». Ὁ Ῥάρος, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ Ῥωσία δυνατόν νὰ ἐξεγείρῃ τὴν μὴνιν τῶν λοιπῶν Δυνάμεων καὶ ν' ἀπειληθῇ διὰ κηρύξεως πολέμου ἐκ μέρους αὐτῶν, ζητεῖ νὰ μάθῃ τὴν ἐν τοιαύτῃ ἐκτάκτῃ περιστάσει στάσιν τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ὁ Ροζζο ἦτο ἤδη εἰς Πέσιν, ὅπου τῇ λήψει τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐπιστολῆς, νὰ πληροφορήσῃ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Κυδέρνησιν, ὅτι ἡ Γαλλία θὰ ἔμενε φίλη καὶ σύμμαχος πιστὴ τῆς Ῥωσίας, τοῦ Βασιλέως πολλάκις διαβεβαιώσαντος αὐτόν, ὅτι «ἡ Γαλλία οὐδέποτε θ' ἀπεχωρίζετο τῆς Ῥωσίας». Ἀλλ' ὅταν ὁ Ροζζο ὑπέβαλεν εἰς τὸν Βασιλέα τὴν σκέψιν, ὅτι ἦτο πολὺ πιθανὸν ἡ

(Ἔπεται συνέχεια)

Μετάφρασις ***

¹ Τέλος· συνέχεια ἐκ σελ. 228.

Ἑγγλία ν' ἀπεκδυθῇ εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσίας, ἐγένετο σκεπτικὸς καὶ παρετήρησε μόνον, ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο πολὺ παρακεκινδυνευμένον, διότι ἡ διαγωγὴ τῆς Γαλλίας θὰ τῇ παρ- εἶχε μεγάλας ἀνησυχίας. Ὁ Ροκκο ἐπέστησεν ἀκολούθως τὴν προσοχὴν τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τοῦ δυνατοῦ φιλικῆς συμπράξεως Ἑγγλίας καὶ Αὐστρίας κατὰ τῆς Ῥωσίας, ἀλλὰ Κάρολος δ' ἐ- τὸν διέκοψε μετὰ ζωνηρότητος ἐν τῇ διατυπώσει τῆς γνώμης ταύτης καὶ τῇ εἶπε μὲ τόνον ἀποφασιστικὸν τοὺς χαρακτηρισ- τικοὺς τούτους λόγους: «Τότε ὁ Αὐτοκράτωρ θὰ μὲ εὖρη φίλον εἰλικρινῆ καὶ σύμμαχον πιστόν. Θὰ εὐρεθῶμεν μόνον ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ ἐλκύσωμεν πρὸς τὸ σύστημά μας τὴν Πρωσσίαν· θὰ ἦτο βαρὺ τὸ ἀντιστάθμισμα ἐν τῇ πλάστιγγι, ἡ δὲ Γαλλία θὰ ἡσθάνετο ἐαυτὴν ἐν ἀνακουφίσει, ἂν δὲν θὰ ἐπρόκειτο ν' ἀνα- λάβῃ ἀγῶνα κατὰ τῆς Δυνάμεως ταύτης».

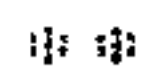
Οὕτω Κάρολος δ' Ι' ἐξεπλήρου τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὅποیان ἔδω- κεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Νικόλαον ἐν τῇ ἀπὸ 30 Ἀπριλίου/12 Μαΐου 1828 ἐπιστολῇ του, δι' ἧς ἀπῆντα εἰς τὴν ἀπὸ 22 Μαρ- τίου/3 Ἀπριλίου τοῦ Ἰσάκου. Ὁ Βασιλεὺς Κάρολος ὑπέσχετο τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ πολέμου, εἰς ὃν ἡ Ῥωσία θ' ἀπεξεδύετο κατὰ τῆς Πύλης, ἀλλὰ δὲν ἀπέκρυπτε συγ- χρόνως καὶ τοὺς περαιτέρω φόβους του ὡς πρὸς τὴν μοιραίαν διάλυσιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, πράγμα, τὸ ὅποιον θὰ συνεκλόνει σύμπασαν τὴν Ἰουρώπην ἐκ θεμελίων. «Τὸ κατ' ἐμέ, ἔγραφεν ὁ Βασιλεὺς, ὅστις τρέφω ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰς διαβεβαιώσεις τῆς Υ.Μ., πέποιθα, ὅτι ἡ φρόνησις, ἡ ὁποία θὰ προβλέπῃ τὰς καὶ ἑκατον φάσεις τῆς μεγάλης ἐπιχειρή- σεως, ἣν ἀνέλαβε, θὰ προλαμβάνῃ ἢ ὁ ἀπομακρύνῃ προσεκτικὰ πᾶν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ ἐπικίνδυνον διὰ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν». Τόσον αἱ ἐνθαρρυντικαὶ ἐκφράσεις τῆς ἐπιστολῆς ὅσον καὶ ἡ δῆλωσις τοῦ παρὰ τῇ Αὐτοκρ. Αὐλῇ Γάλλου Πρε- σβευτοῦ, καὶ ἡ σταθερὰ τοῦ κυριάρχου του ἀπόφασις, καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἔτι τῆς καταλύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατο- ρίας, εἶναι νὰ ἐξακολουθῇ, ὡς ἔπραξεν ἄλλως μέχρι τοῦδε, νὰ συμδιδάξῃ τὴν πορείαν τῆς Κυβερνήσεώς του πρὸς τὰς ἀπαι- τήσεις τῆς Ῥωσικῆς πολιτικῆς, παρήγαγον εὐχάριστον ἐντύ- πωσιν ἐν Πετροπόλει, ἐνθα θὰ ἠδύναντο νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς,

ὅτι θὰ ἔμεινον ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ θὰ ἐναυάγουν ὅλαι αἱ μηχανορραφαί τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς.

Παρ' ὅλας ἐν τούτοις ταύτας τὰς διαβεβαιώσεις, ὁ Ἰσάκος δὲν εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην ἐπὶ τὴν σταθερότητα τῆς οὕτω χαραχθείσης γαλλικῆς πολιτικῆς. Ἀφ' ἐνὸς ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ πρίγκιψ Polignac, ὅστις ἐρραδιούργει ἀναφανδὸν ἐν Λονδίνῳ κατὰ τῆς Ῥωσίας, ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἐκαλεῖτο ὡς Πρωθυ- πουργὸς τῆς Γαλλίας, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ de La Ferronnays, ὁ τόσον ἐνθερμὸς θιασώτης τῆς γαλλορωσικῆς προσεγγίσεως, ἐπρόκειτο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, παραιτούμενος τοῦ ἀξιώ- ματός του, νὰ λάβῃ θέσιν παρὰ τῇ Διαδόχῳ τοῦ θρόνου. Τοιαῦ- ται μεταβολαὶ ἀνησυχούν τὸν Ῥωσὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις παρήγγειλεν εἰς τὸν Ροκκο νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ἵδῃα διὰ νὰ μὴ ἀποχωρήσῃ ὁ de La Ferronnays ἐκ τῆς διευ- θύνσεως τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἰπουργείου, παριστῶν εἰς τὸν Βασιλέα Κάρολον, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐνδιαφέρεται προσω- πικῶς διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι «ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει, καὶ ἣν ἡ ἔνωσις Γαλλίας καὶ Ῥωσίας παρίσταται ὡς ἡ πρω- τίστη ἐγγύησις τῆς γενικῆς εἰρήνης», ἡ συντελεσθεῖσα ἔνωσις καὶ προσέγγισις δὲν θὰ ἦτο στερεά, ἂν δὲν διηύθυνεν ὁ de La Ferronnays τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας. Ἡ παραί- τησις, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Ροκκο, ἀνεβλήθη πρὸς στιγ- μὴν, πάντοτε ὅμως κατὰ βάθος ὁ Πρεσβευτὴς τοῦ Αὐτοκράτο- ρος ἦτο ἀνήσυχος, φρονῶν, ὅτι δὲν θὰ ἐδράδουνεν αὕτη νὰ ἐπέλθῃ μοιραίως, καὶ, ἂν καὶ ὁ Βασιλεὺς Κάρολος ἐξηκολούθει νὰ δια- βεβαίῃ τὴν ἀναλλοίωτον αὐτοῦ ἀφυσίωσιν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσίας, ἐν τούτοις ὁ Ροκκο ἐλείπει πάντοτε καλλήκων του νὰ συμβουλεύῃ τὴν Αὐτοκρ. Κυβέρνησιν νὰ μὴ αἰκοδομήσῃ ἐπὶ τοιαύτης οὐχὶ ἐδραίας βάσεως τοὺς πολιτικοὺς συνδυασμοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας.

Αἱ συμβουλαὶ καὶ προθέσεις τοῦ διορατικοῦ Ροκκο di Borgo δὲν ἐδράδουναν νὰ πραγματοποιηθῶσιν, ὅταν, ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἡ Γαλλία ἀπεδέχθη τὰς ἀγγλικὰς προτάσεις περὶ μεσιτείας «πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἰσλαμίας», — διόβημα, τὸ ὅποιον προὔξε- νησεν αἰσθησὶν εἰς τὸν Νικόλαον α', ὅστις παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἤθελε νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ κατενόει,

ὅτι ἐπεδύλλετο εἰς αὐτὴν «ὡς σύμμαχον» τῆς Ῥωσίας διαγωγὴ ἔντιμος καὶ ἀξιοπρεπής. Ὁλὴ ἡ πικρία διὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς διαφαίνεται ἐν ἐμπιστευτικῇ τινι ἐγγράφῳ ἀπὸ 22 Ὀκτωβρίου/3 Νοεμβρίου 1828 τοῦ κόμητος Nesselrode πρὸς τὸν Ροζκο. «Ἡ θέσις μας ἦτο λοιπὸν ἀληθῶς δύσκολος, ἔγραφεν. Ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μας εἰς Ὁδησσὸν ἐκ τῆς κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκστρατείας ἐπιστεύσαμεν, οὐχὶ ἄνευ λόγου, ὅτι θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ὑπολογίζωμεν ἐπὶ τῶν εὐμενῶν προθέσεων τῆς Γαλλίας καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἐξουδετερώσωμεν τὴν Ἀγγλίαν, τὴν βλέπομεν ἔξαφνα νὰ συνενοῦται μὲ τὴν ἀντίπαλόν της καὶ νὰ διατυπώσῃ ἐν συνεγνωήσει μετ' αὐτῆς σχέδιον, ἐν ᾧ τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσίας προφανῶς ἐθυσιάζοντο». Ὁ Ροζκο ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἀληθῆ αἷτια τοῦ ἀπροσδοκῆτου τούτου διασώματος τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, πᾶσαν δὲ κατέβαλεν οὗτος προσπάθειαν διὰ νὰ δυνήθῃ νὰ παραλύσῃ τὴν ἐπικίνδυνον ἐπενέργειαν τοῦ δούκους Wellington καὶ νὰ τηρήσῃ τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν προτέραν της στάσιν τῶν φιλικῶν πρὸς τὴν Ῥωσίαν διαθέσεων. Ἐὰ ἐμπόδια, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ ὑπερπηδῇ ὁ Ροζκο διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοπομένου, δὲν ἦσαν βεβαίως εὐκαταφρόνητα, εἰς ταῦτα δὲ προσετέθη μοιραίως καὶ ἡ αἰφνίδιος ἀσθένεια τοῦ κόμητος de La Ferronnays, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ ἐκ τοῦ Ὑπουργείου ἐπὶ τῶν Ἰξωτερικῶν, πράγμα, τὸ ὅποion ὁ Ροζκο ἐχαρακτήρισεν ὡς «δεινὸν πλῆγμα» διὰ τὰ περαιτέρω σχέδια τῆς Ῥωσικῆς πολιτικῆς.

Τὴν 14/26 Ἀπριλίου 1828 ἡ Ῥωσία, ἀπελπισθεῖσα ἐκ τῶν ἀνωφελῶν ἡμιμέτρων, εἶχεν ἤδη κηρύξῃ τὸν πρὸς τὴν Πύλῃν πόλεμον. «Ἀλλ' ἡ μεγαλοφυχία ἔχει ὅρια, διετύπου εἰς τὸ ἀπὸ 14 Ἀπριλίου κήρυγμα τοῦ πολέμου ὁ Ἰσάρος ἡ τιμὴ τοῦ Ῥωσικοῦ ὀνόματος, ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ ἀπαραδίαστον τῶν δικαίων της καὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν δόξης ἐσήμαναν τὸ τέρμα της...» Ἐν τούτοις, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ πολέμου θὰ διελύετο, ὡς ἐκ τῶν ραδιοουργιῶν καὶ ἀντιδράσεων τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὰ ἑξ ἑν συνέστη ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑφισταμένη

πάντοτε, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀκεραία σύμπραξις τῶν τριῶν Μ. Δυνάμεων, ἃν δὲν ὑπεχίωρει ἐκοῦσα ἄκουσα ἡ Ῥωσία καὶ δὲν παρητεῖτο, ὑπείκουσα εἰς τὰς ἀγγλικὰς προτάσεις, πάσης ἐχθροπραξίας κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν τῇ Μεσογείῳ. Κατωρθώθη λοιπὸν διὰ τοῦ τοιούτου ὀλίγον τι ἀνωμάλου ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνούς Δικαίου συνδυασμοῦ νὰ ἐξοικονομηθῶσι τὰ πράγματα καὶ ἡ σύμπραξις Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσίας νὰ μὴ διαρραγῇ, ἐν ᾧ ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ ἐξηκολούθει πάντοτε νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς βλέψεις τῆς Ῥωσικῆς. Ἐν τοιοῦτον πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὰ φιλελεύθερα φρονήματα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καὶ τὰς συμπαθείας τοῦ πρὸς τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν Ῥωσίαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀναλάβῃ πόλεμον φοβερὸν διὰ νὰ τοὺς ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ ζυγὸν μακρὸν καὶ ἐκ τῶν ἐπαχθεστέρων. «Ὡς πρὸς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ἔγραφεν ἀπὸ 6/18 Φεβρουαρίου 1829 ὁ Ροζκο, οὐδέποτε ἄλλοτε ἐξωτερικεύθη τόσον ὑπὲρ τῆς Ῥωσίας ὅσον κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας». Μόνον οἱ βασιλικοὶ καὶ οἱ κληρικὸφρονες ἐξεφράζοντο δημοσίᾳ κατὰ τῆς Ῥωσικῆς πολιτικῆς καὶ ἐνεθουσιάζοντο διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας. «Ἦρχεσεν ἡ ἀκάτανόητος αὕτη ἀνοησία των διὰ νὰ συνενώσῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅλους τοὺς ἄλλους πολίτας, οἵτινες ἀποτελοῦν κατὰ βᾶθος τὴν πραγματικὴν Γαλλίαν. Ἄν μὲ στενοχωρῇ πράγμα τι, προσθέτει ὁ Ροζκο, τοῦτο εἶναι ἡ φιλία των. Δὲν πρέπει νὰ τὴν περιφρονήσῃ κανεὶς, διότι καθίστανται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἰσχυρότεροι, ἀλλ' οὔτε πρέπει ὡσαύτως καὶ νὰ τὴν δεχθῇ μετὰ μεγάλου ζήλου, διότι εἶναι ἱκανοὶ νὰ καταχρασθῶν τὴν φιλίαν μας καὶ τὰ πάντα νὰ διαπράξουν».

Παρατηρεῖ κανεὶς, σύμφωνα πρὸς τὰς ἐκθέσεις τοῦ Ροζκο, ὅτι ἡ πραγματικὴ Γαλλία, δηλαδὴ ἡ λαϊκὴ μᾶζα, ἔκλινε φανερά πρὸς τὸ μέρος τῆς Ῥωσίας καὶ συνεπάθει πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Αὐστυχῶς ὅμως ἡ πραγματικὴ αὕτη Γαλλία δὲν διηύθυνε νῦν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Βασιλείου, ἥτις ἐξηρτάτο μόνον ἐκ τοῦ Καρόλου ι' καὶ τῶν συμβούλων του, ὁ δὲ Ροζκο εἶχε νὰ ἀντεπεξέρχεται διαρκῶς ὅτε μὲν κατὰ τῆς κακῆς των θελήσεως, ὅτε δὲ κατὰ τῆς ἐλλείψεως πάσης θελήσεως. Πάλιν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἦτο διὰ πάντα ἀχάριστος καὶ ἐκνευριστικὴ ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ῥωσίας κορσικανὸς διπλω-

μάτης ἐξήλθε μὲν νικητής, ἀλλὰ βεβαίως ἄνευ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιτυχῶν τῶν ῥωσικῶν στρατευμάτων οὔτε ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ροζκο οὔτε ἡ προσωπικὴ του αἴγλη θὰ κατῴρθουν νὰ ἐπιτύχωσι τίποτε κατὰ τῆς ἀδυναμίας τῆς Κυβερνήσεως Καρόλου τοῦ ι', ὅστις, ἐν ᾗ δὲν παρέλειπε πᾶσαν παρουσιαζομένην περίστασιν διὰ νὰ διαθεβαιώσῃ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Αὐτ. Αὐλῆς, ὅτι ἡ μεταξὺ Γαλλίας καὶ 'Ρωσίας «συμμαχία» ἦτο ἀδιάσειστος, ἀφ' ἑτέρου ὑφίστατο μὲ ὁμοίαν ὡσαύτως ἐλαφρότητα τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς καὶ ἐλησμόνει τὰς ῥητὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἔκρηξις τοῦ ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου συνεπέφερε καὶ ἕτερόν τι εὐχάριστον ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων διάδημα Καρόλου τοῦ ι'. Ἡ Γαλλία ζηλοτυποῦσα τὴν 'Ρωσίαν διὰ τὴν μεγάλην ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν θ' ἀπέκτα ἐν 'Ελλάδι ὡς ἐκ τοῦ πολέμου, εἰς ὃν εἶχεν ἀπεκδυθῆ, διετύπωσε τῇ 7/19 'Ιουλίου 1828 ἐν τῇ συνδιασκέψει τοῦ Λονδίνου διὰ τοῦ πληρεξουσίου τῆς Ρολίγιας τὴν γνώμην, καθ' ἣν καθίστατο πλέον ἐπιβεβλημένον νὰ ληφθῶσι μέτρα συντελεστικώτερα πρὸς ἐντελῆ τῆς λονδινίου συνθήκης ἐφαρμογήν. Ὡς κατ' ἐξοχὴν δ' ἀρμοδίον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοπομένου ἐπρότεινεν ὁ πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας τὸ μέτρον τῆς ἀποστολῆς εἰς Πελοπόννησον στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἣτις «διακόπτουσα κάθε συγκοινωνίαν μὲ τὸ ἐξωτερικόν, διὰ τῆς πολιορκίας διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, θέλει ἀναγκάσει τὸν Ἰμβραήμ Πασσᾶν ν' ἀναχωρήσῃ ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον». Ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ «ὡς κατ' ἐξοχὴν, ἀρμοδίαν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιθυμητοῦ σκοποῦ» καὶ ἡ Γαλλία ἀνέλαβε μὴν, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν Αὐλῶν, ν' ἀποστείλῃ στρατεύματα εἰς Πελοπόννησον, διότι ἡ μὲν Ἀγγλία «ἔχει αἰτίας, αἵτινες τὴν ἐμποδίζουν νὰ δώσῃ τὸ ἀνάλογον εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν μέρος τῆς», ἡ δὲ 'Ρωσία «δὲν θὰ ἤθελε νὰ παροξύνῃ περισσότερον, εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις, τὴν Τουρκίαν μὲ τὴν παρουσίαν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τὴν 'Ελλάδα».

Καθ' οὓς δὲ χρόνους προητοιμάζοντο, ὅπως κατέλθωσιν εἰς τὴν 'Ελλάδα τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, ὁ Ἀγγλος ναύαρχος

Codrington κατέπλευσε μετὰ τῆς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μοίρας εἰς Ἀλεξάνδρειαν καί, ἐπὶ ἀπειλῇ ἀποκλεισμοῦ τῶν αἰγυπτιακῶν παραλίων, συνήψε τῇ 24 'Ιουλίου/6 Αὐγούστου 1828 σύμβασιν μετὰ τοῦ Βεζύρου τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ-Ἀλή, συνεπεί τῆς ὁποίας σὺν τοῖς ἄλλοις θὰ ἐξεκένου ὁ Ἰμβραήμ-Πασσᾶς τὴν Πελοπόννησον, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον θ' ἀπεστέλλοντο, ἐν συνοδίᾳ ἀγγλικῶν ἢ γαλλικῶν πολεμικῶν, φορτηγὰ καὶ πολεμικὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τοῦ Νεοκάστρου ἢ εἰς ἄλλους λιμένας τῆς Πελοποννήσου, ἅτινα αἰγυπτιακὰ πλοῖα θὰ συνωδεύοντο ὡσαύτως κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ὑπὸ γαλλικῶν ἢ ἀγγλικῶν πολεμικῶν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας. Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου ἀπεφασίσθη νὰ τεθῇ αὕτη, αἱ παρακείμεναι νῆσοι καὶ αἱ Κυκλάδες ὑπὸ τὴν προσωρινὴν ἐγγύησιν τῶν τριῶν Μ. Δυνάμεων μέχρις ὅτου ἀποφασισθῇ ὁριστικῶς ἡ τύχη τῆς 'Ελλάδος, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀπελευθερωθέντων τούτων μερῶν ἀπὸ πάσης νέας ἐχθρικῆς ἐισβολῆς.

Μικρόν τι μετὰ ταῦτα, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1829, κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ νέου ἐπὶ τῶν Ἰεσωτερικῶν Ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας κόμητος Portalis καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ Πρεσβευτοῦ, ὁ Ροζκο δι' Βοργιο ἐξεφράζετο μετ' ἐνθουσιασμοῦ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς παραχωρήσεως μάλλον ἐκτεταμένων ὁρίων καὶ ἐπέμενεν ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν 'Ελλάδα, διότι ἄλλως «τὸ ἔργον θὰ ἔμενεν ἡμιτελές». (1) Πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας δὲν ἦτο τῆς γνώμης ταύτης καὶ ἀνθίστατο ἐρρωμένως, ἐνᾷ Κάρολος δ' ι' ὑπεστήριξεν ἐκθύμως τὰς ῥωσικὰς προτάσεις. Ἰὺς τινα ἐσπερίδα μάλιστα, δοθείσαν παρὰ τῇ δουκίσσῃ de Berry, ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐπλησίασε τὸν Ροζκο, ὅστις εὗρεσκετο πλησίον τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστρίας κόμητος Arronvi, καὶ τῇ εἶπε τὰ ἀκόλουθα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιμονὴν τῆς Πύλης, καθ' ἣ σημειῶν ὁ Ροζκο ἐν τῇ ἀπὸ 19 Φεβρουαρίου/3 Μαρτίου 1829 ἐκθέσει του: «Ἄν ἤθελον νὰ δώσωσι πίστιν εἰς τοὺς λόγους μου, πρὸ πάντε ἐτῶν καὶ ἐφεξῆς, θὰ εἴμεθα ὅλοι εὐχαριστημένοι καὶ ἡ 'Ελλάς θὰ διετελεῖ ἐν εἰρήνῃ. Ἐὰ ἐλέγομεν εἰς τὸν Σουλτᾶνον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο πρέπει νὰ γίνῃ, τὸ ἀπαιτούμεν, καὶ νὰ τὸν ἐξα-

ναγκάσωμεν νὰ τὸ παραδεχθῇ. Οὕτως, θὰ ἐνέδιδε πρὸ τῆς θελήσεως τῶν συμμάχων καὶ τῆς βίας, καὶ τὰ πάντα θὰ ἐτελείωναν. Δι' ὁμοίου μόνον τρόπου θὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ ἐπιδιωκομένου στόπου». Ὁ κόμης Arrouy ἤκουσε μὲ γλυκύπικρον μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη τοὺς λόγους τούτους, οἵτινες ἀπηυθύνοντο προφανῶς καὶ πρὸς τὴν ὑπουργὸν πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας, ἐν ᾗ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς ἐφαίνετο ἐν γένει, ὅτι συνεμερίζετο ἀπολύτως τὰς σκέψεις τοῦ Βασιλέως του καὶ πολλάκις ἐξέφρασε πρὸς τὸν Ροκκο τὴν εἰλικρινῆ του ἐπιθυμίαν νὰ τελειώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον ὁ διεξαγόμενος πόλεμος καὶ μάλιστα ἐντίμως διὰ τὰ ῥωσικὰ ὄπλα. Μόνος ὁ πρίγκιψ Polignac, ὁ εὐνοούμενος τοῦ Βασιλέως Καρόλου, ἦτο τῆς ἐναντίας γνώμης, ἡ δ' ἐχθροπάθειά του πρὸς τὴν Ῥωσίαν τὸν ὥθλησε μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ ὑπογράψῃ παρὰ τὰς ὁδηγίας, τὰς ὁποίας εἶχε, τὸ ἀπὸ 10/22 Μαρτίου 1829 πρωτόκολλον τῆς Λονδίνου συνδιασκέψεως, δυνάμει τοῦ ὁποίου Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἐλάβανον σὺν τοῖς ἄλλοις τὴν ἀπόφασιν ν' ἀποστείλῃσι διπλωματικούς ἀπεσταλμένους εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι, ὡς γνωστόν, οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Μ. Δυνάμεων εἶχον πρὸ καιροῦ ἤδη ἀπέλθῃ ἐκ τῆς τουρκικῆς πρωτευούσης ὡς ἐκ τῆς ἀδιαλλάκτου πολιτικῆς τῆς Πύλης μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Νεοκάστρου, συνεπεία τῆς ὁποίας πολιτικῆς εἶχον σχεδὸν διαρρηχθῇ αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις καὶ οἱ Πρεσβευταὶ ἀνακληθῇ.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Ἰσάρος ἐπεδοκίμασε τὴν τοιαύτην διάταξιν τοῦ πρωτοκόλλου, ἀλλ' ὁ Ροκκο ἐν τῇ ὀξυδερχείᾳ του δὲν ἐδίστασε νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὴν ὡς ἐπιβλαβὴ διὰ τὰ ῥωσικὰ συμφέροντα, διότι ὁ τε Ἀγγλος καὶ ὁ Γάλλος ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτῆς οὐδὲν ἕτερον θὰ ἐπραττον ἢ θὰ ἐρραδιουργοῦν ἐλευθέριως κατὰ τῆς Ῥωσίας. Ἰκτὸς τούτου ὁμῶς, κατὰ τὸν Ροκκο πάντα, ἡ παρουσία ἀντιπροσώπων μόνον τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας θὰ ἐμαρτύρει ἴσως καὶ προέδιδε διαφωνίαν εἰς τὰς σκέψεις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ὅ,τι εἶναι περὶεργον ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ εἶναι, ὅτι ὁ Polignac, καθ' ὃ διεβεβαίωσεν ὁ κόμης Portalis, δὲν εἶχε πληρεξουσιότητα καὶ ἐντολὴν νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰδικὴν διάταξιν περὶ ἀποστολῆς ἀντιπροσώπου τῆς Γαλλίας εἰς Κωνσταντι-

νούπολιν. Ὁ Portalis ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωπον τῆς Γαλλίας, ὅτι «ὁ Βασιλεὺς ἐπληροφορήθη μετὰ θλίψεως, ὅτι ζήτημα τόσον λεπτὸν ἀπεφασίσθη ἄνευ συζητήσεως καὶ κατὰ τρόπον ἀντίθετον πρὸς τὰς βλέψεις του». Ὁ πρίγκιψ Polignac ἐφάνη, ὅτι δυσηρεστήθη διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ ἐλαφρὰν παρατήρησιν, ἐζήτησεν ἄδειαν διὰ νὰ σπεύσῃ εἰς Παρίσιους καὶ δικαιολογήσῃ τὸ διάθεμά του, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἠρνήθη νὰ παράσχωι αὐτῷ τὴν αἰτηθεῖσαν ἄδειαν, εἶχε δὲ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν, κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν, νὰ μὴ ἀποστείλῃ ἀντιπρόσωπόν του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὅτε ὁμῶς ὁ δούξ Wellington ἐδήλωσεν, ὅτι ὁ παρ' αὐτοῦ διορισθεὶς ὡς τοιοῦτος R. Gordon θὰ μετέβαινεν ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὴν θέσιν του, ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ὠνόμασεν ἀντιπρόσωπόν του παρὰ τῇ Πύλῃ τὸν στρατηγὸν Guilleminot χωρὶς ν' ἀπονεύμῃ αὐτῷ τὸν τίτλον πρεσβευτοῦ ἢ ὑπουργοῦ, τὸν δὲ διὰ Παρισίων διελθόντα Gordon ἐδέχθη μετὰ μεγάλης εὐμενείας, ἀνεκοίνωσε δὲ μετὰ ταῦτα προσωπικῶς πρὸς τὸν Ροκκο τὰ λεχθέντα κατὰ τὴν ἀκρόασιν. Ἡ παρρησία αὕτη δὲν ἀπεμάκρυνε τὰς ὑποφίας τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Ῥωσίας, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ διαβλέπῃ κίνδυνον εἰς τὰς τοιαύτας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν εὐμενεῖς διαθέσεις τοῦ Βασιλέως Καρόλου, τοῦ προσπαθοῦντος κατὰ πάντα τρόπον ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Guilleminot ἐν Κωνσταντινουπόλει θὰ ἦτο λανθάνων ὠφέλιμος διὰ τὴν Ῥωσίαν, διότι θὰ ἔθετε φραγμὸν εἰς τὰ ἀκαιρα διαδήματα τοῦ Ἀγγλου συναδέλφου του. Ἐν τέλει προσέθεσεν ὁ Βασιλεὺς: «Ὁ Αὐτοκράτωρ θὰ μανθάνῃ πᾶν ὅ,τι θὰ γίνεταί ἐν τῇ ὀθωμανικῇ πρωτεύουσῃ, ὡς ἂν ἡ Α. Αὐτ. Μ. ἐκέκμητο ἐν αὐτῇ ἴδιον ἀντιπρόσωπον».

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀφελθέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν τῶν Πρεσβεων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἀρχοῦνται νέαι διαπραγματεύσεις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπὸ 10/22 Μαρτίου πρωτοκόλλου τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου, τῇ δὲ 13/15 Αὐγούστου 1829 ἐδήλου ἡ Πύλη, ὅτι συγκαθίσταται «ὕπὸ αἰσθημάτων καλοκαγαθίας ὁρμημένη» εἰς τὴν συνθήκην ἀπὸ 24 Ἰουνίου/15 Ἰουλίου 1827 τοῦ Λονδίνου καὶ δέχεται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς διετύπωνεν ὅρους τὰς προτάσεις, τὰς ὁποίας αἱ δύο Πρεσβείαι ἀκηύθουναν αὐτῇ ὡς στηριζόμενας ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς συνθήκης. Ἐν 28 Αὐγούστου/9 Σε-

πτεμβρίου 1829) έδήλου και αὐτοίς, προχωρούντων άνευ άντιστάσεως πλέον τών ρωσικῶν στρατευμάτων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ὑπόσχεται και ὑποχρεοῦται ἐπὶ πλέον νὰ ὑπογράψῃ πάσας τὰς ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου ληφθησομένας αποφάσεις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου· τῇ 2/14 Σεπτεμβρίου συνωμολογεῖτο ἡ ἐν Ἀδριανούπολει εἰρήνη, τὸ 10^{ον} ἄρθ. τῆς ὁποίας κοινοποιῶν ὁ ἐν Ἑλλάδι ἀντιπρόσωπος τῆς Ῥωσίας Ρανιὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἔλεγεν: «Ἡ εἰρήνευσις τῆς Ἀνατολῆς και τὰ εἰς τὸ ἐμπόριον ἀπάντων τῶν Ἑθνῶν ἐξασφαλισθέντα νέα δικαιώματα θέλουσι παράσχῃ καρπούς, ὧν τὰ γαθὰ θέλει γονιμοποιήσῃ ἡ γενικὴ εἰρήνη. Θέλουσι συσφίξῃ τοὺς συνδέοντας τὴν σήμερον ὄλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς συνδέσμους και ὅση μᾶλλον πολλαπλασιασθῶσι, τόση ὀλιγώτερον ἡ Α. Αὐτ. Μ. θέλει ἀναλογίζεσθαι τὰς γενομένας παρ' αὐτῆς θυσίας πρὸς ἐπίτευξιν τοιούτων ἀποτελεσμάτων». Τέλος, τῇ 22 Ἰανουαρίου/3 Φεβρουαρίου 1830 συνετάχθη τὸ γνωστὸν περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος πρωτόκολλον.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψις ἀπηύθυνε νέας ὁδηγίας πρὸς τοὺς Ναυάρχους, καὶ ὅς, ἂν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐξηκολούθουν ἐπὶ αἱ μεταξὺ Ἑλλήνων και Τούρκων ἐχθροπραξίαι, θὰ ἠδύναντο νὰ λάβωσι τὰ προσφυέστερα μέτρα πρὸς κατάπαυσιν αὐτῶν. Ἐν τούτοις, αἱ ὁδηγίαι αὗται δὲν ἔσχον πρακτικὸν τι ἀποτέλεσμα, διότι αἱ ἐχθροπραξίαι, αἵτινες εἶχον πράγματι παύσῃ ἀφ' ἧς ἐξώσθησαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου, δὲν εἶχον πλέον ἐπαναληφθῇ, τῇ δὲ 9/21 Μαΐου 1830, τοῦ πρίγκιπος τοῦ Σάξεν-Κοβούργου Λουδοβίκου παραιτηθέντος ἐπισήμως τοῦ προσφερθέντος εἰς αὐτὸν ἑλληνικοῦ ὁρόνου, «οὐ τὰ καθήκοντα δὲν τὸν συγχωροῦν πλέον αἱ περιστάσεις νὰ ἐκπληρώσῃ, οὔτε πρὸς ἰδίαν του τιμὴν, οὔτε πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδος, οὔτε διὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης», ἡ Γερουσία τῆς Ἑλλάδος ἀνέθεσε, διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Ἰουλίου διαγγέλματός της πρὸς τὸν Κυβερνήτην Καποδίστριαν, τὴν ἐκλογὴν Ἡγεμόνος εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις, «τῶν ὁποίων τὰς τελικὰς αποφάσεις περιμένει ὡς ἀγαθῆς προνοίας ψηφίσματα και συλλαμβάνει ἐκ τῶν παρελθόντων εὐεργετημάτων χαρο-

ποιῶς εἰκασίας περὶ τοῦ μέλλοντος». Τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου τοῦ α'· ἡ ἐκλογὴ, ἐπισημοποιηθεῖσα διὰ τοῦ 1 ἄρθ. τῆς ἀπὸ 25 Ἀπριλίου/7 Μαΐου 1832 Συνθήκης μεταξὺ τῶν τριῶν Δυνάμεων και τῆς Βαυαρίας, ἐπεκυρώθη διὰ τοῦ β' ἀπὸ 27 Ἰουλίου 1832 ψηφίσματος τῆς δ' ἐν Προνόια Ἑθνικῆς Συνελεύσεως, τῇ δὲ 25 Ἰανουαρίου 1833 ἐπάτει ὁ νεαρὸς τῆς Ἑλλάδος Ἡγεμὼν τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ εἶχεν ἀναδραστῆσθαι ἡ ἐλευθερία πράγματι, καθὼς ψάλλει ὁ ἐθνικὸς μας ποιητής,

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά!

ΔΗΜ. Ι. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

1499—1899

Ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐπῆλθεν ἐν τῇ νῦν Ἰταλικῇ βασιλείᾳ περι-
εργόν τι γεγονός, ἄσχετον μὲν πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῇ
τόπῳ ἐθνολογικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνέλιξιν, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε
πολὺ ἐνδιαφέρον τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν, ὃ μαρτυροῦντες δηλονότι
καὶ ὁ διαδοχικὸς θάνατος τῶν ἄλλοτε ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἰταλικὴν
χερσονήσον διεσπαρμένων καὶ ἀκμαζουσῶν ἐλληνικῶν κοινοτή-
των. Οὕτω μετὰ τὴν ἐν τῇ πρῶτῃ Παπικῇ κράτει, τῇ βασιλείᾳ
τῆς Νεαπόλεως καὶ τῇ μεγάλῃ δουκάτῃ τῆς Τοσκάνης ἐξαφά-
νισιν καὶ κατὰπτωσιν τῶν ἐν Ἀγκῶνι, Σινιγαλλίᾳ, Βαρλέττα,
Νεαπόλει καὶ Λιβόρνῃ κοινοτήτων, παρίσταται ψυχωραγοῦσα
καὶ αὐτὴ ἡ ἄλλοτε ὀνομαστὴ ἐν Βενετίᾳ ἀποικία, θὰ προηγείτο
δὲ μάλιστα πασῶν τῶν ἄλλων ἡ ἐξάλειψις ταύτης ἂν μὴ παρέ-
τεινον τὸν φυτικὸν αὐτῆς βίον τὰ πλούσια κληροδοτήματα,
προωρισμένα εἰς παχείας συντάξεις τῶν πενομένων ταύτης
μελῶν, ἡ δὲ χρηματικὴ ἐπιχορήγησις ὁμολογεῖται ὡς ὁ ἐπιτυχέ-
στερος, ἀλλὰ καὶ ἀδοξότερος τῶν ὀρησκειτικῶν προσηλυτισμῶν.

Αἱ ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν διεσπαρμέναι ἐλληνικαὶ κοινότητες, λεί-
ψανα τῆς παλαιᾶς καὶ βυζαντινῆς μεταναστεύσεως, δὲν ἦσαν
ἀπλᾶ ἐμπορικὰ κέντρα, ὡς οἱ ἄλλοι ἐν τῇ ἄλλῃ Δύσει ὑφιστά-
μενοι ἐφήμεροι σταθμοί, ἀλλ' ἐστὶν φωταυγεῖς καθαροῦ ἐλλη-
νικοῦ βίου, αὐτοτελῶς βιώσασαι καὶ πολυειδῶς ἐπιδράσασαι καὶ
εὐεργετήσασαι μάλιστα τὴν τε μεσαιωνικὴν Δύσιν καὶ τὴν
ὑστερον ὑποδουλωθεῖσαν πατρίδα. Ἀπὸ τῶν ἐν Καλαβρίᾳ Θεσ-
σαλικῶν ἀποικιῶν προῆλθον ὁ Λεόντιος Πιλάτος καὶ ὁ Βαρ-
λαάμ, διδάσκαλοι τοῦ Πιτράρχου καὶ τοῦ Βοκκακίου, οἱ τοσοῦ-
τον συντελέσαντες εἰς ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῆς ἐξυμνουμένης
φιλοσοφικῆς Ἀναγεννήσεως. Ἄνευ τῆς παρὰ ταῖς κοινότησι

ταύταις ἀδελφικῆς δεξιώσεως τῶν ἐκ Βυζαντίου φυγάδων, οὗτοι
δὲν θὰ ἐτόλμων ἵνα διαχυθῶσιν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ
μεταδώσωσι τὰ ἐλληνικὰ γράμματα. Ἡ ἐν Ἀγκῶνι κοινότης,
τῆς ὁποίας ὁ Δῆμιος Στεφαννόπολις ἐξετραγῆθησε τὸν ὑπὸ τῶν
παπικῶν ἀρχῶν σπαραξικάρδιον διωγμὸν, ἐνδιαφέρει τὴν ἐλλη-
νικὴν ἱστορίαν πλείοτερον ἄλλων νεωτέρων τοιούτων, διότι ἐν
ταύτῃ ἀνεκομίσθησαν ἐκ Σπάρτης τὰ ὅσα τοῦ μεγάλου Μεταρ-
ρυθμιστοῦ, ὁ δ' ἐγγονὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Γεμιστός, γραμματεὺς
τῆς Γερουσίας, ἐνταῦθα συνέγραψε τὸ γνωστὸν ποίημα εἰς τὸν
πάναν Λέοντα Ι' πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ κοινότης ἡ ἀποικία τῆς Βενετίας ἐξέχει τῶν ἄλλων οὐχί
μόνον διὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ
διὰ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ παντός τοῦ τότε ὑποδούλου
ἐλληνισμοῦ. Κρήτες, Κύπριοι, Πελοποννήσιοι, Ἰππειῶται καὶ
ἄλλοι ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας Ἑλληγες, ἀπὸ τῶν πρῶτων τῆς
τουρκικῆς ἐπιδρομῆς χρόνων, φεύγοντες τὸν ζυγὸν καὶ τὴν
ἀναρχίαν, ἐγκατέστησαν μονήμους ἐνταῦθα καὶ ἀνέπτυξαν τὰ
ιδιάζοντα εἰς τὴν ἡμετέραν φυλὴν προτερήματα, φιλοτιμίαν
καὶ φιλοπονίαν, συγκροτήσαντες ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀληθινὰ πολι-
τεῖαν, ἥτις πλουτήσασα δι' ἐντίμου καὶ εὐτυχοῦς ἐμπορίου καὶ
βιομηχανίας, ἔδρυσεν τυπογραφεία, σχολεῖα καὶ ἄλλα κοινωφελῆ
καθιδρύματα, τὰ ὅποια σπουδαίως συνετέλεσαν εἰς περιθάλψιν
καὶ φωτισμὸν οὐ μόνον αὐτῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ
δούλῃ πατρίδι δυσμοιρούμενων ἀδελφῶν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνεφερόμεν ἐμπόριον, πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι
τοῦτο δὲν ἐξησκεῖτο τότε ὡς σήμερον. Οἱ τότε ἐμπόροι ἦσαν
πλούσιοι ἐπιχειρηματῆαι, ἡ ἀρχὴ γὰρ ἐμάδων τῶν λεγομένων
ῤιζόνων, ἐξ οὗ ἡ τῶν Γενουησίων περιώνυμος Μάδνα, δια-
τηροῦντες ἴδια πλοῖα ἢ ἐκμισθοῦντες ταῦτα ἐπὶ ὀρισμένῳ хро-
νικῷ διαστήματι, συνήθως ἀπὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου μέχρι τοῦ
ἁγίου Δημητρίου, διότι τοιοῦτον ἦν τὸ ἐργάσιμον ἔτος, δι' ὧν
ἐξεκόμεζον τὰ ἐμπορεύματα εἰς ὀρισμένους διὰ ναυλοσυμφωνη-
τικῶν λιμένας, καὶ καθορμιζόμενοι ἐπώλουν ταῦτα χονδρικῶς,
ἐν ἀνάγκῃ ἀπερχόμενοι εἰς ἄλλους πρὸς εὐρεσιν συμφέροντος
τιμήματος. Διάδοχοι τῶν ἐμπόρων ἐκείνων ἐξοπλιστῶν διετηρή-
θησαν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις οἱ διάσημοι τῆς Ὑδρας καὶ

τῶν Πεσῶν μεγαλέμποροι, οἱ ἄλλως ἐπὶ τὸ τουρκικώτερον λεγόμενοι σερμαγιαυλῆδες. "Ἰνα καταδειχθῇ ὁ πλοῦτος τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐπιχειρηματιῶν, ἀναφέρομεν τὸν ἐκ Ναυπλίου τῆς Πελοποννήσου Τυπάλδον¹, ὅστις θανὼν ἐν τῇ ΙΖ' ἑκατονταετηρίδι κατέλιπε κληρονόμον τῆς ἐν τῇ Ζέκᾳ τῆς Βενετίας περιουσίας αὐτοῦ ἀναδαινούσης εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια δουκάτων τὸν γάλλον Thierry. Ὡς γνωστόν, τὴν μεγάλην περιουσίαν Thibaldo Thierry, κατασχὼν αὐτοδούλως ὁ Ναπολέων ἀνέλαβε καὶ ἐπεραίωσε διὰ ταύτης τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, ὑποσχεθεὶς τὴν ἀποζημίωσιν τῶν κληρονόμων ἐν ὀνόματι τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους· ἐντεῦθεν ἡ πολύκροτος δίκη ἡ μέχρις ἡμῶν διεξαγομένη ὑπὸ πολλῶν γάλλων καὶ βέλγων κληρονόμων τοῦ ἐκλιπόντος γνησίου τῶν Thierry οἴκου. Ὅιοι οὗτοι ἔμποροι ἐξοπλιστὰι ἦσαν καὶ οἱ ἐν Βενετίᾳ ἡπειρώται τραπεζίται Μαρούτσης καὶ Καραγιάννης, οἱ Rothschild τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, πολλοὶ συνομολογήσαντες κυβερνητικὰ δάνεια. Ἰϋχομαι ἵνα τις τῶν ἡμετέρων εἰδικῶς πραγματευθῇ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐλληνικοῦ ἐμπορίου, εἰς κατανόησιν τοῦ ὁποίου δὲν ἄρκοῦσιν αἱ μονογραφίαι τοῦ Derping καὶ Heyd.

Ἡ ἐκκλησία ἀναγνωρίσασα τὴν εὐεργετικὴν ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ Γένους δράσιν τῆς ἐν Βενετίᾳ κοινότητος ἐξαιρετικῶς ἐτίμησε καὶ ἀνύψωσεν αὐτήν, ἀναδείξασα ἔδραν καὶ ὀρθοδόξου ἀρχιεπισκόπου, ὅστις θὰ διετηρεῖτο μέχρις ἡμῶν, ἂν μὴ ἡ προδοσία ἐνὸς τούτων ἠνάγκαζεν αὐτήν ἔν' ἀναλάβῃ τὸ τοσοῦτον γενναίως χορηγηθὲν ἐξαιρετικὸν προνόμιον.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐν Βενετίᾳ κοινότητος δὲν ἦσαν ἐμπορικαί, ἀλλὰ μᾶλλον πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαί. Συγκροτηθεῖσα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς μεγαλεπήβολου "Αννης Νοταρᾶ, θυγατρὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ ἔθνομάρτυρος Λουκᾶ καὶ μνηστῆς τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, περὶ τὴν ὁποίαν συνησπίσθη ἅπαν τὸ ἐν τῇ Δύσει διασπαρὲν ἁπατρι Γένος, ἀπέλαυσε διάφορα προνόμια καὶ ἰδίᾳ τὸ τότε ἐξαιρετικώτατον καὶ πολυτιμώτατον, ἰδίαν ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν, καὶ

¹ Ὁ πολυσχιδῆς αὗτος οἶκος, Θεοδάλδος ἢ Thibaldo, ἦν ἀλβανικῆς καταγωγῆς, διασφῆζόμενος ἐτι ἐν Κεφαλληνίᾳ.

τοῦτο χάρις εἰς τὸ δόρυ τῶν ἀπειραρίθμιον Στρατιωτῶν, ὧν ἡ Βενετία εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην εἰς διεξαγωγὴν ἀτελευτήτων πολέμων καὶ ἀποτροπὴν τῶν ἀπειλούντων αὐτὴν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν κινδύνων. Πολλοὶ τῶν τότε προσφύγων, ἐν οἷς πρωτεύουσιν ὁ ποιητῆς Στρατιώτης Μιχαὴλ Μάρουλλος καὶ ὁ διπλωμάτης καὶ λόγιος Τάνος Λάσκαρις, καλῶς σπουδάσαντες καὶ μαντεύσαντες τὴν Ἰννετικὴν πολιτικὴν καὶ τὰς ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς δολερὰς αὐτῆς βλέψεις, δὲν ἐδειχθῆσαν θιασῶται τῆς ἐνταῦθα συγκεντρώσεως τοσοῦτων Ἑλλήνων καὶ ἰδίᾳ τῶν τότε πολυθρύλητων Στρατιωτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ αἰμνῆστος ^{Κωνσταντῖνος} Ραιμπαϊνὶ ἀνεγνώρισε «τοὺς αὐτοὺς μισθοφόρους τοὺς πάλαι κατατραμάξαντας τὴν Περσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον», δυναμένων ἵνα ὑπηρετήσωσιν ἄλλας μᾶλλον φιλελληνικὰς χώρας καὶ ἰδίως τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Φλωρεντινὴν δημοκρατίαν· εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην μάλιστα ἀπετάθη ἐν ἀρχῇ καὶ ἡ Ἄννα Νοταρᾶ ζητήσασα καὶ λαβοῦσα ἐν ἔτει 1472 τὸ ἐν Σιέννῃ φρούριον τοῦ Μοντακούτου εἰς αὐτόνομον καὶ ἀνενόχλητον ἐγκατάστασιν τῶν ἁπατριῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' οἱ Κρήτες, Κύπριοι, Ἰόνιοι καὶ Πελοποννήσιοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πλειονότητα, ὥς ὑποτελεῖς τῆς Βενετίας ἐπροτίμησαν τὴν δημοκρατίαν ταύτην, καὶ οὕτως ἐπῆλθε τὸ μέγα ἐν τοῖς Στρατιώταις σχίσμα τὸ σπουδαίως ἐπιδρᾶσαν ἐπὶ τῆς τελικῆς τύχης τοῦ ὑποδούλου ἔθνους. Ἰδίᾳ τὸ μέγα τοῦτο λάθος ὀφείλεται ἡ ἐν Φουρνόφω μάχη (1499), ἡ δυναμένη νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀληθοῦς ἀδελφοκτονία τῶν ὑπὸ δύο ἀντιπάλους σημαίας ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντων στρατιωτῶν, καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ δίκην κεραυνοῦ κατελλθόντος μέχρι τῆς Νεαπόλεως βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Η' καὶ ἐτοιμαζομένου ἵνα περάσῃ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τουρκίαν, καταληφθεῖσαν ὑπὸ ἀληθοῦς τρόμου καὶ ἀναμείνουσαν ὡς Μεσσίαν τὸν μετὰ τούτων ἐρχόμενον σουλτάνον Ζέμ, ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ Πορθητοῦ, δεχθέντα τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, ἐντελῶς ἐξηλληνισμένον καὶ προωρισμένον εἰς ἀνάστασιν τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας· ἀπὸ τῆς μάχης ταύτης ἄρχεται οὐ μόνον τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τῆς Ἰννετίας καὶ ἡ πτώσις τῆς Φλωρεντίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὀριστικὴ τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ ἐγκατάστασις, ὡς καὶ ἡ νέα ἐν τῇ ἱστορίᾳ

περίοδος ἡ τῆς λήξεως τοῦ μεσαίωνος καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νέας λεγομένης ἱστορίας· διὸ δικαίως καὶ ὁ τοσοῦτον συντελέσας εἰς κάθοδον τῶν Γάλλων Μάρουλλος ἐν μελαγχολικῇ ἐπιγράμματι ἀποθέτει τὰ ὄπλα αὐτοῦ ἐν τῇ ναῖ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πάτρωνος τῶν Στρατιωτῶν, ὡς περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ, ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς παρεδόθη πλέον ὀριστικῶς εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ Τουρκικοῦ δράκοντος καὶ τοῦ ἐνετικοῦ λέοντος¹. Εἶνε γνωστὸν τὸ περὶ τῶν αὐτῶν Στρατιωτῶν, μεταβληθέντων εἰς ἐνετοὺς ἐμπόρους, ποίημα τοῦ αὐτοῦ Μαρούλλου, δικαίως ὀνομασθέντος Θεσπεσίου ἀοιδοῦ (poeta divinus), θαυμασίως μαντεύσαντος τὸ πλούσιον πλὴν ἄδοξον μέλλον τῆς ἐν Βενετίᾳ κοινότητος καὶ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἐν τῇ πατρικῇ γῇ ἐπιμεινάντων λειψάνων τῆς ἔθνικῆς συμφορᾶς, ἀφ' ὧν καὶ μόνων θὰ προέλθῃ ἡ ἀνάστασις τῆς πτωχῆς φυλῆς καὶ ἡ ταπείνωσις τῶν τότε γαυριώντων ὀθρίων, τοῦ Γούρκου καὶ τοῦ Βενετοῦ· ἄδων ταῦτα ὁ ποιητὴς Στρατιώτης πρὸ τοῦ 1500 χαιρετίζει τοὺς ἀδελφοὺς ἀρματωλοὺς τοῦ 1821.

Οὕτω τὰ πράγματα ἐδικαίωσαν τὴν ὀξυδέρκειαν τῶν ἀποτρεπόντων τότε τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐγκατάστασιν τοσοῦτων Ἑλλήνων, καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι μετ' οὐ πολὺ ἐπείσθησαν ὅτι ἡ Γαληνοτάτη δολερῶς θωπεύσασα τοὺς ἐν ταύτῃ ἀποικισθέντας, ἐξυπηρέτει τὰ ἴδια ἑαυτῆς συμφέροντα, κρατοῦσα δίκην ὀμῆρων τοὺς συμπολίτας τῶν ἐν Ἀνατολῇ ὑπηκόων αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς τρομοκρατίας ἀποπνίξασα πάσαν ἔθνικὴν ἰδέαν ἐν κοινότητι καταστάσῃ ἀμούρη καὶ δουλόφρονι· καὶ αὕτῃ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Βησσαρίωνος, ἡ πρὸς φωτισμὸν τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων διαρηθείσα, ἐρμητικῶς κλεισθεῖσα ἐπὶ τρεῖς ἑκατονταετηρίδας, οὐδόλως συνετέλεσεν εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν ἁλλαις

¹ Εἶνε ἀξιοσημείωτον ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παρακμῇ αὐτῆς ἡ ἐτοιμοθάνατος Δημοκρατία ζηλοτύπως φρουρεῖ τοὺς τουρκοκρατούμενους Ἕλληνας, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν ἐπέμβασιν οἰαοδήτινος χριστιανικῆς Δυνάμεως εἰς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν, ὡς δηλοῦσι τὰ διασωθέντα ἀπειράριθμα ἔγγραφα περὶ τῆς ἐν ἔτει 1770 ὑποκινηθείσης ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως. Καὶ μετ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐξάλειψιν τῆς Δημοκρατίας, πολλοὶ Ἕνετοὶ εὐπατρίδαι, ὡς ὁ αὐστριακὸς ναύαρχος Δάνδολος, ἀνέδειξαν ὑπερβάλλοντα ζῆλον εἰς ἀγρίαν καταπολέμησιν τῶν κατὰ τοῦ Γούρκου ἀγινιζομένων Ἑλλήνων.

χώραις ἀκριάζοντος ἑλληνισμοῦ, πολλῶν δὲ ἦττον εἰς φωτισμὸν τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἑλλήνων ἐμπόρων.

Ἄλλ' ἀσχέτως τῶν πρώτων ἐλπίδων περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς τουρκοκρατουμένης πατρίδος, δι' ἣν τοσοῦτοι ποιητικοὶ ὀρθῆνοι ἀνωφελῶς ἐτονίσθησαν, ἡ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὴ κοινότης ἐνδιαφέρει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ὑποδούλου Γένους ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις καὶ ὡς τοιαύτῃ ἐδικαίωτο ἰδιαιτέρας σοβαρᾶς μελέτης, ἀφοῦ μάλιστα εὐλαβῶς διέσωσε καὶ τὰ πολυάριθμα αὐτῆς ἔγγραφα, τῶν ὁποίων ὁ μακαρίτης Βελοῦδος δὲν ἠδυνήθη ἢ μᾶλλον δὲν ἠθέλησεν ἵνα ποιήσῃ χρῆσιν ἐν τῇ ἀψύχῃ αὐτοῦ σχεδιάσματι. Μία τῶν σπουδαιωτέρων σελίδων τῆς ἱστορίας ταύτης εἶνε καὶ ἡ ἐνταῦθα ἰδρύσεις τῶν πρώτων ἑλληνικῶν τυπογραφείων καὶ πρὸ πάντων ἡ θαυμασία αὐτῶν διάσωσις μέχρι τῶν κατ' ἡμᾶς χρόνων, πολλοὺς ἀλληλοδιαδόχως κυρίους μεταβαλόντων, ἀλλ' ἀπαρεγκλίτως ἐμμενόντων ἐν τῇ πρώτῃ εὐγενεῖ ἰδέᾳ, τῇ φωτισμῷ τοῦ ὑποδούλου Γένους καὶ ἰδίᾳ ἡ πρὸς τὰ τυπογραφεῖα ταῦτα ἀρχήθεν συνδεθείσα Ἑλληνικὴ ἀκαδημία, ἥτις ἀδιαλείπτως ἐκαλλιέργησεν αὐτὴν τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ Ἡέλλας, οὔτε ὁ Πλήθων πρῶτοι ἐφεθρον καὶ ἐφανέρωσαν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι καὶ πρὸ αὐτῶν ἄλλοι διαδοχικῶς καὶ μυστικῶς παραλαβόντες, εἶχον τὸ θάρρος ἵνα ἐκσφενδονίσωσιν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον τῆς ὑπερρωμαϊζούσης ἐκκλησίας, καὶ ἠττημένοι μάρτυρες παρεχώρησαν ἄλλοις τὸ μυστικόν, ὡς οἱ πάλαι τὸν Προμηθεῖα ἐορτάζοντες παρέδιδον ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα τὴν μυστικὴν λαμπάδα. Ἡ Νεακαδημία τοῦ Ἀλδου¹ καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ἐκφωνηθεὶς θαυμάσιος ὕμνος τοῦ Μουσούρου εἰς ἀποθέμισιν τοῦ Πλάτωνος, ἡ μᾶλλον τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τούτου κρυπτομένου Θεοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ οἱ παρόμοιοι ὕμνοι τοῦ Μαρούλλου, Φικίνου καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν τοῦ Πλήθωνος, σχετίζονται πρὸς συμβολικὸν πτηνόν, τὸν φοῖνικα, ὃν ὡς ἐκδήλωσιν τοῦ πανθέου Ἀστροχίτωνος ψάλλει ὁ Νόννος, ὅλοις

¹ Εἶλετο τὸν ἑλληνικὸν Νόμον αὐτῆς ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου φιλέλληρος Ἀνέροισαν Διδάκτου (Aldo Manucci) μετὰ τοῦ κατὰ τὸ πρότυπον ταύτης ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντος Νόμου τῆς ἐν Κυθωνίαις ἑλληνικῆς τυπογραφίας.

δὲ γράμμασιν (Ο ΦΟΙΝΙΞ) ἐνέγραψεν ἡ ἐλληνικὴ τυπογραφία τῇ ἐκδόσει τοῦ Σερραφείμ Πισείδου (1745) εἰς ὑπεκφυγὴν τοῦ κερθερικῶς ἐπιβλέποντος τὰ ἐλληνικὰ βιβλία Συμβουλίου τῶν Δέκα, ἡ ἐπελθοῦσα ὁμῶς κατὰσχέσις καὶ δημοσίᾳ πυρπόλησις τοῦ φοινικοφόρου βιβλίου, πλὴν ἑνὸς καὶ μόνου διασωθέντος ἐν τῇ Μαρκεσιανῇ βιβλιοθήκῃ μετὰ χειρογράφου μνείας τοῦ γεγονότος, καὶ ἡ ἐξορία τοῦ πατριώτου ἐκδότου σχετίζονται πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς αὐτῆς Δημοκρατίας διαταχθεῖσαν διάλυσιν τῆς Νεακαδημίας τοῦ Ἀλδοῦ καὶ τὴν μυστηριώδη ἐξορίαν αὐτοῦ, ἣν διαφωτίζει στιχηρὰ λατινικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Εὐδοέως Ἰάνου Ἀνυσίου πρὸς τὸν ἐξόριστον μέγαν τυπογράφον. Ἀλλὰ τὸ τοσοῦτον ἀπηνῶς ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας διωκόμενον πτηνόν, ὡς ἐλληνικὸν σύμβολον, παραδόξως ἐπέζησεν ἐν αὐτῇ τῇ θανάτῳ τῆς Δημοκρατίας, χαραχθὲν ὡς κύριον σύμβολον τῆς ἐλληνικῆς τυπογραφίας «ὁ Φοῖνιξ» ὑφ' ἑνὸς τῶν συμπατριωτῶν τοῦ Κανάρη, τοῦ ἐκ Ψαρῶν Χρήστου Τριανταφύλλου, τελευταίου αὐτῆς ιδιοκτήτου. Εἰς τὸν Φοῖνικα τοῦτον ἀναφέρεται καὶ ὁ ἐν τῇ κατωτέρῳ ἐπιγράμματι τοῦ Μουσούρου μνημονευόμενος ἀετός, αὐτὸς ὁ ἐξεικονιζόμενος ὡς δικέφαλος, οἰκόσημον τοῦ ἐκδότου Ζαχαρίου Καλέργου, πιθανῶς δωρηθεὶς αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἀννης Νοταρᾶ, ἀναμφισβητήτου κληρονόμου τῶν ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου δικαιομάτων τοῦ μνηστήρος αὐτῆς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, διότι πρὸ τοῦ Ζαχαρίου τούτου οὐδεὶς τοῦ πολυσχιδοῦς δένδρου τῶν Καλεργῶν ἔφερε τοιοῦτον οἰκόσημον, τὸ αὐτὸ δὲ ἡλιακὸν σύμβολον εἶνε καὶ ὁ ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως ἐξυμνούμενος ἀετός ὁ ἐμφωλεύων ἐν τῇ ὑψίστῃ τοῦ Ὀλύμπου κορυφῇ, καὶ τὸ εἰς τὰς ἁρματωλικὰς σφραγίδας ἐξεικονιζόμενον πτηνόν.

Ὡς γνωστόν, ἡ ἐν Βενετίᾳ ἐλληνικὴ κοινότης διετήρησε μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δύο ἐλληνικὰ τυπογραφεῖα, τὸ τοῦ ἀγίου Γεωργίου (πάτρωνος αὐτῆς τῆς κοινότητος) καὶ τὸ τοῦ Φοίνικος εἰς φαινόμενον συμβολισμόν τοῦ ἐκ τῆς πυρπολήσεως αὐτοῦ ἀναγεννηθέντος καθιδρύματος, πράγματι ὁμῶς εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, ὡς μοι εἶπεν ὁ ιδιοκτήτης αὐτοῦ Χρ. Τριαντάφυλλος. Ἐκ τούτων ἐξεδίδοντο πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἰδίως βιβλία τὰ χρησιμεύοντα εἰς λειτουργικὴν ὑπηρε-

σίαν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς ἐλληνικῆς ἀνατολῆς ναῶν ἢ εἰς ψυχωφελῇ ἀνάγνωσιν τῶν τότε ἀνεξαιρέτως φιλευσεβῶν Ἑλλήνων ἢ καὶ τὰ μόνον τότε γνωστὰ ἀναγνίσματα τοῦ λαοῦ, μυθιστορήματα καὶ ποιήματα· ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐλληνικῶν καὶ τουρκικῶν βιβλίων ἐτυποῦντο δι' ἐλληνικῶν χαρακτήρων, τὰ λεγόμενα Κιτάπια, χάριν τῶν Μικρασιατῶν τουρκοφώνων Ἑλλήνων, τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα βιβλία αὐστηρότερον ἐπετήρει δι' εἰδικοῦ τουρκοφώνου κατασκόπου τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα.

Τὸ πρῶτον τῶν τυπογραφείων τούτων περιελθὼν ἀπὸ τῆς κοινότητος εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἀδελφῶν Βελούδιων ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ 1885 λειτουργεῖν, τὸ δὲ τοῦ Φοίνικος δραστηρίως διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Χρήστου Τριανταφύλλου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Γεωργίου δὲν ἠδυνήθη ἐν' ἀντιμετωπίσει τὴν ἐμπορικὴν κρίσιν ἐν ἣ περιεπλάκη· τελευταῖον προῖόν αὐτοῦ εἶπε ὁ ἑβδομος τόμος τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης, μεθ' ὃν ἐδημιεύθη ἐν ἔτει 1899, ἦτοι ἀκριβῶς μετὰ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ. Ὡς εἶπομεν, τὰ τυπογραφεῖα ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἄλλωσιν ἀδιάσπαστον ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχῶν τῆς εὐρέσεως τῆς τέχνης, ἀρχαιότερα δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ὀνομαστῶν τοῦ Ἀλδοῦ, ἀποτελοῦσι τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς ἐν τῇ τυπογραφικῇ κόσμῳ πρώτης ἐμφανίσεως τῶν ἐλληνικῶν χαρακτήρων καὶ ὀφείλουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς αὐτὴν τὴν προμνημονευθεῖσαν ἰδρύτριαν αὐτῆς τῆς κοινότητος Ἀνναν Νοταρᾶ, μνηστὴν καὶ ἀληθῆ κληρονόμον τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων αὐτοκράτορος· ὡς τοιαῦτα δ' ἐδικαιούντο τοῦ σεβασμοῦ πάσης ἐλληνικῆς ψυχῆς καὶ ὄφειλον ἵνα συντηρηθῶσιν ὑπὸ κοινότητος ἐχούσης προϋπολογισμὸν τοσοῦτον παχύν.

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ τυπογραφίᾳ ὀφείλεται εἰς τοὺς ἑλληνας καλλιγράφους, ἀντιγραφεῖς τῶν τότε περιζητήτων ἐλληνικῶν κωδίκων, ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοῦ ξύλου ἢ μετάλλου χάραξις αὐτῶν εὖρε δυσχερεῖας ἀνυπερβλήτους ἕνεκα τῆς ἀμειβείας τῶν εἰς σύνθεσιν τῶν στοιχείων ἐργατῶν τυπογράφων. Ἦν ἔτι 1465 οἱ πρῶτοι ἐφευρέται τῆς τυπογραφίας Rust καὶ Schoeffer ἐκτυπώσαντες ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι τοῦ Γουτεμβέργου καὶ ὑπ' αὐτοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τὸ λατινικὸν κείμενον τῶν Παραδόχα τοῦ Κικέρωνος ἠναγκάσθησαν

ἵνα χαράξωσιν ἐπὶ ξύλου τὰς ἑλληνικάς ἐπιγραφὰς τῶν κεφαλαιῶν τοῦ πρώτου, δευτέρου καὶ τρίτου κεφαλαίου τοῦ βιβλίου «ὅτι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν», ἀλλ' οἱ μεγάλοι ἐκείνοι τυπογράφοι ἠγνόουν τοσοῦτον τὴν ἑλληνικὴν, ὥστε ἐχάραξαν καὶ ἐτύπωσαν ἀκατανόητον καὶ γριφώδη σωρὸν ἑλληνοσχῆμων γραμμῶν, ἐπαναληφθέντα ἀπαράλλακτως εἰς τὰς ἐν Μαγουντία (1466), Ῥώμῃ (1469), Στρασβούργῃ (1472) καὶ Βενετία (1477 καὶ 1479) ἀνατυπώσεις τοῦ βιβλίου. Πρῶτος δὲ Κρήτης Ἀντώνιος Δαμίλας δὲ εἰς Μεδιολανέα ἐξελληνισθεὶς, χαράξας ἑλληνικὰ στοιχεῖα ἱδρυσεν ἐν Μεδιολάνοις αὐτοτελὴ ἑλληνικὴν τυπογραφίαν, ἐξ ἧς ἀπελύθη τὸ 1476 ἡ γραμματικὴ τοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρους· τὰ αὐτὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα καλλωπισθέντα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀθηναίου Δημητρίου τοῦ Χαλκοκονδύλη ἐχρησίμευσαν εἰς τὰς μεγάλας καὶ περιωνύμους ἐκδόσεις τοῦ μεγάλου τούτου λογίου, τὸν Ὀμηρον (1488), τὰ Ἑρωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ (1490) καὶ τὸν Ἰσοκράτην (1495)· διὰ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἱδρύθησαν καὶ ἄλλα ἐν Φλωρεντία, Βικεντία καὶ αὐτῇ τῇ Βενετία τυπογραφεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Ἀλδου, ἐκδῶσάν τινα βιβλία, ἐν οἷς ἐξέχουσιν οἱ Ἕλληνες Ἑπιστολογράφοι (1499).

Ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ εἴκοσι καὶ τρία ἔτη οὕτω θριαμβεύσαντας τύπους, ὡς ἔκτοτε ὀνομασθήσαν, ἐπεσκίασεν ἡ ἐν ἔτει 1499 παρουσιασθεῖσα ἐν Βενετία πρώτη καὶ ἀληθὴς ἑλληνικὴ τυπογραφία ὑπὸ τὴν προστασίαν πιθανῶς δὲ καὶ δαπάνῃ τῆς προμνημονευθείσης Ἀννης Νοταρᾶ, εἰς ἣν καὶ δικαίως προσεφωνήθη ὡς ἀληθὴς φόρος ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ κηρύγματος τῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου δικαιωμάτων τῆς μνηστῆς τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης τυπογραφίας ἐξῆλθον τὰ πρῶτα ἀριστουργήματα τῆς ἐθνικῆς καλλιτεχνίας, διότι ἀληθῶς ὡς τοιαῦτα ὁμολογοῦνται καὶ θαυμάζονται ὑπὸ τῶν σημερινῶν φιλοβιβίων. Μὴ θέλων νὰ ἐπισωρεύσω τὰς μαρτυρίας τούτων ἀρκοῦμαι εἰς τὴν τοῦ ἁγγλοῦ De Bure, ὃν ἀναγράφει καὶ ὁ Dibdin ἐν τῇ πολυτιμοτάτῃ περιγραφῇ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ λόρδου Spencer: «that the present ist one of the most magnificent publication whith ever issued from the press». Καὶ ὁ Ἀμβρόσιος Διδότος διὰ πολλῶν

ἐγκωμιάζων τὸ ἑλληνικὸν ἀριστουργήμα ἐπιφέρει: «L'apparition de ce chef-d'oeuvre typographique est événement qui mérite d'être signalé dans les annales de la typographie» (Alde Manuce, σ. 546).

Ἀντίπαλος τῆς ἐν Μεδιολάνοις, Φλωρεντίας καὶ αὐτῆς τῆς ἐν Βενετία Ἀλδιανῆς ἡ ἑλληνικὴ αὕτη τυπογραφία ἦν καθαρῶς ἐθνικὸν ἔργον, οὔτε χαράκτας, οὔτε συνθέτας, οὔτε στοιχειοχῆτας, ἀλλ' οὐδὲ καὶ ξένους χορηγοὺς ἔχουσα, ἀλλὰ πάντα ἑλληνικά, διὸ καὶ μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανεῖας ἐχαιρέτισεν αὐτὴν ὁ περικλεῆς Μάρκος Μουσούρος διὰ τοῦ ἐξῆς περιεργοτάτου ἐπιγράμματος, ἐν ᾧ χαιρετίζεται καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀετὸς ἥλιος ὡς σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως κατὰ τῆς τέως κρατούσης ἡμισελήνου.

Ἐκποθεν ἀφροσύτοις φανείς, φηγίδ' ἔτραπεν ἄφρω
αἰετὸς οἰωνῶν ἡμιπέτης ἀγέλην,
τεθρόνιστον ἐπὶ βᾶς, σέλας ἡμιάλδουρεν ὁμαῖμον
ἥλιος, ἠδ' ἄστρων φροῦδον ἔθηκε φάος.
Τοὺς δὲ χαράκτες ἀπεχάσσαντο τῶνδε τὰ πρόσθεν
γράμματα καὶ ῥήγας ἔκγονοι καὶ δονάκων.
Θηεῖμαι γλυφανταῖς πῶς τις σμίλης κοιλίδεσσι
ξέσσε περιπλέκων ὄρχατον ἴσδε τύπον.
Πῶς δὲ μεταξὺ τόνους γραμμῶν στήριξεν ἀάπτους
ἰθυσάτων, φιδόγγοις πάντα ἐπικρεμάσας.
Ἀλλὰ τί θαυμάζω Κρητῶν φρένας; οὐς ποτ' ἐφρεμαῖς
πατρὸς Ἀθηναίῃ δαίδαλα πολλὰ δάειν.
Κρῆς γὰρ ὁ τορνεύσας, τὰ δὲ χαλκία Κρῆς ὁ συνείρας,
Κρῆς ὁ κατ' ἐν στίξας, Κρῆς ὁ μολυβδοχῆτης,
Κρῆς δαπανᾷ ῥήγας ὁ φερώνυμος, αὐτὸς δὲ κλείων
Κρῆς τάδε Κρητῶν ὁ Κρῆς ἥπιος αἰγίοχος.
Τοιγὰρ ἄμ' εὐχόμεσθα πέλοι γενετῆρα χορηγοῦ
μὴ δέχα μαρτυρίας οὐνομα παιδὶ θέμεν,
τοιαῦ δ' ἀντιπάλους. Νεῦσε Ζεὺς· οἱ γὰρ ἄφ' ἰσῆς
Ἑλλάδος Ἑλλάνων παιῶν πρόπονται τύποι.

Τὸ κομψὸν τοῦτο καὶ πατριωτικώτατον ἐπιγράμμα προτάσσεται τοῦ ἐν ἔτει 1499 γεννηθέντος ἐν Βενετία πρώτου ἑλλη-

του παιδίου, ὡς λέγει ὁ Μουσοῦρος, ἦτοι τοῦ εἰς φύλλον ἐκδοθέντος Μεγάλου Ἑτυμολογικοῦ. Τῆς σπανιστάτης ταύτης καὶ ὑπὸ τῶν φιλοδίδλων περιζητήτου ἐκδόσεως τῆς λεγομένης incunabula, ἦτοι τῆς «ἐν τῇ λίχνῃ (cuna)» εὐρὺν ἐν ἔτει 1872 ἀντίτυπον ἐν Ἀμστελδάμῃ παρὰ τῇ γνωστῇ ἀρχαιοπώλῃ Φριδερίκῃ Μύλλερ ἠγόρασα καὶ μετ' ἄλλων βιβλίων ἐδώρησα εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ἐνθα δύνανται οἱ πατριῶται ἐρασιτέχνη νὰ συμβουλευθῶσι καὶ ἐκπληρώσωσι τὴν ὑπὸ τῶν ἀγγλίων φιλοβιβλίων ἐκφρασθεῖσαν εὐχὴν, ἐπιβάλλοντες εἰς τὰς ἑλληνίδας μαθητρίας τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ξένων καὶ ἀκόσμων κεντημάτων ἐπὶ μανδηλίων κλπ. διὰ τῶν κομφοτάτων ἑλληνικῶν κεφαλαίων καὶ ἄλλων κοσμημάτων τῆς πρώτης ἐθνικῆς ταύτης τυπογραφίας, ἀφοῦ ταῦτα πιθανῶς ἐκόσμουσαν τὰ ἐργόχειρα τῆς μνηστῆς τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων αὐτοκράτορος.

Καὶ ἐπιγράφεται μὲν ἡ ἐκδοσις «Ἑτυμολογικὸν Μέγα κατὰ ἀλφάβητον πᾶν ὠφέλιμον», φέρει δ' ἐν τέλει τὴν ἐξῆς σημείωσιν· «Τὸ Μέγα Ἑτυμολογικὸν πέρας εἴληφεν ἡδὴ σὺν Θεῷ ἐν Ἑνεταίς, ἀναλώμασι μὲν τοῦ εὐγενοῦς καὶ δοκίμου ἀνδρός κυρίου Νικολάου Βλαστοῦ τοῦ Κρητός, παραινέσει δὲ τῆς λαμπροτάτης τε καὶ σιωφρονεστάτης κυρίας Ἀννης θυγατρὸς τοῦ πανσεδάστου καὶ ἐνδοξοτάτου κυρίου Λουκά τοῦ Νοταρᾶ ποτὲ Μεγάλου Δουκὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πόνιῳ δὲ καὶ δεξιότητι Ζαχαρίου Καλλιέργου, τοῦ Κρητός».

Ἐν προοίμῳ δ' αὐτὸς Μουσοῦρος ἀπονέμων τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τοὺς δύο γενναίους πατέρας τοῦ μεγάλου παιδὸς εὐχεται τὴν εὐδόωσιν τῶν ἑλληνικῶν τούτων πρωτολελίων καὶ παρὰ τοῖς ξένοις ὡς ἐξῆς· «τοῖς δὲ νεωστὶ τουτοιοῖς γραικοτύποις οὐδὲν καθ' ὁδὸν προχωρήσει τὰ τῆς εὐδοκιμήσεως, οἷς ἀπόχρη μόνων ὕμνων, ὦ φιλέλληνες, ἐπιτυχεῖν εὐμενῶν, ὡς ἐν παιδείᾳ πολυψηφοτάτων, καὶ τὴν λευκὴν αἰὲ καὶ νικῶσαν χαρίζομένων τοῖς ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀσχολουμένοις σχολῆς».

Ἀλλ' ἐνῇ ὁ Μουσοῦρος θεωρεῖ μετὰ τὴν Ἀνναν, τὸν Βλαστον ἀληθῆ πατέρα τοῦ ἔργου, ταῦτα δὲ πάντες οἱ βιβλιογράφοι δέχονται, ὁ τὸν Διδότον ἀκρίτως ἀντιγράφων μακαρίτης Αἰμίλιος Legrand αὐτοβούλως καὶ ἀποτόμως κηρύττει τὸν μὲν

Ζαχαρίαν Καλέργην ὡς τὸν ἀληθῆ τυπογράφον, ἐκδότην καὶ μάλιστα χαράκτην τῶν ἑλληνικῶν τούτων στοιχείων καὶ κοσμημάτων, τὸν δὲ Βλαστον ὡς ἀπλοῦν ἐπιχειρηματίαν ἦτοι ἔμπορον. Ἀλλ' ὁ Νικόλαος Βλαστός δὲν ἦν κοινός τις ἐπιχειρηματίας, ἀλλ' εὐγενῆς καὶ δὴ παλαιὸς τῆς Κρήτης τιμαριοῦχος, ἀνήκων ὡς ὁ Καλέργης εἰς περιφανῆ οἶκον πολλὰ παθόντα ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ιδέας. Κατ' Αὐγουστον τοῦ 1453, ἅμα τῇ πτώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ τελευταῖοι καὶ ἡρωϊκοὶ τῆς πεσούσης πόλεως Κρήτες ὑπερασπισταὶ ἐκόμισαν εἰς τὴν νῆσον τὸ λείψανον τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων αὐτοκράτορος, περὶ τούτου δὲ συγκεντρώσας ὁ Σίφης Βλαστός, πατὴρ τοῦ Νικολάου, τοὺς πατριώτας διωργάνωσεν ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Βενετῶν, προτιθέμενος, ὡς γράφει ὁ Κρητικὸς χρόνογράφος Ἀνδρέας Κορνέρ, ἢ ἀναγορευθῆν ἡγεμῶν ἢ παραδώσῃ τὴν νῆσον εἰς ἄλλον χριστιανὸν κύριον, ἀλλὰ προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος Ιερέως Λίμια καὶ ἰδίως τοῦ ἐβραίου Δαυὶδ Μαυρογονάτου, προγόνου τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἔτι διασπῆζομένου οἴκου, ἐξ οὗ καὶ ὁ τελευταῖος πρόεδρος τῆς ἰταλικῆς Ἱερουσίας, συνελήφθη μετὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ καὶ ἐκαρattoμήθη, τὰ δὲ πολυάριθμα αὐτοῦ ἐν Ρεθύμνῃ κτήματα ἐδημιούνησαν καὶ παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς προδότας. (1) Ἐγγονος τοῦ Σίφης, Νικόλαος Βλαστός διαφυγὼν τὸν ὀλεθρον, περιεπλανήθη ἐν τῇ Δύσει διάφορα μετερχόμενος βιοποριστικὰ ἐπιτηδεύματα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ καλλιγράφου ἢ ἀντιγραφέως ἑλληνικῶν χειρογράφων, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀντέγραψε τῇ 13 Αὐγούστου 1484 τὸν ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων σπῆζόμενον κώδικα τοῦ Δημοσθένους μετὰ τῶν σχολίων (ἀριθμὸς 2939, πρῆγν Fontainebleau 2771), τὸν ὁποῖον, ὡς ἐξ αὐτοφίας ἐγίνωσκεν ὁ Legrand καὶ παρέβαλλε πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς ταύτης τυπογραφίας, θὰ ἐπέθετο ὅτι ὁ Νικόλαος Βλαστός οὔτε ἀπλοὺς χορηγός, οὔτε ἐμπορικὸς ἐπιχειρηματίας ἦν. Πῶς ὁ προγεγραμμένος Κρῆς ἦλθεν εἰς Βενετίαν ἀδηλον, πιθανολογεῖται δὲ ὅτι ὤφειλε τὴν ἀμνηστίαν εἰς τὴν ἰσχυρὰν παρὰ τῇ Δημοκρατίᾳ μεσολάβησιν τῆς προρρηθείσης Ἀννης Νοταρᾶ.

Ἀλλὰ καὶ ἕτερος σπουδαιότερος λόγος πείθει ὅτι ἡ συνεργασία τοῦ Βλαστοῦ ἐν τῇ ἰδρύσει τῆς ἑλληνικῆς ταύτης τυπο-

γραφίας δὲν ἦν ἀπλῶς ἐμπορική, οὐδὲ περιορίσθη εἰς μόνην τὴν καταβολὴν τῆς χρηματικῆς δαπάνης ὁ γενναιόδορος Κρής, ὃν ἐξόχως καὶ ὀνομαστὶ ἐγκωμιάζει ὁ Μουσούρος, παρερχόμενος ἀμνημόνευτον τὸν Καλέργην, ὃ δὲ λόγος οὗτος εἶνε ὁ ἐξῆς. Τὸ καλλιτέχνημα περιέχει δύο δι' ἐρυθροῦ χρώματος τετυπωμένα οἰκόσημα, τὸ μὲν πρῶτον ἐξεικονίζον τὸν δικέφαλον βυζαντινὸν αἰτὸν φέροντα ἐπὶ τοῦ στήθους τὰ κεφαλαία γράμματα ΖΚ, ἀναμφιδόλως ἀναφερόμενα εἰς τὸ τοῦ Ζαχαρίου Καλέργου ὄνομα, τὸ δ' ἕτερον, τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Legationi πανομοιότυπως ἐκδοθέν, ὁλόκληρον τὸ ὄνομα Νικόλαος Βλαστός ἐν βυζαντινῷ κανικλίῳ καὶ περικλειόμενον ὑπὸ δύο κλάδων ἀνθεμίου, δηλούντων ἐν λαλούσῃ εἰκόνι, ὥς λέγουσιν οἱ περὶ τὰ οἰκόσημα ἀσχολούμενοι, αὐτὸ τὸ ὄνομα Βλαστός, ταυτόσημον τῇ κλάδος καὶ λουριάκι, ἐξ ὧν καὶ ἄλλα τοιαῦτα κύρια ὀνόματα ἐσχηματίσθησαν, γνωστότατα ἐν Ἑλλάδι, ὥς Κλάδος, Λουριάκης (ἐπώνυμον τῆς κυρίας Chénier) καὶ ὁ Βυζαντινὸς Βλάσταρις. Ἀλλ' ἐνῷ τὸ τοῦ Καλιέργου οἰκόσημον οὐδεμίαν παριστᾷ καλλιτεχνικὴν ιδιότητα, τὸ τοῦ Βλαστοῦ μονόγραμμα καὶ οἰκόσημον τοσοῦτον καλλιτεχνικῶς ἐπεξεργάσθη, ὥστε ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον τῆς βίβλου κόσμημα. Καὶ ὕστερον δὲ ὅταν οἱ δύο Κρήτες ἐκδόται χωρισθέντες εἰργάσθησαν δι' ἴδιον λογαριασμόν, αἱ τοῦ Βλαστοῦ ἐκδόσεις φέρουσι τὸ ἴδιον ὄνομα, τοσοῦτον σεβαστὸν καταστάν ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ περιώνυμος τῆς Φλωρεντίας ἐκδότης Ἰούντας διετήρησε τοῦτο ὥς σύστασιν ἐπὶ τῶν ἰδίων ἐκδόσεων.

Ὁ Ζαχαρίας Καλέργης, καίτοι φέρων τὸ ὄνομα τοῦτο, δὲν φαίνεται ἀνήκειν εἰς τὸν ὁμίονον καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἐξηγουεσμένον καὶ ἐν Βενετίᾳ ἐγκατεστημένον οἶκον, οὐδὲ ἠδύνατο ὁ Βλαστός ἵνα λησιμονήσῃ τοσοῦτον ἐνὸς τοῦ αἵματος τοῦ πάππου καὶ τῶν οἰκείων φονευθέντων ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ ἐπαναστάσει, ἀφοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χρονογράφου Κορνέρ μανηθάνομεν ὅτι ὁ Ἀντώνιος Καλέργης, ὁ ἀνήκειν εἰς τὸν αὐτὸν ἐνετικὸν οἶκον, παρατυχὼν τότε ἐν Κρήτῃ ἐσπευσεν αὐτόκλητος ἵνα ἐπέμδῃ καὶ ἀγρίως καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σίφη Βλαστοῦ, συλλαβὼν καὶ παραδοὺς εἰς τὸν δοῦκα Βιττούργην τοὺς ἀντάρτας εἰς θανάτωσιν. Δυστυχῶς δὲ τοιαῦται μισελληνικαὶ

καὶ ἀνελεύθεροι ἰδέαι ἐπεκράτησαν ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἐξευγενισθέντι κλάδῃ τῶν Καλεργῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἱστορίαν χαρακτηρίζει ἐνθουσιώδης ἐλληνισμὸς ἀλλὰ καὶ μισελληνισμὸς μέχρι κακουργίας. Ἦν τοιαύτη περιπτώσει θεωροῦμεν καὶ τὸν Ζαχαρίαν Καλέργην, ὥς τινα τῶν πολλῶν ἐν Κρήτῃ ἀπεσπασμένων κλάδων τοῦ μεγάλου δένδρου τῶν Καλεργῶν, οὐδεμίαν πλέον ἔχοντα σχέσιν ἢ συγγένειαν πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ ὁμιώτους πατρικούς, ἀφοῦ μάλιστα καὶ τὸ νῦν πρῶτον παρουσιάζομενον οἰκόσημον αὐτοῦ, ὁ βυζαντινὸς δικέφαλος αἰτὸς, οὐδόλως σχετίζεται πρὸς τὰ τότε τῶν Καλεργῶν οἰκόσημα, νομίζομεν δὲ μάλιστα ὅτι εἰς τὸν αἰτὸν τοῦτον ἀναφέρονται καὶ οἱ πρῶτοι στίχοι τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ Μουσούρου, δηλούντος διὰ τούτων αὐτὸν τὸν εἰς τὴν Ἄννα Νοταρὰν δικαιοματικῶς ἀνήκοντα βυζαντινὸν αἰτὸν, σιωπηλῶς παραχωρηθέντα καὶ εἰς τοὺς Κρήτας Καλέργας εἰς ἀπακήρυξιν τῶν ἐν Βενετίᾳ ἀπεσχισμένων τοῦ ἐλληνισμοῦ Καλεργῶν.

Ἦν τοῦτον σαφῶς δηλοῦται ὅτι ἀληθεὶς ἱδρυταὶ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐλληνικῆς τυπογραφίας εἰσιν ἡ Ἄννα Νοταρὰ καὶ ὁ Νικόλαος Βλαστός, ὁ δὲ Ζαχαρίας Καλέργης ὥς καὶ ὁ συμνημονεύμενος συμπατριώτης αὐτοῦ Ἰρηγορόπουλος, τυπογράφοι ἢ διεύθυνται τοῦ περικύπτου Κρητικοῦ καλλιδρύματος, ἐφ' ᾧ δικαίως μεγαλαυχεῖ ὁ πατριωτικώτατος Μουσούρος.

Ἦν τῆς ἐλληνικῆς ταύτης τυπογραφίας ἐξέδωκεν ὁ Νικόλαος Βλαστός τὸν Σιμπλικιον (1499), τὸν Ἰαληνὸν καὶ τὸν Ἀμμόνιον (1500).

Καὶ ἀντηγωνίσθη μὲν πρὸς τὴν ἐνετικὴν τυπογραφίαν ἡ ἐν Μεδιολάνοις, προστατευομένη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Χαλκοκονδύλη, ἐκδόντος εἰς ἀντίπραξιν τοῦ Μεγάλου Ἰετυμολογικοῦ τὸν Σουΐδαν (1499)· ἐπὶ τῇ αὐτῇ δὲ πνεύματι ἱδρῦθη ὑπὸ ἀγνώστων Ἑλλήνων καὶ ἡ ἐν Ἰγγίῳ τῆς Καλαβρίας τυπογραφία ἡ ἐκδοῦσα μόνον τὸ ποίημα τοῦ Δημητρίου Μόσχου· ἀλλὰ ταύτας πᾶσας ἐπεσκέλασεν ὁ τότε ἀναφανείς Ἀλδός καὶ ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ Ἰούντας· εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐξεχώρησεν ὁ Βλαστός τὸ πλεῖστον ὅλικόν τοῦ ἐν Βενετίᾳ τυπογραφείου, διατηρήσας ὥσει προνόμιον τὴν ἐπὶ τινων φλωρεντινῶν ἐκδόσεων μείαν τοῦ ὀνόματός του, ὃν μὴ ὁ Ἰούντας διετήρησεν αὐτὸ εἰς

σύστασιν τοῦ ἀρτιπαγοῦς τυπογραφείου αὐτοῦ. Οἱ Κρήτες τυπογράφοι προσελήφθησαν ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἀλδου, τοσοῦτον δ' ἠὺδοκίμησαν εἰς τὸ βιοποριστικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν τοῦτο ἐπάγγελμα, ὥστε πολλοὶ ἐκ τῆς νήσου κατέφθανον εἰς Βενετίαν, οἱ δὲ γονεῖς αὐτῶν, ἐν ἀπορίᾳ τοῦ τότε ἀγνώστου αὐτοῖς τούτου ἐπιτηδεύματος, διηγύθουν τὰς πρὸς τὰ τέκνα ἐπιστολάς ἐπιγράφοντες «Εἰς τοῦ Ἀλδου τὸ σχολεῖν».

Ὅταν αἱ τυπογραφίαι τῶν Ἀλδων παρήκμασαν, δύο ἄλλοι Κρήτες, ὁ Μανουὴλ Μαργαρίτης καὶ ὁ Μελέτιος Βλαστός ἱδρυσαν τὰς γνωστὰς νέας ἑλληνικὰς τυπογραφίας, τὰς ὁποίας διεδέχθησαν διάφοροι ἐφήμεροι ἐκδόται καὶ τυπογράφοι, Ἕλληνές τε καὶ ξένοι, ὡς πρῶτον μὲν ὁ Πατρεὺς Ἀνδρέας Κουνάδης, ὁ Κερκυραῖος Παρτοῦρος, ὕστερον δὲ οἱ Ἰουλιανοί, οἱ Ἀλβρίτσαι, οἱ Σάδιοι καὶ ἄλλοι, μέχρις οὗ ἐπελθόντες οἱ Ἡπειρώται Γλυκεῖς, Σάροι καὶ Θεοδοσίου ὀριστικῶς κατέλαβον καὶ ἐξεμεταλλεύθησαν αὐτὰς εἰς μεγάλην τῆς Ἑκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ὠφέλειαν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ τούτων κατὰ σειράν διαδόχοι εἰσιν οἱ ἐν ἀρχῇ μνημονευθέντες διευθύνται τοῦ ἀγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Φοίνικος, ὧν ἡ μὲν πρώτη πρὸ δεκαετίας διελύθη, ἡ δὲ δευτέρα ἐδημιεύθη καὶ διεσπάρη πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν, ἥτοι ἀκριβῶς μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς της.

Ἀναφορικῶς δὲ πρὸς τὰς τυπογραφίας ταύτας σημειῶ δι' ἐν ἔτει 1870, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθη τὴν Βενετίαν, προτιθέμενος τὴν δημοσίευσιν τῶν πρώτων τόμων τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀπετάθην εἰς τὰς δύο ταύτας τυπογραφίας, καὶ συνήνεσα εἰς τὴν ἐκτύπωσιν ἐπὶ τῇ ὁρῇ ἀντικαταστάσεως τῶν ἐφθαρμένων στοιχείων τῶν τυπογραφικῶν μητρῶν τοῦ Διδότου, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ διευθύνται ἔδειξαν ἐν ὕστεροβουλίᾳ ἀνυπερβλήτους δυσκολίας εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ὁρῶν τούτων, ἀπετάθην πρὸς τὸν τότε καλὸν φίλον καὶ νῦν περίπυστον βουλευτὸν κ. Ροδέρτον Γάλλην, διευθυντὴν τῆς ἐφημερίδος καὶ τοῦ ὁμωνύμου τυπογραφείου «Τεμπρο», ὅστις πρᾶντως ἀγοράσας καὶ ἀνὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα ἐξετύπωσε διὰ τούτων τοὺς τρεῖς πρώτους τόμους τῆς συλλογῆς μου· μετὰ τὴν εἰς Παρισίους ἀποδημίαν μου, ὁ Τεμπρο ἐξεχώρησε τὸ ὕλικόν εἰς τὸ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον τοῦ

Φοίνικος, οὗτω δ' ἐν τούτῳ ἀνακαινισθέντι ἐξετύπωσεν τοὺς τρεῖς τελευταίους τόμους τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοὺς δύο τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου. Χάριν δὲ ἀκριβείας προσθέτω, ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Ἀντωνίου Ζυγομαλά ἀπότομον καὶ ἀκατανόητόν μοι διακοπὴν τῆς κυβερνητικῆς ἐπιχορηγήσεως εἰς ἐξακολούθησιν τῶν ἔργων μου, παρακληθεὶς ἐπιμόνως ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Ἐριανταφύλλου, διευθυντοῦ τοῦ Φοίνικος, εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ψυχorroγούντος τυπογραφείου του, ἐπεχείρησα τὴν ἰδίαν δαπάνην ἐκτύπωσιν τοῦ Ζ' τόμου τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὴν δαπάνην τῆς κοινότητος διαταχθεῖσαν ἀνατύπωσιν τοῦ περὶ ταύτης ἱστορικοῦ σχεδιάσματος τοῦ μακαρίτου Βελούδου (1894), ἀλλ' αἱ ἀτυχεῖς αὗται ἐκδόσεις ἦσαν ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τῆς διὰ παντὸς σθεσθείσης λυχνίας, ἥτις ἐπὶ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας ἐφώτισε καὶ ἐτίμησε τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ἐν Βενετίᾳ 1 Δεκεμβρίου 1907.

Κ. ΣΑΘΑΣ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Α'

Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ἐξαρτᾶται καὶ ὁλοκληρίαν ἐκ τῆς ἐπιστήμης καὶ διὰ τοῦτο ὁρθῶς ἔγραψε Γερμανὸς ἐπιστήμων, ὅτι τὰ ἔθνη ἐκείνα εἶναι προωρισμένα νὰ ἡγῶνται τοῦ πολιτισμοῦ, ὅσα δύνανται νὰ κάμνωσιν ἐπιστημονικῶς ἀνακαλύψεις. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες θὰ εἴμεθα εὐχαριστημένοι, ἐὰν προφθάνωμεν ἐγκαίρως νὰ κολλουθῶμεν τὸν νεώτερον πολιτισμὸν, ὥς τροποποιεῖ αὐτὸν ἡ ἐπιστήμη. Ἀλλ' ἵνα ἀκολουθῶμεν ἐγκαίρως, ἐν εὐνοϊκῇ δὲ περιστάσει καὶ συντελῶμεν εἰς αὐτόν, χρειάζεται νὰ ὀργανώσωμεν τὴν ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἀπαιτεῖ α') διάδοσιν τῶν γραμμιάτων εἰς ὅλα τὰ στρώματα τοῦ λαοῦ πρὸς ταχυτάτην τοῦ πολιτισμοῦ ἐξάπλωσιν, β') μόρφωσιν ἐπιστημονικοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐπιστημονικῶν κορυφῶν, ἐξ ὧν τὸ φῶς τῆς ἀληθείας νὰ κτινοβολῇ εἰς τὰ διάφορα στρώματα τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὸν βίον αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν ὅτι πολλὰ κατωρθώσαμεν κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα, ἂν καὶ ὕστεροῦμεν ἀκόμη τῶν δυτικῶν ἐθνῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀγγλοσαξονικῶν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Τουρκίᾳ, ἐνθα ἄπειρα κυβερνητικὰ ἐμπόδια εἶχεν ἡ ἑλληνικὴ παιδεία νὰ ὑπερνικήσῃ, ἐπετέλεσε θαύματα, δεκάδες δ' ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἐξοδεύονται ἑτησίως ὑπὲρ αὐτῆς, ὅλαι ἐξ ἰδιωτικῶν ἐράνων τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι ὄντως συγκινητικὸν τὸ θέαμα τῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίας καὶ ἀνακαινίσεως σχολείων καὶ ἅπαν τὸ ἑλληνικόν, οἱ δὲ ξένοι θὰ ἐσχημάτιζον περὶ ἡμῶν καλλιτέραν γνώμην, ἐὰν εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας παρ' ἡμῖν. Γμήματα τινα μόνον

τοῦ Ἑλληνισμοῦ—ὡς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ—στεροῦνται ἀκόμη σχολείων, ἰδίᾳ παρθεναγωγείων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλλειψιν ταύτην θὰ θεραπεύσῃ τὸ μέλλον ταχέως. Καὶ Ὑμνάσιά τινα πρέπει νὰ ἰδρυθῶσιν ἐκεῖ, ἐν Ῥόδῳ, Ἰκονίῳ ἢ Ἀϊδινίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἴσως. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι δὲν ἔχομεν λεπτομερῆ ἐτησίαν στατιστικὴν ὅλης τῆς παιδευτικῆς κινήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτις πολλαχῶς θὰ ἦτο ὠφέλιμος καὶ διδακτικῇ.

Καὶ τὸ ποῖον τῆς δημοτικῆς ἰδίᾳ παιδείας ἐβεβηρώθη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν διδασκαλείων (1878) θαυμασίως. Ἡ Μέση Ἑκπαίδευσις ἔχει ἀκόμη πολλὰς ἐλλείψεις, ἂν καὶ ἀπο εἰκοσαετίας ἐβεβηρώθη καὶ αὕτη πολύ. Ὅταν τὸ Πανεπιστήμιον συμπληρώσῃ τὰς ἑδρας του, ἀσκήσῃ δὲ τοὺς τροφίμους του συχνότερον καὶ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν διδασκαλίαν καὶ εἰς τὴν αὐτοτελῇ ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, τότε ἡ Μέση Ἑκπαίδευσις, ἥς οἱ διδάσκαλοι προέρχονται ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, θὰ ἀναμορφωθῇ τελείως.

Πλὴν τῶν σχολείων ἄλλα μέσα ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ εἶναι τὰ ἰδιαιτέρα ἀναγνώσματα, τὰ βιβλία καὶ αἱ ἐφημερίδες· ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν ὅτι μεγάλα ἔργα ἐπετελέσαμεν. Ὁ τύπος διαδίδει μὲν πολλὰς γνώσεις ἀλλ' ἠθικὴν ἐπίδρασιν δὲν δύναται νὰ ἀξιώσῃ ὅτι ἔσχεν ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὅταν τοῦλάχιστον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ. Τῶν λαϊκῶν βιβλίων τὰ πλεῖστα, μεταφράσματα ἐκ τῶν κατασταλαγμάτων τῆς εὐρωπαϊκῆς, κυρίως γαλλικῆς φιλολογίας, εἶναι πυρᾶς μᾶλλον ἢ ἀναγνώσεως ἀξία. Συστηματικὴ ἐργασία πρὸς ἐκδοσιν καλῶν λαϊκῶν βιβλίων ἐγένετο κυρίως εἰπεῖν μόνον διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Συλλόγου τῶν ὠφελίμων βιβλίων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Βικέλα, ὅστις διὰ τοῦτο κατέστη ἀξίος ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Ὁ Σύλλογος πλησιάζει νὰ ἐκδώσῃ ἐν ἑκατομμύριον βιβλίων, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τούτου γίνεται καταφανές, ἄνευ ἄλλων σχολίων, πόσαν ἐθνικὴν ἀνάγκην ἐπλήρωσε διὰ τοῦτο εἶναι καθήκον παντὸς Ἑλλήνος νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον τοῦ Συλλόγου πάσῃ δυνάμει, ὕλικῇ ἢ πνευματικῇ.

Παρὰ τοῦ ἐθνικωτάτου τούτου Συλλόγου δυνάμεθα ἴσως βραδύτερον νὰ ζητήσωμεν καὶ τὴν ἰδρύσιν λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν ἢ ἀναγνωστηρίων παρὰ τὰς σχολὰς τῶν ἀπόρων παιδῶν ἢ ἄλλα-

χοῦ¹. Εἶναι καιρὸς νὰ ἐθισθῇ ὁ κατώτερος λαὸς, τῶν πόλεων πρὸ πάντων, νὰ μὴ ἐξοδεύῃ τὸν χρόνον τῆς σχολῆς του εἰς τὸ χαρτοπαικτεῖν καὶ πίνειν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναγινώσκη. Ἐν Γερμανίᾳ ἰδρύθησαν ἢ συνεπληρώθησαν ἀπὸ τοῦ 1892 μέχρι τοῦ 1902 λαϊκαὶ βιβλιοθήκαι 5,000, προικισθεῖσαι μὲ 200,000 τόμους βιβλίων! Ἐν Βερολίνῳ ἐδανεῖσθαι τῇ 1903 ἐκ τῶν 66 σπουδαιοτέρων βιβλιοθηκῶν τῆς πόλεως ταύτης 2,000,000 τόμοι! Ὁμιλῶν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ ἀρχικαγκελλάριος Μπύλντ κατὰ τῶν Πολωνῶν συνίστα τὴν ἱδρυσιν ἀναγνωστηρίων καὶ βιβλιοθηκῶν χάριν τῶν Γερμανῶν τῆς Πολωνίας, διότι, ἔλεγεν, ἀνευ βιβλίων καὶ ἀναγνώσεως ὁ Γερμανὸς παρακμάζει καὶ φθίνει. Ἡ διάδοσις λοιπὸν τῆς ἀναγνώσεως διὰ τῶν μικρῶν λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν μορφώνει καὶ τονώνει τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ.

Β'

Ἔθνος ἔχον τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ ὑστερῇ εἰς τὸν πολιτισμὸν πρέπει ὅχι μόνον τὸν κατώτερον λαὸν νὰ ἀνυψώσῃ, ἀλλὰ καὶ σκοπιᾶς ἐπιστημονικᾶς νὰ ἰδρύσῃ. Ἦν ἀνωτέραν ἐπιστήμην θεραπεύει τὸ Πανεπιστήμιον, καθαρώτερον ὁμῶς τούτου αἱ Ἀκαδημίαι, αἵτινες πανταχοῦ εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται πρὸς ὀργάνωσιν αὐτῆς καὶ πρὸς μόρφωσιν ἐπιστημονικοῦ περιβάλλοντος. Ἀλλοίαν ὄψιν, πολὺ καλλιτέραν, θὰ εἶχον πολλὰ πράγματα παρ' ἡμῖν, ἂν ἀντὶ τοῦ οἰκοδομήματος τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας, ὅπερ ἐστοίχισεν ἑκατομμύρια πολλά, διετίθεντο κατ' ἔτος ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν ὀλίγαι δεκάδες χιλιάδων δραχμῶν ὑπὲρ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀκαδημίας, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἐδρεύῃ καὶ ἐν ἰδιωτικῇ τινι οἰκίᾳ. Ἀλλ' ὀρθῇ ἐκτίμησις τοῦ ἔργου μιᾶς Ἀκαδημίας δὲν ὑπῆρχε τότε παρ' ἡμῖν, παρὰ πολλοῖς δὲ δὲν ὑπάρχει καὶ τῶρα, ὥς φαίνεται. Ἡ Ἀκαδημία ἐθεωρεῖτο εἶδος πρυτανείου τῶν σοφῶν, εἶδος σοφοκομείου καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐνομιζέτο πολυτέλεια ἀσυγ-

χώρητος. Ὅχι, δὲν εἶναι πολυτέλεια ἡ Ἀκαδημία, ἀλλ' ἐπελγούσα ἐθνικὴ ἀνάγκη, διότι δὲν μέλλει νὰ γηροκομήσῃ τοὺς σοφοὺς μας, ἀλλὰ νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς ἀρίστους ἐπιστήμονάς μας, καὶ βοηθήσῃ τὰς ἐπιστημονικὰς τῶν ἐργασίας, τοῦτο δὲ θ' ἀποβῇ εἰς τιμὴν τῆς Ἑλλάδος, διότι σήμερον, ὥς καὶ ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, ἡ ἐπιστήμη εἶναι ὁ γνώμων τοῦ πολιτισμοῦ ἐνὸς ἔθνους, φέρει δὲ τιμὴν καὶ δύναμιν εἰς αὐτό. Ἴνα μὴ πολυλογώμεν, ἐκθέτομεν ἀμέσως ἐνταῦθα τὰ μέσα, ἃ ἔχει νὰ μεταχειρισθῇ ἡ Ἀκαδημία χάριν ὀργανώσεως τῆς ἐπιστήμης, ἐκ τούτων δὲ θὰ φανῇ κάλλιον ὁ σκοπὸς αὐτῆς.

1) Προκηρύσσει διαγωνισμοὺς, ἐκλέγουσα θέματα ἐκ τῆς θεολογίας, φυσιογνωσίας, ἱατρικῆς, ἱστορίας, γλώσσης κλπ. καὶ ἐκδίδει ἰδίαις δαπάναις τὰ βραβευόμενα ἔργα. ἔχομεν καὶ τῶρα διαγωνισμοὺς τινας, ἀλλὰ σφόδρα πενιχοὺς ἀπέναντι τῶν ἀπείρων ζήτημάτων, ὅσα ἡ φύσις καὶ ἡ ἱστορία τῆς χώρας προσφέρουσι καὶ ἀπέναντι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν φιλοτιμίας. Σημειωτέον δ' ὅτι πολλὰ ἐπιστημονικὰ μελέται περὶ Μακεδονίας καὶ Ἀλβανίας δύνανται νὰ ἔχωσιν ἄμεσον πολιτικὸν κέρδος.

2) Ἐκδίδει πρωτότυπα ἐπιστημονικὰ ἔργα, αἵτινα δὲν ἀναλαμβάνονται ὑπὸ τῶν βιβλιοπωλῶν δι' ἑλλειψιν πολλῶν ἀναγνωστῶν. Ἡ Βιβλιοθήκη Μαρασλή ἐδημοσίευσεν ἔργα τινὰ ἐξαιρετά (τοῦ ἱατροῦ Βλάμου, τοῦ Πολίτου, τοῦ Χατζηδάκη κλ.), ἀλλὰ καὶ αὕτη δυστυχῶς διεκόπη, πολλὰ δ' ἐπιστημονικὰ ἔργα χάνονται δι' οἰκονομικοὺς λόγους. Καὶ μεγαλειτέρας ἐπιστημονικᾶς ἐπιχειρήσεις, ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων ἐνὸς ἀτόμου, ἀπαιτούσας τοῦναντίον τὴν συνεργασίαν πολλῶν, δύναται μόνον ἡ Ἀκαδημία νὰ ἐκτελέσῃ. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου ἤρχισε τὴν ἐκδόσιν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ὑπομνημάτων τῇ 1821, ἐπεράτωσε δ' αὐτὴν μόλις ἑφέτος! Πρὸς ἐκδόσιν τῶν ἐλληνικῶν ἐγγράφων τοῦ μεσαίονος θὰ συνεργασθῶσιν ὅλαι σχεδὸν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Ἀκαδημίαι, λείπει δ' ἐξ αὐτῶν ἐκείνη, ἥτις ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσῃ μόνη τὸ ἔργον. Ἐὰν ἐγγράφα τῆς Ἑλληνικῆς ἱεραρχίας καὶ τῆς Τουρκοκρατίας ἐν γένει δὲν ἔπρεπεν ἐπιμελῶς νὰ συλλεχθῶσι καὶ ἐπιστημονικῶς νὰ καταταχθῶσιν; Ἡ σύνταξις τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ λεξικοῦ τοῦ ἐμφαίνοντος τὴν ἐνότητα τῆς γλώσσης καὶ ἐπομένως

¹ Ἡ πρωτοβουλία τοῦ Συλλόγου ἰδρύθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ Β. Διατάγματος τῆς 30 Νοεμβρίου 1901 Σχολικαὶ Βιβλιοθήκαι προσηρτημέναι εἰς τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα. Σ. τ. Σ.

και τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον, ὡς δ. κ. Χατζηδάκης διετύπωσε ἀλλοτε ἐν τῇ «Μελέτῃ», δύναται κάλλιστα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας νὰ ἐκτελεσθῇ ἐπίσης ἡ σύνταξις γειογραφικοῦ χάρτου ἐκτενοῦς, μελέτης λεπτομεροῦς περὶ τῶν ἐλωδῶν μiasμάτων, συλλογὴ τῶν λαϊκῶν ᾠσιμάτων καὶ ποιημάτων κλπ. Ἡ Ῥουμανικὴ Ἀκαδημία συνέταξε τὸ ρουμανικὸν λεξικὸν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν (κατὰ παράδοξον εἰρωνείαν τῆς τύχης) Ἑλλήνων τὴν καταγωγὴν σοφοῦ, τοῦ Φιλιππίδου, καὶ χρηματικῇ ἀρωγῇ πολλῶν Ἑλλήνων, καὶ ἣν ἐποχὴν ἡμεῖς ἀκόμη συνέζητοῦμεν, ἂν ἔχῃ λόγον ὑπάρξεως παρ' ἡμῖν Ἀκαδημία.

3) Στέλλει εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἱερῶν τῆς ἡμετέρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιστήμονας, ἀποδείξαντας ἤδη δι' ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων τὴν ἑαυτῶν ἰδιοφυΐαν καὶ εἰδικότητα πρὸς μελέτην ὁρισμένων ζητημάτων. Ἡ Ἀκαδημία τῆς Βιέννης ἀπέστειλε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δύο γλωσσολόγους πρὸς λεπτομερῆ μελέτην τῶν ἐλληνικῶν διαλέκτων τῶν νήσων. Δὲν ἔπρεπε τοιαῦτα ἔργα νὰ γίνωνται ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας;

4) Ἐκδίδει περιοδικὸν ἐπιστημονικὸν καὶ ἀμείβει τοὺς γράφοντας ἐν αὐτῷ, ἐκλέγουσα ἐννοεῖται τὰ δημοσιευτέα ἄρθρα παρ' ἡμῖν πλὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος οὐδὲν ἄλλο περιοδικόν, ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, ἀμείβει ἐπιστημονικὰ ἄρθρα, ἂν καὶ στοιχίζουσι πολλάκις ὅχι μόνον κόπον ἀλλὰ καὶ χρήματα. Ὅλίγα δὲ περιοδικὰ ἔζησαν μακρότερον βίον, τὰ δὲ πλεῖστα εἶναι ὀλιγόβια δι' ἑλλειψιν χρημάτων κυρίως, ἔπειτα δὲ καὶ συγγραμμάτων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι ἡ Ἱερὴς Ἀκαδημία δὲν εἶναι πολυτέλεια, ἀλλ' ἀνάγκη ἐθνική, καὶ ἵκον τιμῆς ἀπέναντι τῆς μακρᾶς ἡμῶν ἱστορίας καὶ ἰδιαιτέρας σημασίας τῆς χώρας, ἣν οἰκοῦμεν. Ἡ διὰ τῆς Ἀκαδημίας οργανωθησομένη ἐπιστήμη θὰ παραγάγῃ πολλὰ ἔργα καὶ θὰ τιμήσῃ ἡμᾶς ἀπέναντι τῶν ξένων, οἵτινες τῶρα νομίζουσιν ὅτι μόνον περὶ προσωπικῶν καὶ κομματικῶν ζητημάτων ἀσχολούμεθα, περὶ δὲ ἐπιστήμης καὶ καλλιτεχνίας ἀδιαφοροῦμεν. Τὴν παντελῆ ἐργασίαν ὁργανώσεως ἐν τοῖς ζητήμασι τούτοις δεικνύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡμεῖς συνήθως ἀγνοοῦμεν τὰ ἐκδιδόμενα ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημονικά

ἔργα, μόλις δὲ πέρυσιν ἀνέλαβε τὸ Πανεπιστήμιον πρωτοβουλία τοῦ κ. Πολίτου νὰ συντάσῃ πλήρη βιβλιογραφίαν, ἐν ᾗ, ὡς ἐν κατόπτρῳ, νὰ φαίνεται ὅλη ἡ ἐπιστημονικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους. Ἀλλ' ἀπόδειξις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκαταστασίας μας εἶναι ἡ πτωχεῖα τῶν ἡμετέρων βιβλιοθηκῶν ὅχι μόνον ξένων ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων τὰ ἔργα εὗρσκει τις ἐν αὐταῖς. Καὶ ἐνταῦθα σκέπτομαι ὅτι παρ' ἡμῖν θὰ ηὔδοκίμουν ἴσως εἰδικαὶ βιβλιοθήκαι. Καθὼς π. χ. ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔχει βιβλιοθήκην, οὕτω καὶ ἡ Ἱστορικὴ Ἑταιρεία ἡδύνατο βαθυκοῦν νὰ σχηματίσῃ καθαρῶς ἱστορικὴν βιβλιοθήκην, ἡ Ἱατρικὴ Ἑταιρεία ἱατρικὴν καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ ἐν τοῖς ζητήμασι τούτοις ἡδύνατο ἡ Ἀκαδημία νὰ δράσῃ ἐπιμελῶς.

Δυνατὸν εἶναι νὰ μοι ἀντιταχθῇ ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν ἄλλας ἀνάγκας πρακτικωτέρας, ἔχομεν νὰ φροντίσωμεν περὶ στρατοῦ, δικαιοσύνης κλπ. (1) συλλογισμὸς οὗτος δὲν εἶναι σοβαρὸς. Δυναμέθα νὰ φροντίζωμεν περὶ τούτων χωρὶς νὰ παραμελήσωμεν καὶ τὸ ζήτημα τῆς Ἀκαδημίας, ἥτις δὲν μέλλει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ μάλλον νὰ φωτίσῃ διὰ τοῦ καλλιτέρου ἐπιστημονικοῦ περιβάλλοντος, ὃ θὰ δημιουργήσῃ. Ἡ Ἀκαδημία θὰ φέρῃ φῶς καὶ τὸ φῶς τοῦτο θὰ εἶναι εὐεργετικὸν εἰς τὸ ἔθνος, ἐπικίνδυνον δὲ μόνον εἰς τὴν ἀμείλειαν καὶ εἰς τὴν ἀγρυπτείαν.

Ἀλλ' αἰτιολογία κατὰ τῆς Ἱερῆς Ἀκαδημίας προέρχεται ἐκ λόγων οἰκονομικῶν. Ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, παρατηροῦμεν ὅτι ὅλη ἡ δυσκολία ἔγκειται ἐν τῇ ἀρχῇ. Ἰδὼν ἡ Κυβέρνησις ἀποφασίσῃ νὰ συντάξῃ τὸν κανονισμὸν τῆς Ἀκαδημίας καὶ δαπανᾷ ἐπὶ ὀλίγα ἔτη 10 ἢ 15 χιλιάδας δραχμῶν ἑτησίως διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐλευθεριότης τῶν Ἑλλήνων θὰ συμπληρώσῃ τὰ λοιπὰ. Ἐθνος τὸ ὅπολον παρήγαγεν εὐεργέτας, οἱ δὲ Συγγρός, ὁ Ἀθέριωφ, ὁ Σεβαστόπουλος καὶ τόσοι ἄλλοι, θὰ παράσχῃ καὶ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα χρήματα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἔταν ἴδη αὐτὴν ἀναγνωρίζομένην καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ τοῦ κυβερνητικοῦ κύρους.

Ἐν Ἀττῇ κατὰ Σεπτέμβριον 1908.

Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ Καθηγητὴς

Η ΔΙΩΡΥΞ ΤΟΥ ΠΑΝΑΜΑ

Καίτοι ἡ διώρυξ αὕτη, ἥ καὶ ἡ ἀπόπειρα τῆς ἀνασκαφῆς τῆς θαλασσίας ταύτης ὁδοῦ, ἀνακινεῖ παντοίας θλιβεράς ἀναμνήσεις, παραμένει οὐχ ἥττον ἀκέραιον τὸ κοινὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἐξακολουθήσεως ἔργου οὐσιαστικῶς εὐρωπαϊκῆς προελεύσεως· ἀφοῦ μάλιστα καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ φέγουν μὲν τὰ καταρτισθέντα ὑπὸ τῶν Γάλλων σχέδια καὶ τὸ ὑλικὸν οὐτινος ἐγένετο παρ' ἐκείνων χρήσις καὶ τὴν χαραχθεῖσαν γραμμὴν καὶ πλεῖστα ὅσα ἄλλα, παρεδέχθησαν ὅμως τὴν γραμμὴν ταύτην καὶ ἐχρησιμοποίησαν μέγα μέρος τοῦ παλαιοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὅποιον εὖρον εἰς κατὰστασιν πολὺ καλλιτέραν ἀφ' ὅσον ἐνομιζέτο. Πρὸς τοῦτοις ἡ ἀποπεράτωσις τῆς διώρυγος ἀποκτᾷ ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐκ τῶν φιλοδόξων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν σχεδίων τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας ὡς πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ ἐκ τῆς ἐνδεχομένης συρράξεως, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ νέα ὁδὸς θὰ διηυκόλυνε βεβαίως τὰς κινήσεις τοῦ ἀμερικανικοῦ στόλου. Δέον ὡσαύτως ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι, ἂν καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῆς γιγαντιαίας ἐπιχειρήσεως δὲν προμηνύεται λίαν ἀσφαλῆς ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν, οἱ ἀναλαβόντες οὐχ ἥττον αὐτὴν Ἀμερικανοὶ μηχανικοὶ παρεσκεύασαν τὸ ἔδαφος μετὰ πολλῆς περισκέψεως καὶ εὐφυΐας ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐξυγιάσεως καὶ τῆς ὑγιεινῆς διαίτης, τῆς κατοικίας καὶ τοῦ βίου τῆς στρατιᾶς τῶν ἐργατῶν, τῆς ἀπαραιτήτου πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου. Προσθετέον ὅτι τὸ ἐγκριθὲν σχέδιον εἶναι λίαν τολμηρόν, πρὸς ἐφαρμογὴν δὲ αὐτοῦ ἀναγκαῖα εἶναι ἡ ἐκτέλεσις ἔργων, ἅτινα θὰ σημειώσωσιν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, ἂν ὄντως ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς στηριζομένας ἐπ' αὐτῶν προσδοκίας.

Ἐγγράφομεν ἀνωτέρω περὶ τῶν προκαταρκτικῶν ἔργων, τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν κυρίως σκαφὴν τῆς διώρυγος. Ταῦτα πρᾶγματι δὲν ἐξετελέσθησαν ἐν μέρει εἰμὴ μετὰ τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς κατασκευασθησομένης διώρυγος,

ἥτις ἐπρόκειτο νὰ ἐκλεχθῇ μετὰ διώρυγος ἰσοῦψους πρὸς τὴν θαλασσίαν ἐπιφάνειαν καὶ διώρυγος μετὰ ὑδατοφραγμάτων, κρίνομεν ὅμως καλὸν ὅτι πρέπει νὰ ἐκθέσωμεν τὰ περὶ αὐτῶν πρὶν ὑποδείξωμεν τοὺς τεχνικοὺς ὁρους, ὑφ' οἷς ἀπεφασίσθη ἡ κατασκευὴ τῆς διώρυγος. Τὰ ζητήματα εἶναι ὅλως κεχωρισμένα. Ὑπηρεσία ἐξυγιάσεως διωργανώθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐνὸς συνταγματάρχου (διότι ὅλοι εἶναι συνταγματάρχαι εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας), ὅστις εἶναι ἐνταυτῇ καὶ ἰατρός, τοῦ δόκτωρος Γκόργκας, τὰ ἐπιτευχθέντα δὲ ἀποτελέσματα μαρτυροῦν περὶ τῆς εὐστοχίας τῶν ληφθέντων μέτρων—γνωστὸν ἄλλως τε ὅτι προκειμένου περὶ ἐξυγιάσεως οἱ Ἀμερικανοὶ ἐργάσθησαν ἐπιτυχῶς ἐν Κούβα, ἐνθα πραγματικῶς ἐξηφάνισαν τὸν κίτρινον πυρετόν. Ἐν Παναμᾷ ὤφειλον νὰ παλαίωσι κατὰ τὸ τοῦ κίτρινου πυρετοῦ καὶ τοῦ ἐλώδους μιάσματος, ἐχόντων τὰ αὐτὰ περίπου παραγωγὰ αἰτία. Ἐδέησε ν' ἀποξηρανθῇ τὸ ὑπόγειον ἔδαφος, νὰ ἐμποδισθῇ ὁ σχηματισμὸς λάκκων καὶ λεκανῶν, ἐνθα θὰ παρέμενον λιμνάζοντα ὕδατα, ἢ νὰ ἐξαφανισθῶσιν οἱ ὑπάρχοντες, νὰ περικοπῇ ἀρκετὰ ἡ βλάστησις τῶν τροπικῶν ἢ τείνουσα νὰ ἐπεκταθῇ παντοῦ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος, νὰ ἐξολοθρευθῶσιν οἱ κῶνωπες κλπ. Τὸ ἐπιτευχθὲν εὐχάριστον ἀποτέλεσμα διεφημίσθη δι' ἐνὸς τῶν ἀγγελημάτων, ἅτινα δαφιλῶς ἐξαπολύει ἐκάστοτε ὁ πρόεδρος Ροϋζβελτ, ὅστις ἐπανερχόμενος ἐκ τινος εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἐπισκέψεώς του, ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς τὰς συνήθεις αὐτῷ ὑπερβολάς, ὅτι: «ἀφ' ὅτου πρὸ διαίτης οἱ Ἀμερικανοὶ ἀνέλαβον τὸ ἔργον, οἱ ὑγιεῖνοι ὁροὶ ὡς πρὸς τὴν τε νοσηρότητα καὶ τὴν θνητότητα ἐξισοῦνται πρὸς τοὺς ὑφισταμένους εἰς τὰς μετρίως ὑγιεῖς χώρας τῆς Συμπολιτείας». Ἡ ἐργασία δὲ εἶναι ἀναντιρρήτως οὐκ ὀλίγον δυσχερὴς εἰς χώραν, ἐνθα ὁ ἀγὼν διεξάγεται κατὰ παραδόσεων ἐρριζωμένων, ἐπίσης δὲ καὶ κατὰ τῶν αἰφνιδίων βροχῶν, καθ' ὅς ἡ ποσότης τοῦ πίπτοντος ὕδατος εἰς ὕψος πλέον τῶν 25 χιλιοσπομέτρων ἐν τῇ βραχεῖ διαστάσει τοῦ ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, δύναται νὰ ὑπερβῇ καὶ τὰ 12 ἑκατοστὰ ἐν διαστάσει εἰκοσιτεσσάρων ὥρων.

Μεγάλαι ἰδίως δυσχέρειαι παρουσιάσθησαν εἰς Κολόν, κειμέ-

νην σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τινος νήσου, τῆς Μανζανίλλο, ἥς τὸ ἔδαφος ὁμοιάζει μὲ σπόγγον κατὰ τὴν γραφικὴν ἔκφρασιν ἁγγλοῦ μηχανικοῦ. Ἡ νῆσος ἐλάχιστα ὑψοῦται ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὥστε δὲν ἦτο εὐκόλον ν' ἀποξηρανθῇ καὶ νὰ κατασκευασθῶσιν ἐν αὐτῇ ὅχετοί καὶ ἀγωγαὶ ὕδατος ποσίου. Πρὸς ὑδρευσιν τῆς πόλεως κατεσκευάσθη δεξαμενὴ μεγάλη, χωρητικότητος 2,200 ἑκατομμυρίων λιτρῶν ὕδατος ὀπισθεν τοῦ ὄρους Χώπ, ὁπόθεν ὕδωρ διρυγὰς διανέμεται δαψιλῶς εἰς τὴν πόλιν. Ἐπλακοστρώθησαν κατόπιν πᾶσαι αἱ ὁδοὶ διὰ πλίνθων ὀπτῶν, ὅπως ἐμποδίζεται ἡ διήθησις τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ ἔδαφους. Σημειωτέον ὅτι πανταχοῦ τοῦ Κολὸν εὕρισκοντο λάκκοι λιμναζόντων ὑδάτων, μεμολυσμένων ἐκ τῶν οἰκιακῶν ἀπορριμμάτων, ἅτινα ἀπετέλουν ἐστίαν ἀναπτύξεως ἀναριθμήτων κωνώπων. Ἐδέησε πρὸς τούτοις νὰ ἐπιχυσθῇ ὁλόκληρος ζώνη ἐλῶν περιβαλλόντων τὸν συνοικισμόν καὶ καθιστώντων αὐτὸν κέντρον μολύσματος. Ἐν Παναμᾷ ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις δὲν ἦτο καλλιτέρα· ὅχι μόνον δὲν ὑπῆρχεν αὐτόθι ξενοδοχεῖον ὁπωσοῦν εὐπρεπές, ἀλλὰ καὶ αἱ ὁδοὶ ἦσαν πλήρεις καὶ κατερρυπωμέναι ἐκ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν ἐγκαταλειπομένων εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχε πᾶρά τὰς εἰσόδους τῶν οἰκιῶν. Περὶ τῆς τοιαύτης ὑγιεινῆς καταστάσεως δὲν ἐλήφθη πρόνοια ἐπαρκῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης Ἐταιρείας, τοῦτο δὲ διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι δὲν ἦσαν ποσῶς γνωστοὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ ὅροι τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐλαιογενοῦς μαλύσματος καὶ τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ οἱ σήμερον πληρέστατα διευκρινηθέντες. Ἐγένετο εὐλόγως καταληπτὸν ὅτι ἡ θνητότης καὶ αἱ νόσοι ἐπηύξανον τὰς δυσκολίας τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν δαπάνην τῶν ἐργασιῶν τῆς διώρυγος. Ἡρχισαν λοιπὸν ν' ἀπολυμαίνωσι διὰ καπνισμάτων τὰ διατηρούμενα οἰκήματα, νὰ τοποθετῶσι πρὸς προφύλαξιν μεταλλικὰ πλέγματα εἰς τὰ παράθυρα, νὰ χύνωσι πετρέλαιον εἰς τὰς λίμνας τοῦ ὕδατος, ἃς δὲν ἠδύναντο ν' ἀποξηράνωσι, νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν τακτικὴν ἀποκομιδὴν τῶν ἀκαθαρσιῶν καὶ τῶν βρωμερῶν ὑδάτων. Ἀκολούθως ἐδέησε ν' ἀντλήσωσι τὸ ὕδωρ τῶν τελμάτων καὶ νὰ ἐπιστρώσωσι δι' ἄμμου τὴν ἐπιφάνειαν, νὰ κόψωσι καὶ νὰ πυρπολήσωσι τὰς περὶ τὴν πόλιν τοῦ Παναμᾶ λόχμας, τὰς χρησιμεύουσας ὡς καταφύγιον τῶν

κωνώπων κατὰ τὴν ἡμέραν. Διήνοιξαν ἐπίσης πολλὰς εὐρείας ὁδοὺς, στρωθείσας διὰ τῶν ὀπτῶν πλίνθων, ἃς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, συγκεκολλημένων διὰ τσιμέντου.

Ἔργα σπουδαιότατα καὶ περίεργα ἐξετελέσθησαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς διώρυγος, εἰς τὰ σημεῖα εἰς ἃ ἐμελλον νὰ κατοικήσωσι καὶ νὰ ἐργασθῶσι πολυάριθμοι ἐργάται. Ἰδρύθησαν πόλεις οἷονεῖ ἐργατικά, μετὰ ξενοδοχείων καὶ λοιπῶν, ἐλήφθη δὲ φροντίς περὶ τῆς διατροφῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν ἀτόμων ὡς καὶ περὶ τῆς γενικῆς ἐξυγιάσεως τοῦ τόπου. Εἰς τὸ προάστειον Κριστοβάλ, παρὰ τὴν Κολὸν ἠικοδομήθησαν οἰκήματα κατὰληλά διὰ τὸ κλίμα τῶν τροπικῶν παρὰ τὴν θάλασσαν, χρησιμοποιηθείσης τῆς σκιάς τῶν κακοκένδρων, τῶν φυτευθέντων ἄλλοτε παρὰ τῆς Γαλλικῆς Ἐταιρείας, καθὼς καὶ τοῦ ζωογόνου ἀέρος τοῦ πνέοντος ἐκ τοῦ Ὑκεανοῦ. Παντοῦ ὅπου ἐκτίσθησαν οἱ τοιοῦτοι συνοικισμοὶ χάριν τῶν μηχανικῶν τῶν διαφόρων ὑπαλλήλων καὶ αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ἐργατῶν τῆς διώρυγος ἐπροτιμήθη ὁ τύπος τῶν ἀποικιακῶν οἰκημάτων, ξυλίων μὲν, ἀλλὰ θεμελιωμένων ἐπὶ στύλων εἰς μπετόν, ἀποχωριζομένων δ' ἐκ τῶν γειτονικῶν δι' εὐρείας ἐκτάσεως, ὅπως κυκλοφορῇ ἐλευθέρως ὁ ἀήρ, αἱ θύραι δὲ καὶ καὶ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν φράσσονται διὰ μεταλλικῶν πλεγμάτων. Ἐγεινομικὴ ὑπηρεσία διωργανωμένη ἐποπτεύει διαρκῶς τὴν συντήρησιν τῶν τελουμένων ἔργων, ἐπιτηρεῖ τοὺς ἀποξηρανθέντας λάκκους, φροντίζει περὶ τῆς πυρπολήσεως τῶν λοχμῶν, ὅταν ἐκ νέου πυκνωθῶσι κλπ.

Δύο μεγάλαι πόλεις ἰδρύθησαν συμφώνως πρὸς τοὺς ὑγιεινοὺς τούτους ὅρους, ἡ μὲν ἐν Ἀμπέρ, ἡ δ' ἐν Κουλέδρα. Ἐξελέγησαν τοποθεσίαι ὑψηλαὶ καὶ ὑγιεῖναι, ὅπου μολαταῦτα ἐλήφθησαν ὅλα τὰ προφυλακτικὰ μέτρα. Μεγάλα ξενοδοχεῖα ἠικοδομήθησαν, ἐνθα οἱ ὑπάλληλοι εὕρισκουν ἄνετον κατοικίαν καὶ διατροφήν ἀντὶ 27 δολλαρίων κατὰ μῆνα. Εἴκοσι καὶ μίαι ἄλλαι πόλεις ἰδρύθησαν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους κατὰ μῆκος τῆς διώρυγος· ἐν τούτοις προβλέπεται ὅτι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἐντελῶς θὰ κατακλυσθῶσι καθ' ἣν ἡμέραν ἡ λίμνη ἥτις ὑπάρχει ὀπισθεν τοῦ προχώματος τοῦ Γκατοῦν ὑπερπληρωθῇ ὕδατος. Οἰκονομικὰ ταμεῖα ὑπάρχουν ἐγκαθιδρυμένα, προμηθεύοντα τὰ τρόφιμα ἐπὶ τιμῇ εὐθηνῇ εἰς

τούς ἐργάτας. Δίδονται εἰς τούτους δελτία ἀγορᾶς παντοειδῶν ἀντικειμένων, ἅτινα δὲν πληρώνονται ἀμέσως ἅμα τῇ ἀπαιτήσει, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκπίπτεται ἐκ τοῦ ἡμερομισθίου των κατὰ τὴν ὥραν τῆς πληρωμῆς τὸ ποσὸν τῶν ὑφ' ἐκάστου χρησιμοποιηθέντων δελτίων ἀγορᾶς. Τῶν δελτίων τούτων ποιοῦνται χρῆσιν οἱ κομισταί, δηλαδή οἱ ὑπάλληλοι μόνον καὶ οἱ ἐργάται τῆς Ἑταιρείας τῆς διώρυγος γευματίζοντες εἰς τὰ ἀνεγνωρισμένα ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ἐστιατόρια, ὅπου τὸ γεῦμα τιμᾶται 30 σέντς, ἥτοι φρ. 1,50, ὁμολογουμένως λίαν εὐθηνά. Ἐγένετό τι πλεόν μάλιστα περὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο· ἐπειδὴ ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία ἐδεβαιώθη ὅτι πολλοὶ τῶν ἐργατῶν ἐτρέφοντο κάκιστα, ὅπως ἐπαυξήσῃσι ταχύτερον τὰς οἰκονομίας των, δυνάμει δρου περιληφθέντος εἰς τὸ συμβόλαιον τῆς μισθώσεως ἐκάστου ἐργάτου, κρατεῖται ἐκ τοῦ μισθοῦ του μέρος, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν ὑπὸ τὸν τύπον γευμάτων δωρεάν. Περιλαμβάνεται ἐπίσης εἰς τὸ συμβόλαιον καὶ ἕτερος ὅρος, καθ' ὃν ὁ μισθούμενος εἰς ἐργασίαν ὑποχρεοῦται νὰ λούηται τοῦλάχιστον ἅπαξ τῆς ἡμέρας, γνωστὸν δὲ πόσον ἐξαιρέτως τονικὰ εἶναι τὰ λουτρά εἰς ἐκεῖνα τὰ κλίματα. Οἱ ἐπόπται πιστοποιοῦν ὅτι ὁ ἐργάτης μετέβη ἅπαξ τοῦλάχιστον καθ' ἐκάστην εἰς τὰ λουτρά τὰ ἐγκατεστημένα πλησιέστατα τῶν μεγάλων ἐργαστηρίων.

Περὶ τὸν ἴσως νὰ προσθέσωμεν ὅτι καὶ νοσοκομεῖα ἠγέρθησαν μετὰ πάντων τῶν μέσων ἀνέσεως, ἰδίως ἐν Ἀγκόν, πλησίον τοῦ Παναμᾶ καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν. Ὁμοιάζουν μὲ ἀπεράντους κλωδοὺς ἐκ μεταλλικῶν συρμάτων, ὅπως προφυλάσσονται ἀπὸ τῶν κωνώπων. Βαγόνια εἰδικὰ πρὸς μεταφορὰν ἀσθενῶν περιέρχονται καθημερινῶς τὴν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου πρὸς παραλαβὴν τῶν πασχόντων ἐργατῶν, ὧν κρίνεται ἀναγκαῖα ἢ μεταφορὰ εἰς τὸ κεντρικὸν νοσοκομεῖον. Θεραπευτήριον διὰ τοὺς ἀναρρωνύοντας ἰδρύθη ἐν τῇ νήσῳ Τοβάγο, εἰς ἀπόστασιν 16 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Παναμᾶ, καὶ εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑφίστατο τὸ παλαιὸν νοσοκομεῖον τῆς γαλλικῆς Ἑταιρείας. Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι τώρα ἰδίως τὰ νοσοκομεῖα δὲν περιλαμβάνουν μέγαν ἀριθμὸν ἀσθενῶν, ὅτι δὲ ἡ θνητότης ἐν αὐτοῖς εἶναι μικρὰ ἀναλόγως πρὸς τὸ κλίμα τῆς τροπικῆς χώρας. Κατ' Αὐγούστον τοῦ 1906, ἐπὶ παραδείγματός, ὁ μέσος

ὁρὸς τῶν ἀσθενούντων ἦτο 42 ‰, κατ' Ἰανουάριον δὲ τοῦ 1907 ὑπεβιδάσθη εἰς 26 καὶ κατὰ Φεβρουάριον εἰς 24. Κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἰσθμοῦ, οὐδὲν κρούσμα κίτρινου πυρετοῦ ἐσημειώθη ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1906 μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1907. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1907 ἡ ἀναλογία τῶν ἀσθενούντων ἦτο 27,7 ἀντὶ τῶν 37 ‰, τῆς παρατηρηθείσης κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα τοῦ 1906. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν παντοειδῶν ὑπαλλήλων ἀνῆρχετο εἰς 41,000 καὶ ἐπέκεινα μάλιστα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τοῦ 1907, ἐνῷ δὲν ὑπερέβαινε τὰς 28,000 κατὰ τὴν ἀντίστοιχον τοῦ 1906. Ἡ δὲ θνητότης ἡ ἀνερχομένη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1906 εἰς 57 ‰ καὶ πλεόν, κατῆλθεν εἰς 28. Οἱ Ἀμερικανοὶ οἱ ἀσχολούμενοι εἰς τὰς ἡττον κοπιώδεις ἐργασίας τηροῦσι κάλλιον τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ δὲν προσβάλλονται εἰμὴ κατ' ἀναλογίαν 5, 7 ‰. Ἐν τῇ συνόλῳ δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ εὐρισκόμενου ἐντὸς τῆς ζώνης τῆς διώρυγος (ὅστις ὁμῶς δὲν ἐπιτηρεῖται ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔκποσιν τόσον αὐστηρῶς ὅσον οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἐργάται) ἡ θνητότης κατῆλθεν ἀπὸ 54 εἰς 32 ‰.

Ἐννοεῖται ὅτι ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους αἱ ἐργασίαι δύνανται νὰ διεξάγωνται ταχύτερον καὶ διὰ μικροτέρας δαπάνης. Θά ἴδωμεν ἐν τούτοις ὅτι τὸ ἐπιχείρημα εἶναι ἐκτάκτου ἐπιβολῆς, ὅτι αἱ τεχνικαὶ δυσκολίαι αἱ παρομαρτοῦσαι εἶναι πολλαπλαῖ, ὅτι καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ παραδεδεγμένου σχεδίου διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος εἶναι πιθανὸν νὰ προκύψῃσι δυσάρεστοι ἐκπλήξεις εἰς τὸ μέλλον, ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἡ εὐρεσις χειρῶν πρὸς ἐργασίαν δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερής.

Ὅτε αἱ Ἰνωμένοι Πολιτεῖαι ἀπέκτησαν κατὰ Μάιον τοῦ 1904 τὰ δικαιώματα καὶ τοὺς τίτλους τῆς ἰδιοκτησίας τῆς νέας Ἑταιρείας τῆς Διώρυγος τοῦ Παναμᾶ ὑπὸ τοὺς γνωστοὺς ὅρους, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς κατασκευῆς τῆς νέας γραμμῆς, δυνάμει νόμου ψηφισθέντος ἤδη ἀπὸ τοῦ 1902 ὑπὸ τοῦ Κογκρέσου. Δι' αὐτοῦ ὁρίζετο ἡ κατασκευὴ διώρυγος «πλάτους καὶ βάθους ἐπαρκοῦς ὅπως ἐπιτρέπη ἐλευθέραν τὴν διόδον εἰς πλοῖα τῆς μεγίστης χωρητικότητος καὶ τοῦ μεγίστου βαθμοῦ τοῦ βυθισμοῦ ἐκ τῶν ἐν χρήσει σήμερον, ἢ ἐκ

τῶν εὐλόγως προσδοκωμένων νὰ τεθῶσι λίαν προσεχῶς εἰς χρῆσιν». Ἡ σημασία, ὡς βλέπετε, τοῦ νόμου ἦτο λίαν εὐρεῖα ἐπὶ τῇ βάσει δὲ αὐτῆς καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἀκόμη ἐτροποποιήθησαν αἱ διαστάσεις, ἅς ἀρχικῶς ἐπρόκειτο νὰ λάδωσιν ἡ διώρυξ καὶ ὑδατοφράγματα, ὥστε ν' ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς νεωτέρας ἀνάγκας. Προεβλέπετο ἄλλως τε ὅτι θὰ ἐτηρεῖτο ἡ παλαιὰ γραμμὴ ἢ ἤδη χαραχθεῖσα καὶ γενομένη δεκτὴ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν Ἑταιρειῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐπέτρεπε τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἤδη γενομένων ἔργων ἐπιχωματώσεων, σημαντικῶν τῶν ὄντι καὶ ἐχόντων ὄγκον ὅν περιέπου ἑκατομμυρίων κυβικῶν μέτρων. Ἐπρεπεν ὅμως νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἂν ἡ διώρυξ θὰ κατασκευάζετο ἰσοϋψῆς ἢ μετὰ ὑδατοφραγμάτων. Ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὸν σχηματισμὸν ἐπιτροπῆς λεγομένης τῆς Διώρυγος, ἣτις κυρίως ὤφειλε νὰ διευθύνῃ τὰς ἐργασίας, συνεζητεῖτο ἀκόμη τὸ ζήτημα περὶ τοῦ προτιμητέου συστήματος, ἐτέρα ἐπιτροπὴ διεθνῆς συμβουλευτικῆς κατηρτίσθη ὑπὸ τοῦ προέδρου Ροϋζβελτ, ὅστις παρεκάλεσε τὴν Ἀγγλικήν, Γαλλικήν, Γερμανικὴν καὶ Ὁλλανδικὴν Κυβέρνησιν καθὼς καὶ τὴν Ἑταιρείαν τῆς Διώρυγος τοῦ Σουὲζ νὰ διορίσωσιν ἀνὰ ἓνα ἑκάστη μηχανικόν, ὅπως συνδιασκεφθῶσι μετὰ τῶν διορισθέντων ὀκτὼ Ἀμερικανῶν μηχανικῶν. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ παρὰ τῇ Ἐπιτροπῇ ταύτῃ αἱ γινώμαι ἦσαν δεδιχασμένοι καὶ αἱ συζητήσεις σφοδραί. Ἡ μετὰ ὑδατοφραγμάτων διώρυξ ἔχει τὸ πλεονέκτημα τοῦ ὅτι δύναται νὰ κατασκευασθῇ ταχύτερον καὶ ἀντὶ μικροτέρας δαπάνης· οἱ Ἀμερικανοὶ δὲ ἐπείγονται νὰ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὴν ταχέως διὰ λόγους στρατιωτικοὺς πρὸ πάντων, ἐνῷ ἄφ' ἑτέρου διὰ τῆς ταχυτέρας αὐτῆς χρήσεως ἡ ἐπιχείρησις καθίσταται ἐπικερδής, μὴ ἀπομενόντων νεκρῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον τῶν συσσωρευομένων κεφαλαίων. Ἀλλ' ἡ διώρυξ μὲ ὑδατοφράγματα καὶ τῶν διαστάσεων ἀκόμη ἅς σκοπεύουν νὰ δώσωσιν εἰς αὐτήν, ἐπιβάλλει εἰς τὰ διερχόμενα πλοία πάντοτε περιπτώσεις ὅπως οὖν δυσχερεῖς καὶ κινδυνώδεις· μεθ' ὅλην δὲ τὴν κατασκευὴν λεκάνης ὕδατος ἀπεράντου, ἀληθοῦς λίμνης εἰς σημεῖόν τι τῆς γραμμῆς, τὰ πλοία ὀφείλουν νὰ μετατοπίζωνται ἐντὸς αὐλακος ἀρκετὰ στενῆς ἐπὶ λίαν μακρὸν διάστημα τῆς ὁδοῦ, βαίνοντα κατ' ἀνάγκην λίαν βραδέως πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ δυσχερειῶν καὶ κινδύνων βλάβης.

Ἔπεται τὸ τέλος

Μετάφρασις Ω.

ΑΙ ΛΕΥΚΑΙ ΤΡΙΧΕΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΜΑΞ ΝΟΡΔΑΟΥ

Τὰ παράθυρα τοῦ ἐστιατορίου ἦσαν ἀνοικτὰ καὶ ὁ μυροδόλος ἀπὸ τῆς ἑαρινῆς νυκτὸς ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πλήρη καπνοῦ καὶ ἀναθυμιάσεων ἀτμόσφαιραν τῆς αἰθούσης. Ἐφαίνετο ἔξω ὁ οὐρανὸς αἰθριος. Γλυκὺ φῶς σεληνιακὸν εἰσέδυε διὰ τῶν φύλλων κληματαριᾶς καὶ ἐπιπτεν ἀσταθῆς καὶ τρέμον εἰς τὸ ἔδαφος. Ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι συνηθορίζομεθα κατὰ πάσαν ἑσπέραν σιμὰ εἰς τὸ παράθυρόν ἐκεῖνο καὶ πέριξ ἐκείνης τῆς τραπέζης, δὲν ἤμεθα διόλου ἐπιρρεπεῖς εἰς ποιητικὰς ὀνειροπολήσεις.

Ὁ δμῖλος, εἰς τὸν ὅποιον καὶ ἐγὼ ἀνῆκον, συνέκειτο ἐξ ἀγαθῶν καὶ χρηστῶν ἀστῶν, οἵτινες ἐπροτίμων τὸ θερμὸν φῶς τοῦ φωταερίου ἀπὸ τὴν ἀργυρᾶν λάμπιν τοῦ φωστήρος τῶν νυκτῶν καὶ ἐτέρποντο περισσότερο ἀπὸ ἓν καλομαγειρευμένον δείπνον παρὰ ἀπὸ τὴν χλιαρὰν καὶ ἀρωματισμένην ἑαρινὴν νύκτα. Αἱ συνομιλαί συνήθως ἐστρέφοντο περὶ τὰ πεζότερα θέματα, περὶ τὰς φλυαρίας καὶ καταλαλιὰς ἐπὶ τῶν καθημερινῶν συμβάντων, ἀποληγοῦσας, ὡς συχνὰ συμβαίνει, εἰς πεισματώδεις συζητήσεις, εἴτε πολιτικὰς, εἴτε θεατρικὰς, εἴτε φιλολογικὰς κλπ.

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, ἀπὸ θέματος εἰς θέμα, δὲν ἐνθυμοῦμαι πῶς, ἢ συνδιάλεξις ἔλαβε τροπὴν σοβαρωτέραν· ἐξητάζετο καὶ συνεζητεῖτο, ἂν ἐκ σφοδρᾶς τινος συγκινήσεως ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἡ αἰφνίδιος λεύκανσις τῶν τριχῶν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ μὲν ἐπίστευον ἀκραδάντως ὡς ἀληθῆ τὰ ἀναφερόμενα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀνέκδοτα, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐνέπαιζον τοὺς ἀπλοϊκοὺς, ἔτσι παρέχουν πίστιν εἰς παραπλησίους μύθους.

Ἡ συζήτησις ἦτο ζωηροτάτη, ὅτε κύριός τις ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς, ἠγέρθη ἀπὸ τῆς πλησίον τραπέζης καὶ προσελθὼν ἐστάθη

πλησίον μας. Ἦτο εὐρωστος καὶ εὐμορφος ἀνὴρ, ὑψηλὸς καὶ καλοκαμωμένος.

Ἐκ τῆς μορφῆς του ἐφαίνετο ἔχων ἡλικίαν τὸ πολὺ τριάκοντα πέντε ἐτῶν, ἀλλ' εἶχε τὴν κόμην κατάλευκον καὶ τὸ γένειον φαιόν.

— Σὺς ζητῶ συγγνώμην, κύριοι, εἶπε προσκλίνων εὐγενῶς, ἂν ἀπρόσκλητος τολμῶ νὰ παρέμβω εἰς τὴν συνομιλίαν σας. Ἀλλὰ τὸ θέμα τῆς συζητήσεως μ' ἐνδιαφέρει ὑπερβολικῶς. Ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι ἢ ζωντανῇ ἀπόδειξις περὶ τοῦ ὅτι ὁ σφοδρὸς τρόμος ἡμπορεῖ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον πολλοὶ ἐξ ὑμῶν ἀμφισβητοῦν.

Οἱ λόγοι του οὗτοι ἐξήγειραν πᾶσαν ἡμῶν τὴν περιέργειαν. Προσεκαλέσαμεν τὸν ἄγνωστον κύριον νὰ καθίσῃ πλησίον μας παρὰ τὴν τράπεζαν καὶ τὸν παρεκαλέσαμεν νὰ μᾶς διηγηθῇ εἰς ποίαν περίστασιν καὶ ἕνεκα τίνος τρόμου εἶχε λευκανθῇ τόσο προῶρως.

Ἐκεῖνος ἀπεδέχθη εὐγενῶς τὴν πρόσκλησιν καὶ ἤρχισε διηγούμενος τὴν ἐπομένην ἱστορίαν.

«Ὅσοι τυχὸν ἐξ ὑμῶν, κύριοι, εἰσθε ἐνήμεροι εἰς τὰ τῆς Ἀμερικῆς, δὲν θ' ἀγνοῇτε καὶ τὸ Ἄουθωρν. Εἶναι διὰ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὅ,τι εἶναι ἢ Ἑλβὰ διὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὸ Σπὴλδεργ διὰ τὴν Αὐστρίαν. Τὸ Ἄουθωρν εἶναι ἰδρυμα ποινικῶν φυλακῶν· μὴ τὸ φαντασθῇτε ὅμως ὡς κανὲν Οὐλιθερόν οἰκοδόμημα· εἶναι μᾶλλον ἀποικία καταδίκων, πόλις κατοικουμένη ὑπὸ τῶν δυστυχῶν, οὓς ἡ κοινωνία ἀποδιώκει ἐκ τῶν κόλπων τῆς. Εἶναι συνοικισμὸς ἐν τῇ μέσῃ εὐρείας καὶ κατηφορῆς πεδιάδος περιβαλλόμενος ὑπὸ τειχῶν ὑψηλοτάτων καὶ ἀποτελούμενος ὑπὸ πολυαρίθμων κτιρίων καὶ οἰκιῶν μεμονωμένων, ὅπου εὐρίσκονται τὰ κελλία τῶν κρατουμένων, τὰ φυλακεῖα τῶν φρουρῶν, οἱ στρατῶνες, τὰ ἐργαστήρια, τὰ νοσοκομεῖα, ὅλα ἀπακρουστικὰ καὶ πένθιμα τὴν θέαν. Μόνον ἐδῶ κ' ἐκεῖ πρὸς ὅλους πρᾶσινοί τινες τάπητες, μικραὶ δενδροστοιχίαι, ἀνθῶνες, ὅμοια μὲ παιδικὴν ἀνάμνησιν ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἀπαισίων διαλογισμῶν τοῦ ἐγκληματίου.

»Περὶ τὸν νὰ σὺς ἀναφέρω διὰ τίνος λόγους μετὰ τὸ πέρα

τῶν σπουδῶν μου ἐγκατέλειψα τὴν πατρίδα μου, τὸ Ἀμβούργον. Ἀρκεῖ μόνον νὰ μάθετε, ὅτι μετὰ βραχείαν διαμονὴν εἰς Νεάν Ὑόρκην, διωρίσθην ἱατρὸς εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ἄουθωρν, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται, ὡς γνωρίζετε, εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Νέας Ὑόρκης.

»Μοῦ εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ ἱατρικὴ ἐπίβλεψις ἐνὸς τμήματος τῆς εἰρκτῆς, ὅπου ἦσαν ἔγκλειστοι οἱ φοδερῶτεροι κακοῦργοι, ἀληθεῖς βῆναι ἀνθρωπόμορφοι. Δύο κατάδικοι εἰς ἰσόβια δεσμά, οἱ πλέον εὐσωμοὶ καὶ ρωμαλέοι ἐξ ὅλων, εἶχαν πολλάκις ἀποπειραθῇ νὰ δραπετεύσουν καὶ διὰ τοῦτο ἐφυλάσσοντο αὐστηρότερον τῶν ἄλλων. Μὲ ἐμίσουν ἰδιαιτέρως, διότι κάποτε κατῴρθωσα ν' ἀνακαλύψω καὶ νὰ εἰδοποιήσω ἐγκαίρως τοὺς δεσμοφύλακας ὅπως ἀνεύρουν σίδηρά τινα, τὰ ὁποῖα οἱ ῥηθέντες κατάδικοι, ἄδηλον πῶς, εἶχαν κατασκευάσῃ καὶ ἔκρυπτον διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν εἰς τὴν προσεχῇ των δραπέτευσιν. Ἀλλὴν φορὰν ἐνόησα ὅτι ἐπροσποιοῦντο ἀσθένειαν, διὰ νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὸ νοσοκομεῖον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐκεῖθεν ἡδύναντο νὰ φύγουν εὐκολώτερα. Οἱ δύο αὐτοὶ φαῦλοι ἐτοποθετήθησαν χωριστά, σιδηροδέσμιοι. Ἐν τούτοις πρωῒαν τινὰ ἐξηφανίσθη ὁ εἰς καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ὁ ἕτερος ἐπίσης ἔγινεν ἀφαντος, μὲ ὅλα των τὰ δεσμά. Πῶς τὸ κατῴρθωσαν καὶ ποῦ μετέβησαν κανεὶς δὲν ἐγνώριζεν.

»Εἶχαν παρέλθῃ δεκαπέντε περίπου ἡμέραι ἀπὸ τῆς δραπέτευσως τῶν δύο καταδίκων, ὅτε δι' ἰδιωτικὰς μου ὑποθέσεις ἐξελθὼν τῶν φυλακῶν ἐπορεύθην ἔφιππος εἰς Καγιουγκαμπρίτζ.

»Τὴν μεσημβρίαν ἔφθασα εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοπορίας μου. Τὸ βλέμμα μου ἐπλανᾶτο μὲ θαυμασμὸν εἰς τὰ χλοερὰ ἐκεῖνα καὶ γελῶντα μέρη, ἀπλέτως φωτιζόμενα ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Ἡ λίμνη Καγιούγκα, μία ἐξ ἐκείνων αἵτινες μετὰ τῆς Ἐριὲ ἀποτελοῦν τὸ εὐρὺ δίκτυον τῶν λιμνῶν τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐξετείνετο ἐνώπιόν μου ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ καλλονῇ.

»Ἐν τῇ μέσῃ δύο βράχων μαύρων καὶ ἀποκρήμνων, οἱ ὁποῖοι ἐγείρονται ἀπέναντι ἀλλήλων ὡς ἐχθροὶ ὠργισμένοι, ἐξετείνετο εἰς λεπτὴν γραμμὴν τὸ ἀργυροῦν νερόν, διαυγὲς καὶ γαλήνιον, ὡς νὰ ἤθελε νὰ διαλλάξῃ εἰρηνικῶς τοὺς δύο ἀντιπάλους, αἵτινες ἀπ' αἰῶνων ἀγριοκυττάζονται ἀντιμέτωποι. Διὰ τῆς λίμνης,

έχουσης μήκος τεσσαράκοντα περίπου αγγλικών μιλίων, πλάτος δὲ κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ἑνὸς μιλίου καὶ πλέον, διέρχεται ἐπὶ γεφύρας ξυλίνης, ἔργον θαυμαστόν, ἀμερικανικῆς τόλμης, ὁ σιδηρόδρομος τοῦ Βουφφάλου, τοῦ ὁποῦ σταθμὸς εὑρίσκεται εἰς Καγιουγκαμπρίτζ.

»Εἶχα ἤδη περατώσῃ τὰς ὑποθέσεις μου καὶ περὶ τὴν ἐσπέραν ἵππευσα διὰ νὰ ἐπιστρέψω εἰς Ἀουδωρν. Περιττὸν νὰ σὰς περιγράψω πόσον τερπνὴ εἶναι ἡ ἐφ' ἵππου ὁδοιπορία ἐν ὥρᾳ ὥραίας θερινῆς δειλῆς. Ἡ Καγιουγκαμπρίτζ περιστοιχίζεται ὑπὸ ἐκτεταμένου δάσους, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διασχίσω. Τὰ ὑψηλότερα δένδρα ἔρριπταν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μακρὰς ζώνας σκιᾶς, ἀπὸ τὰς σειομένους δὲ κορυφὰς των ἀνεπέμπετο θροῦς ἐλαφρός. Ἐν τῇ μέσῃ τῆς θρησκευτικῆς ἐκείνης σιγῆς ὁ λογισμὸς μου ἐνεθάθυεν εἰς τὸ παρελθόν· ἐσυλλογιζόμην τὴν πατρίδα μου, τοὺς μακρὰν ὑπάρχοντας συγγενεῖς μου· αἱ χεῖρές μου ἐκράτουν νωθρῶς τὸν χαλινὸν καὶ ὁ ἵππος βραδέως βαδίζων ἐξηκολούθει τὴν πορείαν του. Ἐὖ βλέμμα ἐπανεπαύετο μακαρίως εἰς τὴν μῆξιν ἐκείνην τοῦ πρασίνου, τὴν ὁποίαν ὁ ἥλιος δύων ἤδη ἐχρύσωνε καὶ περιέβαλλε μὲ φωτεινὰς ζώνας.

... Αἶφνης ἔκρουσε τὴν ἀκοήν μου κρότος σφοδρὸς σειομένων ἀλύσεων. Ἐφερα τὴν χεῖρα εἰς τὸ περιστροφόν μου, ἀλλὰ τραῦμα ἰσχυρὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς μου κατενεχθὲν μὲ κατέρριψεν ἀπὸ τοῦ ἵππου σχεδὸν ἀναίσθητον. Ἦνοιξα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐνόμισα ὅτι διέκρινα ἓνα ἐκ τῶν δύο δραπετευσάντων ἐκ τῆς εἰρκτῆς κακούργων κύπτοντα ἐπ' ἐμοῦ ... ἀλλὰ κατόπιν οὔτε εἶδα, οὔτε ἤκουσα πλέον τίποτε.

»Θὰ ἦτο νύξ βαθεῖα, ὅτε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνέκتهσα τὰς αἰσθήσεις μου. Ἦνοιξα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶδα ἄνωθὲν μου τὴν σελήνην λάμπουσάν καὶ τὸν οὐρανὸν διάστερον.

»Ἡσθάνομην ὀξὺ ἄλγος καὶ ζάλην εἰς τὴν κεφαλὴν. Προσεπάθησα ὀρμεμφύτως νὰ ἐγείρω τὴν χεῖρα καὶ νὰ τὴν φέρω εἰς τὸ μέτωπον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην. Αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες μου ἦσαν δεσμευμένοι. Προσεπάθησα νὰ συλλογισθῶ καὶ νὰ τακτοποιήσω τὰς ἀναμνήσεις μου. Ἐνεθυμήθην ὅτι εἶχα ὑποστή ἐπιθεσιν, ὅτε μίᾳ ὑποψία τρομερὰ μοῦ ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν καὶ ἐπάγωσε τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας μου. Ἡσθάνομην ὅτι εὑρί-

σκόμην ἀποτεθειμένος πλαγίως ἐπὶ δύο σιδηρῶν ράβδων, αἱ ὁποῖαι ἐπέεζαν ὀδυνηρῶς τὰ νῶτά μου· κάτωθὲν μου ἤκουον ἐλαφρὸν κρότον ὡς φλοῖσθον... Δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία! εὑρισκόμεν ἐπὶ τῆς γεφύρας τῆς Καγιούγκας, ἰσχυρῶς δεσμευμένος καὶ ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῶν δύο τροχιῶν, ἀνίκανος νὰ κινηθῶ καὶ προωρισμένος ἀσφαλῶς νὰ συντριβῶ ὑπὸ τῆς πρώτης ἀμαξοστοιχίας, ἡ ὁποία θὰ διήρχετο.

»Ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀπολέσω ἐκ νέου τὰς αἰσθήσεις μου. Ἀλλὰ συνεκέντρωσα τὰς δυνάμεις μου, συνεταράχθην, ἐκραύγασα ἐν ἀγωνίᾳ καὶ ἀνίκανος ν' ἀπαλλαγῶ τῶν δεσμῶν μου, ἔκλαυσα ἐπὶ τέλους ὡς παιδίον. Προσεπάθησα νὰ γυρίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρόν, ἀλλ' ἐνεθυμήθην ὅτι μὲ ἀπρόοπτόν τι κίνημα ἔτρεχα κίνδυνον νὰ πέσω εἰς τὸ κάτωθὲν μου ρεῦμα, ὅπου ἔχων τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας δεσμευμένους καὶ ἀνίκανος νὰ κινηθῶ, θὰ ἐδυοιζόμην πάραυτα ὡς λίθος.

»Ἐφρικίᾳ καὶ ἔμεινα ἀκίνητος, ἀλλ' ὄχι ἐπὶ πολλὴν ὥραν.

»Ἐὖ δαφιλὲς φῶς τῆς σελήνης, ὁ φλοῖσθος τῶν ὑδάτων, ὁ ἐλαφρὸς ἄνεμος, ἡ θανάσιμος σιγὴ ἡ διακοπτομένη ἐντοτε ὑπὸ μακρινῆς φωνῆς πτηνῶν... ὅλα ταῦτα μοῦ ἦσαν ἀνυπόφορα, ὅλα ἐπηύξαναν τὴν ἀγωνίαν μου.

»Ἐὰ κύματα ἐθραύοντο μὲ κρότον ἐλαφρὸν καὶ μόλις ἀκουόμενον ἐπὶ τῶν ξυλίνων ἐρεισμάτων τῆς γεφύρας... Μοῦ ἐφάνη ὅτι ἤκουσα νὰ πλησιάζῃ μία ἀμαξοστοιχία καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς μου ἠνωρθώθησαν. Ὁ ἄνεμος ἔπνεε κάπως ἰσχυρότερος, ἐνόμιζα ὅτι ἤκουσα τὴν ἀτμομηχανὴν ἀσθμαίνουσάν... ἀσθμαίνουσάν ὅλον ἐν πλησιέστερον... Οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας μου ἔπαυον πρὸς στιγμὴν καὶ ἐπανελαμβάνοντο κατόπιν μὲ τρομακτικὴν σφοδρότητα.

»Μερικὰ πράγματα οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω· ἐν ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ τὸ πῶς ἠδυνήθην νὰ ἐπιζήσω μετὰ τὴν νύκτα ἐκείνην.

»Μία ἰδέα, ἐνθυμοῦμαι, διευτυποῦτο σαφῆς εἰς τὸν νοῦν μου· ἔπρεπε νὰ εὔρω τρόπον νὰ τοποθετηθῶ μετὰ τῶν δύο τροχιῶν, ἐὰν δὲν ἤθελα ἐντὸς ὀλίγου, ἐντὸς δευτερολέπτων ἴσως, ν' ἀποθάνω συντετριμμένος.

»Καὶ τὸ κατώρθωσα. Ἀνεκινήθην, συνεπτύχθην, ἐκυλίσθην,

ἐξέτεινα ὅσον ἡδυνάμην τοὺς βραχίονας μὲ κίνδυνον νὰ τοὺς θραύσω, ἐσύρθην πρηγῆς καὶ ἐπὶ τέλους κατόπιν τεραστίων προσπαθειῶν, μετὰ τινὰ λεπτά, τὰ ὁποῖα μοῦ ἐφάνησαν ὥραι, εὐρέθην ἐξηπλωμένος εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο τροχιῶν κοίλωμα.

»Εἶχα σωθῆ ἄρά γε;

»Δὲν ἐπρόφθασα καὶ νὰ τὸ σκεφθῶ. Ἀπὸ μακρὰν ἤκουα ἀορίστως τὸν μονότονον καὶ βαρὺν κρότον τῆς ἀτμομηχανῆς. Ὁ κρότος ἐπλησίαζεν· ἤκουα εὐκρινέστερον ὁλονέν τὸ κύλισμα τῶν τροχῶν, πάντα δὲ τούτους τοὺς κρότους ἡ σιγὴ καὶ ἡ ἐρημία τῆς νυκτὸς ἐκείνης καθίστων φοβερωτέρους...

»Χίλια βήματα θ' ἀπεῖχεν ἀκόμη!.. πεντακόσια βήματα μόνον... Ὑπέφερα βασανιστήρια τῆς κολάσεως, ἀλλὰ δὲν ἔκαμνα τὸ ἐλάχιστον κίνημα, ἔμενα ἀκίνητος ὡς λίθος... Ἀπεπειράθην νὰ φωνάξω· ἀλλ' οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος ἤκουα τὴν φωνήν μου. Πῶς νὰ τὴν ἀκούσουν οἱ εὐρισκόμενοι ἐντὸς τῆς ἀμαξοστοιχίας!...

»Αἴφνης εἶδα λάμψιν ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς μου· ἡσθάνθην θερμὴν πνοὴν ψάφουσιν τὸ πρόσωπόν μου. Διὰ μιᾶς πάλιν εὐρέθην βυθισμένος εἰς τὸ σκότος· ἤκουα πᾶτάγόν τινα ἐκκωφαντικὸν βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ὡς νὰ ἤθελεν ὁ ὠργισμένος οὐρανὸς νὰ ἐκχύσῃ ὅλην τὴν ὀργήν του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου. Ἐγγύτατα, ψαῦδόν με σχεδὸν διήρχετο τὸ τέρας ἀνωθέν μου. Εἶχα σωθῆ!

»Ἀλλὰ δὲν εἶχα συνέλθῃ ἀκόμη ἐντελῶς, ὅτε ἤκουσα νέον πᾶταγον τροχῶν καὶ ἀλύσεων, εἶδα σκοτεινοὺς ὄγκους νὰ διέρχωνται ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν μου... ἡσθάνθην ἐμαυτὸν ἀρπαζόμενον, ἀνεγειρόμενον...

»Ὅποια νέα ἀγωνία! Ἡ ἀρπάγη μιᾶς ἀλύσεως μὲ συνέλαβε καὶ μὲ παρέσυρεν ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα τῆς ὁδοῦ, ἀφοῦ δὲ μοῦ ἀπέσπασε μέρος τοῦ ἐπὶ τοῦ στήθους ἐνδύματος, μὲ ἀφῆκε. Τὰ πάντα ἐκινουῦντο πέριξ μου ἐν καταχθονίῳ ὀρχήσει, ἡ σελήνη, ἡ γέφυρα ἡ ἀπόκρημνος ὄχθη...

»Κατέπεσα ἀναίσθητος.

»Ὅτε συνῆλθα, εὐρισκόμην εἰς τὴν κλίνην μου περιστοιχίζόμενος ὑπὸ γνωστῶν μου προσώπων.

»Τὴν ἐπομένην πρωΐαν, μετὰ τὴν φοδερὰν ἐκείνην νύκτα εἰς φύλαξ τοῦ σιδηροδρόμου μὲ ἀνεγνώρισε καὶ μὲ ὠδήγησεν εἰς

Ἀουδωρν. Σφοδρότατος πυρετὸς μὲ κατέλαβε καὶ ἔμεινα ἐπὶ δύο ἐβδομάδας μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου· ἀλλ' ἡ ἰσχυρὰ νεανικὴ κρᾶσις μου ὑπερίσχυσεν. Ὅτε διὰ πρώτην φοράν μετὰ τὴν ἀνάρρωσίν μου εἶδα τὸ πρόσωπόν μου εἰς τὸν καθρέπτην, παρετήρησα ποῖα ἴχνη ἀφῆκε τὸ τρομακτικὸν ἐκεῖνο συμβάν».

Ὁ λατρὸς ἐσιώπησεν. Ἡ ὠχρότης τοῦ προσώπου του, τὸ βλέμμα του, ὁ ἰδριὸς ὁ σταλάζων ἀπὸ τοῦ μετώπου του ἔμαρτύρουν πόσον ζωηρὰ εἶχε μείνῃ εἰς τὸ πνεῦμά του ἡ ἀνάμνησις τῆς νυκτὸς ἐκείνης καὶ πόσον ἡ διήγησίς του τὸν εἶχε συγκινήσῃ.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατηυνάσθη ἡ παραχθεῖσα εἰς τὸν ὄμιλόν μας ἐκ τῆς ἀφηγήσεως ταύτης ἐντύπωσις, ἐπανῆλθε δὲ πάλιν ἡ εὐδιαθεσία καὶ ἡ φαιδρότης.

Μετάφρασις Χ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Διά Β. Διατάγματος ὤρλισθη ὅπως τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων τελεῖται εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα ἀρρένων ἡ ἐορτὴ τῆς σημαίας. Κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Διατάγματος κανονισθέντα, τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων οἱ μαθηταὶ παρατάσσονται ἐπὶ δύο στοίχων ἐν ὑπαίθρῳ ἀπέναντι τῆς προσόψεως τοῦ σχολείου, παρισταμένων πάντων τῶν διδασκόντων. Μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν προσευχῆς ὑφ' ἐνόσ τῶν μαθητῶν, ὁ διευθύνων τὸ σχολεῖον προσκομίζει τὴν σημαίαν αὐτοῦ καὶ τὴν παραδίδει εἰς τὸν μαθητὴν τῆς ἀνώτατης τάξεως, τὸν διακριθέντα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους διὰ τὴν χρηστότητα καὶ ἐπιμέλειαν, ἔχοντα δὲ καὶ εὐσταλὲς παράστημα. Κατόπιν δὲ ἀναγινώσκει τὴν ἐξῆς ἐκ τοῦ Διατάγματος βασιλικὴν προσφώνησιν πρὸς τοὺς μαθητάς:

«Ἑλληνόπαιδες,

»Ἡ κυανόλευκος αὐτὴ σημαία, τὴν ὁποῖαν ἐπιστέφει ὁ τίμιος Σταυρός, εἶναι τὸ ἱερόν σύμβολον τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἐὰν ἑλληνικὰ φρούρια, τὰ στρατιωτικὰ σώματα, τὰ πολεμικὰ σκάφη, σκιαζόμενα ὑπὸ τῆς σημαίας, ἐκπροσωποῦσι τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἑθνους.

»Ἑλληνόπαιδες,

»Προσατενίσσατε τὴν σημαίαν εὐλαβῶς, προσδλέψατε αὐτὴν μετ' ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως. Ὑπὸ τὰς πτυχάς τῆς, ἀνδρούμενοι, θά ὁμόσητε πρὸς αὐτὴν τὸν ὅρκον τοῦ στρατιώτου, θά ὁρκισθῆτε νὰ μὴ ἐγκαταλείπητέ ποτε τὴν σημαίαν, ἀλλὰ νὰ θυσιάζητε τὴν ζωὴν σας προσιπίζοντες αὐτὴν. Ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ τασσόμενοι

ὑπὸ τὸν τίμιον Σταυρὸν αὐτῆς, μεριμνήσατε, ὅπως διὰ τῆς εὐπειθείας, διὰ τῆς ἐπιμελείας, διὰ τῆς καθόλου ἀρετῆς ὑμῶν ἀναδειχθῆτε ἄξια τέκνα τῆς πατρίδος καὶ μέλλοντες φρουροὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους».

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναγνώσεως, δίδοντας τὸ παράδειγμα τοῦ διευθύνοντος, πάντες ἀναφωνοῦσι: «Ζήτω τὸ Ἑθνος, ζήτω ὁ Βασιλεὺς».

Ἡ ἐορτὴ τελειώνει διὰ τῶν δύο πρώτων στροφῶν τοῦ Ἑθνικοῦ Ὕμνου, τὰς ὁποίας ψάλλουν πάντες οἱ διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι, μεθ' ὧς ἡ σημαία ἀποτίθεται ἐν τῇ σχολῇ καὶ οἱ μαθηταὶ ἀπέρχονται, ἵνα ἐπανέλθωσι τὴν ἐπομένην πρὸς τακτικὴν ἐναρξιν τῶν μαθημάτων. Ἐξαιρετικῶς ἐφέτος ὤρλισθη ὅπως ἡ ἐορτὴ τῆς σημαίας τελεσθῇ τὴν 16ην Ὀκτωβρίου.

— Ἐκομίσθη ἡ εἰς Ἰταλίαν παραγγελιστὰ Κινίνη τοῦ Κράτους καὶ ἤρχισεν ἡ πώλησις αὐτῆς. Διὰ τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ τῆς ταπεινῆς τιμῆς, εἰς ἣν πωλεῖται, ἐπιδιώκεται, ὥς ἐν καιρῷ, ἐγράφη εἰς τὴν «Μελέτην», ἡ καταπολέμησις τῶν μαστιζόντων τὴν Ἑλλάδα ἐλωδῶν πυρετῶν.

— Ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Καλλιτεχνικῆς Ἑταιρείας προκηρύσσεται Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις ἐν τῇ Ζαπτεῖῳ μεγάρῳ διὰ τὸν προσεχῆ Φεβρουάριον.

— Τὸ Βασιλικὸν θέατρον δὲν θά δώσῃ σειρὰν παραστάσεων ἑλληνικῶν κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον. Μόνον ξένοι ἠθοποιοὶ διερχόμενοι τῶν Ἀθηνῶν θά δώσουν παραστάσεις τινάς, πρώτη δὲ ἡ Σάρρα Μπερνάρ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Νοεμβρίου.

— Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαι-

δεύσεως ἐξήτησε παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τὴν παραχώρησιν δημοσίου γηπέδου ἐν τῇ κέντρῳ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καταλλήλου πρὸς ἱδρύσιν Σχολικῶν Λουτρῶν χάριν τῶν μαθητῶν τῶν δημοτ. σχολείων τῆς πρωτεύουσας.

— Ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος καθηγητοῦ Χατζημιχάλη διωρίσθη πρόεδρος τοῦ Ιατροσυνοδρίου ὁ καθηγητῆς τῆς ὕγεινῆς καὶ μικροβιολογίας κ. Σάββας.

ΑΓΓΛΙΑ

Εἰς τὴν Oxford University Gazette τῆς 13 Ὀκτωβρίου ν. ἔ. ἀδημοσιεύθη ὡς ἐξῆς ἡ ἀγγελία περὶ ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων τοῦ κ. Σ. Μενάρδου, τοῦ ὁποῦ τὸν διορισμὸν εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον ἀνέγραψεν ἐν καιρῷ ἡ Μελέτη.

«Ὁ ἄρτι διορισθεὶς ἑκτακτὸς καθηγητῆς Σίμος Μενάρδος (Δ. Φ., Δ. Ν. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν), προτίθεται ν' ἀναγνώσῃ δύο δημόσια ἀναγνώσματα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Σχολῶν, τὸ πρῶτον τὴν Πέμπτην, 29 Ὀκτωβρίου, 5 μ. μ. Περὶ τῆς σημαίας τῶν βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων ἑλληνικῶν σπουδῶν, τὸ δὲ δεύτερον τὴν 29 Νοεμβρίου Περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς προπορεύσεως. Ὁ Δρ Μενάρδος προτίθεται πρὸς τοῦτοις νὰ καταρτίσῃ τάξεις πρὸς διδασκαλίαν τῆς νέας Ἑλληνικῆς, χάριν ἰδίως τῶν σκοποῦντων νὰ σπουδάσωσιν ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ ἀποσπάσματα βυζαντινῆς ποιήσεως».

— Κατὰ τὸ πενταετὲς διάστημα 1900-1904 κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τίγρεων εἰς τὰς Ἀγγλικὰς Ἰνδίας περὶ τὰς 4000 ἀνθρώπων. Ἐκ πάντων τῶν θηρίων τὸ πλεόν ἀνθρωποφάγον εἶναι ἡ τίγρις· ἐπὶ 100 ἀνθρώπων θανατωθέντων ὑπὸ θηρίων οἱ 37 εἶναι θύματα τίγρεων. Τίγρις ἀπαξ γευθεῖσα τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς καθίσταται ἐπικινδυνωδεστάτη. Ἀναφέρεται ὅτι μία τίγρις εἰς τὰς μεσημβρινὰς Ἰνδίας κατέφαγε 200 ἀνθρώπους καὶ ἄλλη εἰς τὰ Ἰμαλάα 800.

— Κατὰ νεωτάτην ἀπογραφὴν

ὑπάρχουν εἰς ἑλὴν τὴν Ἀγγλίαν 126.084 φρενοβλαβεῖς. Ἐκ τούτων 58.835 εἶναι ἄνδρες καὶ 67.749 γυναῖκες. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ παρελθὸν παρατηρεῖται ἀξίως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φρενοβλαβῶν κατὰ 2.000 περίπου ἑτησίως.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ὁ συναγωνισμὸς τοῦ χάρτου πρὸς τὸ ξύλον ἐπιτείνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ὡς γνωστόν, κατεσκευάσαν ἤδη χαρτίνους τροχοὺς σιδηροδρομικῶν ἀμαξῶν, χάρτινα βαρέλια, ἐσχάτως δὲ καὶ χάρτινα φέρετρα εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Διὰ τὰ φέρετρα ταῦτα μεταχειρίζονται φύλλα ἐφημερίδων παλαιὰ συμπιεζόμενα μηχανικῶς, διαρκούν δὲ περισσότερον τῶν ἐκ ὁρυθῶς ἢ ἐλάτης φερέτρων καὶ εἶναι οἰκονομικώτερα. Νεωτάτη ἐφεύρεσις, ἐπίσης ἀμερικανικὴ, εἶναι καὶ τὰ χάρτινα πλοίαρτα. Εἰς τυπογράφος τῆς Νέας Ὑόρκης ἐχρησιμοποίησε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν 3 χιλιάδας φύλλα ἐφημερίδων. Ταῦτα ἐκόλλησε τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἀνὰ πολλὰς δεκάδας καὶ διὰ τῶν πλακῶν αὐτῶν ἐγαυπηγήσας σκάφος 6 μέτρων μήκους καὶ 1/2 μέτρου πλάτους. Διὰ τοῦ χαρτίνου πλοιαρίου περιέπλευσε τὰς Ἰνωμένες Πολιτείας διατρέξας αἰσίως 2.000 χιλόμετρα, ἀναχθεὶς πολλὰκις εἰς τὸ πέλαγος καὶ μέχρις ἀποστάσεως 20 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Ἐκ τοῦ πλοίου μόνον ἡ τροπὶς καὶ ὁ σκελετὸς ἦσαν ἐκ ξύλου. Ἐπ' αὐτῶν προσήρμοσεν ὁ ἐφευρετῆς τὰς ἐφημερίδας του καὶ ἐπέχρισεν διὰ βερνικίου διὰ νὰ τὰς καταστήσῃ ἀδιαβρόχους.

— Ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητῆς Bonnycastle-Dole ἀδελμοσίευσεν ἐσχάτως ὀγκῶδες σύγγραμμα περὶ τῆς θαλασσίας χλωρίδος. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου προτίθεται ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὰ βλάθη τῶν θαλασσῶν κρύπτουν ἀγνωστον ἔτι καὶ ἀνεκμετάλλετον θησαυρὸν βλαστήσεως, τὸν ὁποῖον κάλλιστα δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος πρὸς διατροφήν του. Διάφορα εἶδη φυκῶν περιέχουν ὅλα τὰ θρεπτικὰ συστατικὰ τῶν δημητρια-

κῶν καρπῶν. Οὕτως ἐνισχύονται δσα πρὸ δεκαετίας ἀνέπτυξεν ὁ Γουλιέλμος Crookes, πρόεδρος τῆς βρετανικῆς ἐταιρείας πρὸς πρόσθεον τῶν ἐπιστημῶν, εἰς πολὺκροτον διάλεξίν του, ἀποδείξας ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν κινδυνεύει καὶ πληθυνομένη νὰ πάθῃ ἐξ ἀνεπαρκείας τῶν πρὸς διατροφήν αὐτῆς χρησίμων, καθόσον θὰ ἔλθῃ ἐπικουρὸς ἡ θαλασσα χλωρὶς.

— Τρίτος κομήτης κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνεκαλύφθη τὴν 1ην Σεπτεμβρίου ν. ἔ. ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου Morehouse.

— Εἰς τὴν Ν. Ὑόρκην ἔχει τοποθετηθῇ τὸ μεγαλύτερον ὥρολόγιον τοῦ κόσμου, ἀληθὲς γίγας. Ἡ πλάξ τῶν ὥρῶν ἔχει διάμετρον 12.35 μ. ὁ ὥροδείκτης ἔχει μήκος 4.36 μ. καὶ βάρος 226 χιλιόγραμμα, ὁ δὲ λεπτοδείκτης μήκος 6 10 μ. καὶ βάρος 291 χιλιόγραμμα. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν ὥρῶν ἔχουν ὕψος ἀνδρικοῦ ἀναστήματος. Τὰ διαστήματα τῶν λεπτῶν σημειοῦνται τὴν νύκτα δι' ἡλεκτρικῶν λυχνιῶν.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ Κυβέρνησις ἐξήτει μέσον κατάλληλον πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν λευκῶν ψυχῶν, τῶν ὁποίων αἱ κάμπαι κατέστρεφον μεγάλας ἀγροτικὰς ἐκτάσεις τῆς Βορείου Βοημίας. Πρὸς τοῦτο ἐτάχθησαν καὶ μεγάλοι ἀμοιβαὶ διὰ τοῦς ἐφευρετὰς προσφόρων ἐργασιῶν ἢ μηχανημάτων. Καὶ πλῆθος μὲν ἐφευρετῶν προσήγαγον παντοειδῆ ὄργανα, ἀλλ' εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ὅλα ἀπεδείχθησαν ἀνώφελη. Τελευταίον δμως ἐφηρμόσθη μετ' ἐπιτυχίας μηχανημα ἀποτελούμενον ἐξ ἰσχυρῶς ἡλεκτρικῆς λυχνίας καὶ ἀεραντλίας. Αἱ ψυχὰ προσελκυσμέναι ὑπὸ τοῦ φωτός καταπίνονται ὑπὸ τῆς ἀεραντλίας καὶ ἀποθηκεύονται ἐντὸς μεγάλων δοχείων, ὅπου κατόπιν εὐκόλως ἐξολοθρεύονται κατὰ χιλιάδας.

ΓΑΛΛΙΑ

Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κλαρετῆ, τοῦ Α. Κροαζὲ καὶ τοῦ Λεθασσέρ συνέστη εἰς Παρίσι εἰς ἐπιτροπὴ πρὸς

συλλογὴν ἐράνων διὰ τὴν ἱερυσιν μνημείου τοῦ Γουλιέλμου Βυιέ. Χάρις εἰς τὸν μέγαν τοῦτον φιλόλογον τοῦ 16ου αἰῶνος ὁ Φραγκίσκος Α' συνέστησε τὸ Collège de France. Εἰς τὸν Βυιέ ἐπίσης ὀφείλεται καὶ ἡ θεμελίωσις τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γαλλίας.

— Εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον πολὺς λόγος γίνεται περὶ τοῦ βεβαιωθέντος ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τῶν κληρωτῶν τοῦ 1907, ὅτι μεταξὺ 300 χιλιάδων 11 χιλιάδες ἦσαν ἐντελῶς ἀγράμματοι καὶ διάφορα μέσα ἐπροτάθησαν πρὸς γενίκευσιν τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὡς δραστηκώτατα δὲ πάντων ἡ ὑπὸ τῆς Ἑλβετίας ἐνεργουμένη κατ' ἔτος ἐξέτασις τῶν νεοσυλλέκτων κατ' ἐπαρχίας. Οὕτω δεικνύεται εἰς τίνας τῶν ἐπαρχιῶν χωλαίνει ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς δῆμους καὶ τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς ἡ ἐνίσχυσις αὐτῆς.

— Ἡ ὑπερτίμησις τῶν παρισινῶν ἐνοικίων ἐδημιούργησε κατὰστασιν ἀνησυχούσαν τὸσον τοὺς κοινωνιολόγους ὅσον καὶ τοὺς ἰατρούς. Αἱ ἔλλειψιν πόρων πρὸς ἐνοικίαν ἐπαρκοῦς κατοικίας αἱ οἰκογένειαι συνωστίζονται ἐντὸς περιορισμένου χώρου. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν ἐβεβαιώθη ὅτι ἐξ 100 ἐπταμελῶν οἰκογενειῶν 3 κατοικοῦν ἐντὸς ἐνὸς μόνου δωματίου. Εἰς τὴν συμπίκνωσιν ταύτην ἀποδίδεται καὶ ἡ μεγάλη θνητότης τῶν βρεφῶν. Ἐκ 1000 βρεφῶν ἀποθνήσκουν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν 160 εἰς τὴν λοιπὴν Γαλλίαν καὶ 193 εἰς τοὺς Παρίσιους.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἀπὸ ἐξαιτίας αἱ ἱατρικαὶ ἐφημερίδες τῆς Γερμανίας διεφήμιζον νέον τονωτικὸν φάρμακον ὀνομαζόμενον Ριγο, πολλοὶ δὲ ἱατροὶ καὶ ἀσθενεῖς διὰ δηλώσεων ἐπεδεδαίουσαν τὰ θαυμαστά ἀποτελέσματα του. Ἡ προέλευσις του ἐτήρηστο μυστικῇ, ἐλέγχετο μόνον ὅτι κατασκευάζεται εἰς τὴν μικρὰν βαυαρικὴν πόλιν Σόλν παρὰ τὸ Μόναχον ἐκ χυμοῦ κρέατος βοείου, πρὸς τοῦτο δὲ χιλιάδες βοῶν ἐσφάζοντο ἐκεῖ κατ' ἔτος. Ἐν τοῦ-

τοῖς τὸ Ἴνστιτούτον τῆς Ὑγιεινῆς τοῦ Μονάχου ἤρχισε νὰ ἀμφιβόλλῃ περὶ τῶν τονωτικῶν προσόντων τοῦ Ριγο. Ἡ ἀμφιβολία μετεβλήθη εἰς πλήρη δυσπιστίαν ὡς πρὸς τὴν προέλευσίν του, κατόπιν τῆς γενομένης ὑπὸ τινος δημοσιογράφου ἀποκαλύψεως ὅτι εἰς τὸ Σόλν δὲν ὑπάρχει ἐργαστάσιον κατασκευάζον Ριγο, οὔτε σφαγεῖον βοῶν. Τότε πρᾶξεν ἡ εἰς ἀνάλυσιν τοῦ περιφήμου τονωτικοῦ καὶ ἐξηκριβώθη ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ λευκώματος αὐγοῦ καὶ θόσεως τινος οὐσίας ἐκ παστοῦ κρέατος! Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη κατεθάρρυνε τὸν ἱατρικὸν κόσμον τῆς Γερμανίας, ἡ δὲ βαυαρικὴ κυβέρνησις μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς τὴν

λήψιν νομοθετικῶν μέτρων πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐμπορίας φαρμάκων ὁδύλου προελεύσεως. Εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ ἐπιτρέπεται ἡ διαφήμισις φαρμάκου ἀνευ παραθέσεως σχετικοῦ πρωτοκόλλου ἀναλύσεως αὐτοῦ φέροντος τὰς ὑπογραφὰς ἐδικῶν ἐπιστημόνων, νομίμως ἐπικεκυρωμένας.

ΙΤΑΛΙΑ

Ὁ ἰταλὸς ἐπιστήμων Ταρραμέλλης, ἀσχολούμενος ἀπὸ πολλοῦ εἰς γεωλογικὰς ἐρεῖνας ἐπὶ τῶν Ἀλπεων, ἀνεκάλυψε νέον ὄρυκτον, τὸ ὁποῖον πρὸς τιμὴν του ὠνομάσθη Ταρραμελλίτις. Κατὰ τὰς γενομένας ἀναλύσεις εὗρέθη ὅτι κυριώτατα συστατικά του εἶναι ὁ σίδηρος καὶ τὸ βάρυν.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΕΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

Albany review (Λονδίνον, Σεπτέμβριος). — Τὸ πλεῖστον τῶν περιεχομένων ἀφιερῶνται εἰς τὴν ἐν Τουρκίᾳ πολιτικὴν μεταβολήν. Ἀρθρα σχετικὰ τοῦ Halil Halid καὶ τοῦ Bailsford.

Nineteenth Century and After (Λονδίνον, Σεπτέμβριος). — Ὁ Russem Bey de Bilinski ἀποδίδει τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἐπανάστασεως ἰδίως εἰς τὸν πρίγκηπα Σαμπαχάδδιν. — Οἱ ἐθνικοφρόνες τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὸν E. Dickey, δὲν ἐπιδιώκουν πλέον τὴν ἐκκένωσιν τῆς χώρας τῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κεδίβου, ἐπινευούσης τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἀσκήσιν αὐτονόμου τινὸς ἐξουσίας ἐντὸς περιορισμένων ὁρίων. — Ὁ λόρδος Meathl ἐκφράζει φόβους περὶ τῆς σημερινῆς ἐνεργητικότητος καὶ ἀντοχῆς τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ, παρατηρῶν τὴν πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τάσιν ὄλων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ τὴν

διὰ παντός μέσου ἐξασφάλισιν ἀνέτου καὶ τερπνοῦ βίου. Τοῦτο νομίζει ὡς ἐνδεικτικὸν ἀρξαμένου ἤδη ἐκφυλισμοῦ.

Review of Reviews (Λονδίνον, Σεπτέμβριος). — Ὁ W. T. Stead ἐξακολοθεῖ τὴν ἐπισκόπησιν τῆς καταστάσεως ἐν Ρωσίᾳ, ἐνδιατρίβων ἰδίως εἰς τὰ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης.

Contemporary Review (Λονδίνον, Ὀκτώβριος). — Ἐπὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας ἀρθροῦ τοῦ H. Spender — Ἡ Κ^α E. Sloan Chesser ἐπιζητεῖ μεταρρυθμίσεις τοῦ συστήματος τῶν γυναικείων φυλακῶν ἐπὶ τὸ ἡπιώτερον καὶ τὸ συντελεστικώτερον πρὸς ἠθικὴν ἐπανόρθωσιν τῶν καταδικῶν.

Fortnightly Review (Λονδίνον, Ὀκτώβριος). — Σκιαγραφία τοῦ Κλεμανσώ ὑπὸ Α. Pilow, ἐξαιρούσα τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Γάλλου πρωθυπουργοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς περὶ αὐτὸν μετριότητάς.

National Review (Λονδίνον, Ὀκτώβριος). — Ὁ Ignotus φρονεῖ

ὅτι καὶ τὰ νῦν τὴν κλεῖδα τῆς Εὐρω-
παϊκῆς εἰρήνης κρατεῖ τὸ Λονδίνον
κατὰ τὴν περίφημον φράσιν τοῦ Βη-
κονσφάλδ ἐπὶ τῆς ἐκ τοῦ Ἀφγανι-
στάν ἀπειληθείσης συρράξεως μεταξὺ
Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας. Ὁ μόνος δὲ
τρόπος ἐνεργείας πρὸς ἐξασφάλισιν
τῆς εἰρήνης εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τοῦ
ἀγγλικοῦ στόλου ἀντιρρόπως πρὸς
τὸν γερμανικόν. Εἰς τὴν ναυπήγησιν
ἐνὸς γερμανικοῦ θωρηκτοῦ τὸ ἀγ-
γλικὸν ναυαρχεῖον πρέπει νὰ ἀντι-
τάσῃ δύο νέαι θωρηκτά.

Γαλλικά :

Revue (Παρίσιοι, 1 Ὀκτωβρίου). —
Ἐνδιαφέρουσα ἐξιστόρησις τῶν περι-
πετειῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ *Midat*
Pasoa ὑπὸ *Sefer Bey*. — *Περὶ τῶν*
ἐπαναστατικῶν ἀπεργιῶν ἐν Ἰταλίᾳ.
Ἐξιστόρησις τῶν κατὰ τὸν παραλ-
θόντα Ὀκτώβριον συμβάντων ἐν Μι-
λάνῳ ὑπὸ *A. Seche* καὶ *Jules Ber-*
taut. (15 Ὀκτωβρίου). — Συλλογὴ
γνωμῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν περὶ ὕπνου.
Ὁ πρίγκηψ Ρολάνδος Βοναπάρτης
λέγει: «Ὅταν εἶμαι κουρασμένος,
πᾶσα διανοητικὴ ἐργασία καθίσταται
λίαν ἐπίπονος· πρέπει νὰ κοιμηθῶ
διὰ τὴν ἀναπαυθῶ. Πρέπει νὰ κοιμώ-
μεθα διὰ νὰ ζῶμεν καὶ ὄχι νὰ ζῶμεν
διὰ νὰ κοιμώμεθα». Ὁ Κλαρετὴ ὁμο-
λογεῖ ὅτι ἔχει ἀνάγκη πολλοῦ ὕπνου,
τοῦλάχιστον ἑπτὰ ὥρων τὸ ἡμερονύ-
κτιον. Καὶ ὁ Μάτερλιχ κοιμᾶται εἰς
τάς 10 καὶ ἐξυπνᾷ εἰς τὰς 7, ὕπνος 9
ὥρων. Ἐὰν δὲν κοιμηθῇ ἄρκετά, ἀδύ-
νατον τὴν ἐπομένην νὰ ἐργασθῇ. Ὁ
γέρων Μεζιέρ ὁμολογεῖ ὅτι εὐκολώ-
τερον εἶναι νὰ στερηθῇ τοῦ φαγητοῦ
παρὰ τοῦ ὕπνου. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς
Ριμπὸ ἐξομολογεῖται ὅτι ἐργάζεται
καλὰ μόνον ἀφοῦ κοιμηθῇ 8 ὥρας
συνεχεῖς. Ἀτακτος εἰς τὸν ὕπνον
τοῦ εἶναι ὁ ἀκαδημαϊκὸς Βογκέ· ἄλ-
λοτε κοιμᾶται 8 καὶ 9 ὥρας καὶ
ἄλλοτε 4 ἢ 3, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται
ἐκ τούτου καμμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ
τῆς ὑγείας τοῦ ἢ τῆς συγγραφικῆς
ἐνδερείας.

Grande Revue (Παρίσιοι, 10 Σε-
πτεμβρίου). — Μελέτη τοῦ *P. Baudin*
περὶ τῆς στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς
δυνάμεως τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας

καὶ τῆς Γερμανίας. Ἀπαντῶν εἰς
ισχυρισμοὺς Γερμανῶν, ὅτι ἡ Γαλλία
ἐφθασεν ἤδη εἰς τὴν μεγίστην ἔντα-
σιν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως,
ἀντικρούει τοῦτο, πλὴν ἂν ἡ πολι-
τικὴ ἀθλιότης παρεμβάλλουσα παρα-
λύσῃ τὸν στρατόν. Ἐξ ἄλλου ὁμολο-
γεῖ ὅτι ἡ Γερμανία ἐργαζομένη με-
θοδικώτατα θὰ ἔχῃ ἐντὸς δεκαετίας
610.000 ἀνδρας εἰς τὴν πρώτην
γραμμὴν χωρὶς κόπον. Ἔς πρὸς τὴν
Ἀγγλίαν, τὰ νῦν μὲν κυριαρχεῖ ἡ
ναυτικὴ τῆς δύναμις, ἀλλ' ἡ Γερμα-
νία τὴν ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας καὶ
θὰ τὴν φθάσῃ μίαν ἡμέραν. Ὁ γρά-
φων ἐπιφυλάσσει νὰ ἐξετάσῃ προ-
σεχῶς ποῖα εἶναι ἡ ἐπιβαλλομένη
εἰς τὴν Ἀγγλίαν στάσις ἐν περι-
πτώσει πανευρωπαϊκοῦ πολέμου. —
Ὁ *L. Chlumsky*, βουλευτὴς ἐκ
Μοραβίας, ἐξετάζει τὸ Βαλκανικὸν
πρόβλημα καὶ τὴν Αὐστρουγγρικήν
πολιτικὴν καὶ συμπεραίνει ὅτι διὰ
τὴν Αὐστρουγγρικήν μία μόνη λύ-
σις ἐνδεικνύεται ὡς πρὸς τὴν Μακε-
δονίαν, ἡ διατήρησις τῆς τουρκικῆς
κυριαρχίας μετὰ «διοικητικῶν βελ-
τιώσεων». — Τὰς μεταξὺ λογοτεχνίας
καὶ ἐπιστήμης σχέσεις ἐρευνᾷ ὁ *G.*
Pelissier. Ὁ λογοτέχνης διαφέρει
τοῦ ἐπιστήμονος κατὰ τοῦτο· ὅτι
αὐτὸς μὲν ἀναπαράγει τὴν φύσιν
ὅποια εἶναι, ἐνῶ ὁ λογοτέχνης προσ-
θέτει τὸ ἰδικόν του ἐγώ. Ἐπομένως
ὅσον ἐλαττοῦται τὸ ἐγώ, τόσον ἡ τέ-
χνη πλησιάζει τὴν ἐπιστήμην. Ἀλλ'
οὐδεὶς ὑπάρχει φόβος ἐκ τούτου μὴ
ἡ λογοτεχνία ἀπορροφηθῇ ἐντελῶς
ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης.

Mercur de France (Παρίσιοι,
16 Σεπτεμβρίου). — Ὁ *L. Seché*
πραγματευόμενος περὶ τῆς ἀρχῆς
τοῦ ῥωμαντισμοῦ εἰς τὸ Γαλλικὸν
Θέατρον, θεωρεῖ ὡς πρῶτον ὁρμηζόν-
ταύτης τὸν «Λεωνίδα» ἐν Θερμοπύ-
λαις τοῦ *Pichat* (τὸν ὁποῖον ἔχει
μεταφράσῃ ἐλληνιστὶ ὁ κ. Ἀγγ. Βλά-
χος). Ἡ θριαμβευτικὴ ἐπιτυχία τοῦ
δράματος ἐκείνου ἐνεθάρρυνε τὴν
διεύθυνσιν τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου,
ἥτις ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς εἰς τὸν
Ὀδγκῶ, τὸν Δουμᾶν καὶ τοὺς ἄλ-
λους ῥωμαντικούς. (1 Ὀκτωβρίου).
— Ἀρθρον τοῦ *S. Rzewuski* περὶ

τοῦ ἱωβιλαίου τοῦ Τολστόη καὶ τῆς
ἐκ τούτου ἀνακινήσεως τῶν πολιτι-
κῶν καὶ θρησκευτικῶν παθῶν ἐν
Ρωσίᾳ.

Correspondant (Παρίσιοι, 25 Σε-
πτεμβρίου). — Ὁ γάμος τοῦ *Λαμαρ-
τίνου* ἐξ ἀνεκδότων πηγῶν ὑπὸ *L.*
Seché.

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 15
Σεπτεμβρίου). — Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς
πολιορκίας τῶν Παρισίων ὑπὸ *L. Lè-
ger*. (1 Ὀκτωβρίου). — Ἡ ἀρχὴ με-
λέτης περὶ *Γκαίτε* ὑπὸ *A. Chiquet*.
Ὁ γράφων τονίζει ἰδίως τὴν ἐπι-
δρασιν τοῦ *Έρδερ* ἐπὶ τοῦ *Γκαίτε*.
— Ὁ *A. Raffalovich* πραγματεύεται
περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς λει-
τουργίας τῆς ἀστνομίας τοῦ Βερο-
λίνου. — Περὶ τῆς στάσεως τῆς Ἀγ-
γλίας ἀπέναντι τῆς συνταγματικῆς
Τουρκίας ὑπὸ *J. Plock*.

Revue des Deux-Mondes (Πα-
ρίσιοι, 15 Σεπτεμβρίου). — Τὸ πρῶ-
τον μέρος μελέτης τοῦ *G. Hano-*
taux περὶ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερο-
λίνου. — Ὁ *Λαμαρτίνος* ὡς δῆτωρ
ὑπὸ *R. Doumic*. (1 Ὀκτωβρίου). —
Συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ *G. Ha-*
notaux, τὴν ὁποίαν καθιστᾷ ἐπι-
καιρον ἡ παρούσα διεθνὴς πολιτικὴ
κατάστασις. — Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ
τοῦ Ρουσσῶ δημοσιευόμεναι ὑπὸ *P.*
Godet. Ἀπευθύνονται πρὸς τὴν ἐξα-
δέλφην του *Καν de Lessert* εἰς Λυὼν,
χρονολογοῦνται ἐκ Παρισίων ἀπὸ
τοῦ 1771 μέχρι τοῦ 1776 καὶ ἀνα-
φέρονται ἰδίως εἰς τὴν βοτανικὴν,
περὶ τὴν ὁποίαν ἡσχολεῖτο τότε ὁ
Ρουσσῶ, ἐν παρόδῳ ὅμως γίνεται
λόγος καὶ περὶ παντοειδῶν ζητημά-
των· περὶ γυναικός, περὶ ἐκπαιδεύ-
σεως κλπ.

Revue politique et parlemen-
taire (Παρίσιοι, 10 Σεπτεμβρίου). —
Ἡ ἐκτενὴς περὶ τῶν Βαλκανικῶν σιδη-
ροδρόμων ὑπὸ *J. Aulneau*, ὅστις
τὴν ἀνομάζει νέαν φάσιν τοῦ ἀνατο-
λικοῦ ζητήματος. — Ἐγκώμιον τῶν
Πρώσων ὑπαλλήλων ὑπὸ *G. De-*
marial.

Revue Générale des Sciences
(Παρίσιοι, 15 Σεπτεμβρίου). — Ἡ θεω-
ρία τῆς κινήσεως τῆς Σελήνης ὑπὸ *S.*
Newcomb, ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως.

Γερμανικά :

Deutsche Revue (Στουτγάρδη,
Ὀκτώβριος). — Σημειώσεις καὶ ἀνα-
μνήσεις τοῦ πρίγκηπος Φρειδερίκου
Καρόλου ἀναφερόμεναι εἰς τὸν μετὰ
τῆς Δανίας πόλεμον τοῦ 1864. — Προ-
κειμένου περὶ πολέμου μεταξὺ Ἀγ-
γλίας καὶ Γερμανίας ὁ πρίγκηψ *Li-*
chinskysky ἐκφράζει δυσπιστίαν ὡς
πρὸς τὸ πιθανόν αὐτοῦ, φρονῶν ὅτι
ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις καὶ ὁ ἀγγλι-
κὸς λαὸς θὰ ἐννοήσουν πόσον τοιοῦ-
τος πόλεμος θὰ εἶναι δλέθριος.

Deutsche Rundschau (Βερο-
λινον, Ὀκτώβριος). — Σκέψεις τοῦ
ὑπουργοῦ *Sydow* περὶ οἰκονομικῆς
ἀναμορφώσεως τῆς Γερμανικῆς αὐ-
τοκρατορίας, τὴν ὁποίαν κρίνει ἐπι-
γούσαν. — Τὰς σχέσεις Αὐστρίας καὶ
Ὁλλανδίας ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως
ἐξετάζων ὁ κόμης *Zichy*, φρονεῖ ὅτι
ἀπατώνται οἱ μακρόθεν κρίνοντες τὰ
πράγματα καὶ συμπεραίνοντας ὅτι
βιζικὴ διάδοσις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν
δύο ἐθνῶν. — Ἀρθρον τοῦ *P. Viereck*
περὶ τῶν παύσων τῆς Αἰγύπτου
τῶν ἐσχάτως ἀνευρεθέντων, οἵτινες
ἀποτελοῦν ἀληθῆ θησαυρὸν διὰ τὴν
ἐπιστήμην καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς
κλάδους.

Marz (Μόναχον, Ὀκτώβριος). —
Συνέχεια τῶν ἀναμνήσεων τοῦ *Ve-*
ressaieff ἐκ τοῦ Ρωσσοῦ πολεμικοῦ πο-
λέμου.

Nord und Süd (Βερολινον, Ὀκτώ-
βριος). — Ἀρθρον τῆς *Ellen Key*
ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. — Περὶ πνευματι-
σμοῦ ὑπὸ *M. Dessoix*, λίαν ἐπιφυ-
λακτικοῦ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν ὑπὸ
πολλῶν βεβαιουμένων ὑπερφυσικῶν
ἐμφανίσεων.

Suddeutsche Monatshefte
(Μόναχον, Ὀκτώβριος). — Εἰς τὴν
καλλιτεχνικὴν κίνησιν ἐν Γερμανίᾳ
κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, φρονεῖ ὁ *G.*
Pauli, ὅτι κυριώτατα συνετέλεσαν
οἱ βασιλεῖς τῆς Πρωσίας καὶ τῆς
Βαυαρίας. — Ἡμερολόγιον τοῦ Γερ-
μανοῦ ἀξιωματικοῦ *von Yelin* ἐκ
τῆς εἰς Ρωσίαν ἐκστρατείας τοῦ 1812.

Das literarische Echo (Βερο-
λινον, 10 Ὀκτωβρίου). — Ἀρθρον περὶ
Ἑρρίκου *Λίβε* ὑπὸ *E. Fueterer*.

Ἑλβετικά :

Bibliothèque Universelle et Revue Suisse (Λωζάννη, Ὀκτώβριος). — Ὁ P. Stapfer διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ἐπικρατούσης ἀφροντισίας τῶν Γάλλων συγγραφέων εἰς τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης. Περιφρονοῦν τοὺς γραμματικούς κανόνας καὶ δὲν ὑποβάλλουν εἰς κανένα χαλινὸν τὸ ὄφρος των. Ἐν τέλει συμπεραίνει : « Ὅτι εἶναι ἀξιὸν νὰ λεχθῇ πρέπει νὰ λεχθῇ καλῶς ». — Τέλος τῆς μελέτης τοῦ M. Delines περὶ τοῦ ἐκαστοῦ ἀγῶνος ἐν Ρωσίᾳ ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος. — Ὁ E. Tallichet ἐκ τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος προσδοκᾷ ἔχει μόνον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τὴν ἀναμόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου ἰσλαμισμού.

Ἰταλικά :

Nuova Antologia (Ρώμη, Αὐγούστος - Σεπτέμβριος). — Μελέτη τοῦ C. Lombroso περὶ τῆς εὐτυχίας τῶν παραφρονῶν καὶ τῶν μεγαλοφυῶν. Κατὰ τὸν γράφοντα παραθέτοντα καὶ πλῆθος παραδειγμάτων, μόνον πράγματι εὐτυχεῖς εἶναι οἱ δοκιμάζοντες ὑπερτάτας ἀπολαύσεις ἢ διὰ τῶν παρακρούσεων τῆς παραφροσύνης ἢ τῆς δημιουργίας ἰδανικῶν κόσμων τῆς μεγαλοφυΐας.

Rassegna Contemporanea (Ρώμη, Αὐγούστος). — Ἡ Kα Α. Melegari ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ συνεδρίου ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικός. — Ὁ Palmirini πραγματεύεται περὶ τῆς προσόδου τῶν πνευματικῶν ἰδεῶν.

Rassegna Nazionale (Φλωρεντία, Αὐγούστος - Σεπτέμβριος). — Περί τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν τοῦ Τολστόη ὑπὸ τῆς Kας O. M. Barbano.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Παναθήναια (Ἀθήναι, 15 - 30 Σεπτεμβρίου). — Τὸ Χελιδόνι, δράμα εἰς τρία μέρη ὑπὸ Π. Νιρβάνα. — Τράπεζαι δεκαλέπων καταθέσεων ὑπὸ Σ. I. Θεοδωροπούλου. — Μέγα Σπήλαιον καὶ Ἀγία Λαύρα ὑπὸ Χ. Ἀγνόνου.

Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῶν καὶ Νομικῶν Ἐπιστημῶν (Ἀθήναι, τεύχος 1 1908). — Νέον περιοδικόν. Ἐκ τῶν περιεχομένων του : Περί τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ Α. Ἀνδρεάδου. — Μεθοδολογικά προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς ὑπὸ Α. Παπαναστασίου. — Περί προστασίας τῆς Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας ὑπὸ Θ. Κουτούπη.

Τὸ ἔμπόριον (Πειραιεύς, Ἰούλιος - Αὐγούστος). — Νέον περιοδικὸν μηνιαίον, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐκδοσις ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου. Ἐκ τῶν περιεχομένων τοῦ διπλοῦ τοῦτου τεύχους : Ἀνάγκη ἰδρύσεως ὑπουργείου Γεωργίας, Βιομηχανίας, Ἐμπορίου καὶ Συγκοινωνίας. — Περί ἐξελέγγεως ἐμπορικῶν βιβλίων. — Περί βουτύρου καὶ τῶν νοθευῶν αὐτοῦ.

Αἱ Θερμοπύλαι (Νέα Ὑόρκη, Σεπτέμβριος). — Νέον περιοδικὸν πρὸς ἐδηγίαν τῶν Ἑλλήνων ταξιδιωτῶν καὶ ἐμπόρων. Τὸ πρῶτον τοῦτο τεύχος περιέχει πλὴν ἄλλων τὰ ἑξῆς : Ἡ ἀτιμώρης ἑλληνικὴ ναυτιλία. — Ἡ δύναμις τοῦ συνεταιρισμοῦ. — Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς. — Ὑποδείγματα ἐμπορικῶν ἐπιστολῶν. Εἰς τὸ τέλος εἶναι προσηρτημέναι καὶ σελίδες ἀγγλικῶν ἀναγνωσμάτων.

Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (Ἀλεξάνδρεια, Σεπτέμβριος). — Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα ἐν Ρωσίᾳ ὑπὸ Μαξιμου Γραϊκοῦ, μακρὰ πραγματεία τῆς ὁποίας δημοσιεύεται εἰς τὸ τεύχος τοῦτο ἢ εἰσαγωγή. — Συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου περὶ Ἀγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου. — Ἡ θωακὴ πολιτικὴ ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ Politicus, πρὸς ἀναίρεσιν τῆς πραγματείας τοῦ πρίγκηπος Τρουμπετσκόυ. Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἤρχισεν ἡ ἐκδοσις ἑβδομαδιαίου παραρτήματος τοῦ περιοδικοῦ ἐπιγραφομένου « Πάνταῖνος » διατρίθοντος εἰδικώτερον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ σκοποῦντος ἐν γένει τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ.